

**DEMOKRASİ
PLATFORMU
DERGİSİ**

Demokrasi Platformu Dergisi

Journal of Democracy Platform

P- ISSN: 1305-4600

E-ISSN: 2792-0909

Cilt/Volume: 14, Sayı/Issue: 42
(Haziran/June 2025)

<https://www.demokrasiplatformu.com>

Demokrasi Platformu Dergisi
Journal of Democracy Platform
Cilt/Volume: 14, Sayı/Issue 42 (2025)

Sahibi

Sosyal Politikalar ve Ekonomi Derneği Adına:

Doç. Dr. Serkan Yorgancılar

Ankara/Türkiye

E-Posta: serkanyorgancilar@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8438-2012

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Muhammed Ünlüler

Ankara/Türkiye

E-Posta: muhammedunluler51@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5846-6095

Basın ve Halkla İlişkiler Sorumlusu

Zeynep İdil Eserol

Ankara HBV/Lisansüstü Bilimler Enstitüsü/Ceza ve

Ceza Hukuku Anabilim Dalı Ankara/Türkiye

E-posta: av.zeynepyelerol@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-5335-9799

Baş Editor

Prof. Dr. Selma Yel.

Gazi Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü,

Ankara/Türkiye

E-Posta: selmayel@gazi.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-9624-6966

Editörler

Prof. Dr. M. Seyfettin Erol

Ankara HBV Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler

Fakültesi, Ankara/Türkiye

E-posta: mserol@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0001-8358-7326.

Prof. Dr. Özcan Güngör

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat

Fakültesi, Ankara/Türkiye

E-Posta: ozcangungor@ahbv.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0775-023X

Doç. Dr. Şefaattin Deniz

Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Kampüsü Fen-

Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kocaeli/Türkiye

E-Posta: sefaattin.deniz@kocaeli.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-1333-5657

Alan Editörleri-Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ayşe Yücel Çetin (Edebiyat)

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye

E-Posta: ayucel@gazi.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5488-7645

Prof. Dr. Bahadır Akın (Turizm)

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi
(Turizm İşletmeciliği), Konya/Türkiye.

E Posta: bahadirakin@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1352-6338

Prof. Dr. Bülent Aksoy (Coğrafya)

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim
Bölümü / Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Ankara,
Türkiye

E-Posta: baksoy28@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-7181-8008

Prof. Dr. Cengiz Şahin (Psikoloji)

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Psikoloji,
Ankara/Türkiye

E Posta: cengizsahin18@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4875-4883

Prof. Dr. Emine Erdoğan Özünlü (Yeniçağ Tarihi)

Hacettepe Üniversitesi, Yeniçağ Tarihi,

Ankara/Türkiye

E-Posta: eozunlu@hacettepe.edu.tr.

ORCID ID:0000-0002-8064-2016

Prof. Dr. Gürcü Erdamar Koç (Eğitim Bilimleri)

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim
Bilimleri Eğitim Programları ve Öğretim,

Ankara/Türkiye

E-Posta: gurkan@gazi.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-6753-0151

Prof. Dr. Hüseyin Köksal (Tarih)

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi.

E-posta: hkoksak@gazi.edu.tr

ORCID ID : 0000-0003-3805-2810

Prof. Dr. Kseanela Sotiropfski (Eğitim Yönetim)

"Aleksandër Moisiu" University, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Yönetimi, Tiran/Arnavutluk

E-Posta: nelasotiri@yahoo.com

Prof. Dr. Mahmut Akın (Sosyoloji)

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye.

E-Posta: mahmuthakin@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8140-8600

Prof. Dr. Mehmet Akif Sözer (Eğitim Sosyoloji)

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi,

Ankara/Türkiye. E-Posta: akif@gazi.edu.tr.

ORCID ID: 0000-0002-1291-4067

Prof. Dr. Mehmet Altunkaya (Özel Hukuk)
Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi,
Antalya/Ankara
E-Posta: altunkaya@akdeniz.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-0709-9034

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, (Uluslararası İlişkiler)
Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara Kriz ve
Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı,
Ankara/Türkiye
E-Posta: mserol@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8358-7326.

Prof. Dr. Meliha Yılmaz (Güzel Sanatlar)
Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar
Eğitimi, Ankara/Türkiye
E-posta: ameliha@gazi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-7732-2660

Prof. Dr. Necdet Hayta (Yakınçağ Tarih)
Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi,
Ankara/Türkiye
E-Posta: nhayta@gazi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8707-3637).

Prof. Dr. Nil Yıldız Duban (Sınıf Eğitim)
Aydın Kocatepe Üniversitesi, İlköğretim Bölümü,
Aydınkarahisar/Türkiye.
E-Posta: nily@aku.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8851-0114

Prof. Dr. Nurullah Çetin (Yeni Türk Edebiyatı)
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya
Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Ankara/Türkiye.
E-posta: ncetin@64@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4402-5966

Prof. Dr. Özcan Güngör (İlahiyat)
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler
Fakültesi, Ankara/Türkiye.
E-Posta: ogungor@ybu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-0775-023X

Prof. Dr. Rüya Özmen (Özel Eğitim)
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi,
Ankara/Türkiye.
E-Posta: eruya@gazi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-0226-1672

Prof. Dr. Erdal Aksoy (Sosyoloji)
Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji, Ankara/Türkiye
E-posta: erdal.aksoy@hbv.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-2201-9039

Doç. Dr. Alper Kaşkaya (Sosyal Bilgiler) Erzincan
Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Erzincan, Türkiye
E-Posta: alperkaskaya@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6695-6422

Doç. Dr. Dilek Altun (Okul Öncesi Eğitim)
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
Ankara/Türkiye.
E-Posta: daltun@ybu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9973-0585

Doç. Dr. İrade Memmedova (Azerbaycan Tarihi ve Kafkasya)
Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Tarih Enstitüsü
“Tarih Teorisi, Tarih Yazımı ve Kaynak Çalışmaları”
şubesine bağlı “Azerbaycan'ın Tarihi Demografisi”
bilim grubunun başkanı, e-mail:
irade.mammadli@gmail.com,
ORCID: 0009-0006-8203-2488, Bakü/Azerbaycan
E-Posta: irade.mammadli@gmail.com

Doç. Dr. İsmail Şahin (Uluslararası İlişkiler)
Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of
Economics and Administrative Sciences, Department
of International Relations, Ankara/ Türkiye.
E-Posta: ismailshn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3144-7844

Doç. Dr. Şefaattin Deniz (Yeniçağ Tarihi)
Kocaeli Üniversitesi, Umutepe Kampüsü Fen-
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kocaeli/Türkiye
E-Posta: sefaattin.deniz@kocaeli.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-1333-5657

Doç. Dr. Zeynep Kurtulmuş (Okul Öncesi Eğitim)
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Temel
Eğitim, Ankara/Türkiye.
E-Posta: zeynepkurtulmus@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8799-8306.

Dr. Latif Çelik (Avrupa Tarihi)
IKG- Kültür Tarih ve Entegrasyon Araştırmaları
Enstitüsü Başkanı. Almanya
E-Posta: info@ikg-institut.org

Dil Editörleri

Prof. Dr. Yakup Civelek (Arapça)
Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, İlahiyat Fak.,
Arap Dili ve Belağati ABD, Ankara/Türkiye
E-posta: yakup.civelek@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3448-4723

Prof. Dr. Ali Asker (Azerbaycan Türkçesi)
Karabük Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler
Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Karabük/Türkiye.
E-posta: aliasker2068@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1801-3371

Dr. Öğr. Gör. Esra Müjgân Karataş (Türkçe)
Gazi Üniversitesi. Rektörlük, Ankara/Türkiye
E-Posta: dr.esramujgan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7136-8484

Arş. Gör. Dr. Leman Demirbaş (İngilizce)
Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Ankara/Türkiye.
E-Posta: lemankasap@gazi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-9254-6622

Arş. Gör. Dr. Mehmet Emin Sarıkaya (İngilizce)
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler
Fakültesi, Ankara/Türkiye
E-posta: mesarikaya@ybu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-7550-4727

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Dr. Leman Demirbaş
Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Ankara/Türkiye.
E-Posta: lemankasap@gazi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-9254-6622

Arş. Gör. Dr. Mehmet Emin Sarıkaya
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami
İlimler Fakültesi, Ankara/Türkiye
E-posta: mesarikaya@ybu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-7550-4727

Dr. Yusuf Yaralıoğlu
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat
Fakültesi, Ankara/Türkiye
E-posta: yusufyaralioglu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0966-5925

ISSN: 1305-4600
E-ISSN: 2792-0909
Yayın Tarihi/Publishing Date: 30.06.2025

Kapsam/ Scope: Sosyal Bilimler

Yayın Dilleri- Languages of Publication Türkçe &
İngilizce & Arapça & Türk Lehçeleri- Turkish & English
& Arabic & Turkish Dialectics
Yazışma Adresi/ Contact Address
Anıttepe Mah. Kubilay Sok, 3/8 PK. 06580
Çankaya/Ankara

Periyot/Period
DPD yılda iki defa yayınlanan uluslararası hakemli
bilimsel bir dergidir.
*JDP is an international refereed journal and is published
biennially*

Demokrasi Platformu Dergisi, Creative Commons Atıf-
Gayri Ticari-Aynı Lisansla Paylaş 4.0 (CC BY)
Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Journal of
Democracy Platform, is licensed by Creative Commons
Attribution-Non-Commercial-No Derivatives 4.0 (CC
BY) licence.

Hakem Kurulu/Referee Board

DPD, iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik
sistemi kullanmaktadır. Hakem isimleri gizli tutulmakta
ve yayımlanmamaktadır.
JDP uses double-blind review fulfilled by two reviewers.
Referee names are kept strictly confidential.

Dizinleme Bilgileri/Abstracting and Indexing Services

Dizin Adı	Kabul/Accepted
Citefactor	27 Mayıs 2022
İdeal online	23 Mayıs 2022
DOAJ	13 Haziran 2022 (Ön kabul)
İSAM	21 Kasım 2022
ESJI İNDEX	28 Kasım 2022
ISI İNDEX	12 Aralık 2022
INDEX COPERNICUS	22 Kasım 2022
Directory of Research Journals Indexing	19 Aralık 2022
Root Indexing	24 Kasım 2022
Research Bib	19 Aralık 2022

Danışma-Bilim Kurulu/ Advisory-Scientific Board

Prof. Dr. Ahmet Sait Candan, Karabük Üniversitesi,
Türkiye
Prof. Dr. Alfina Sibgatulina, Rusya İlimler
Akademisi, Rusya Federasyonu
Prof. Dr. Ali Murat Özdemir, Hacettepe
Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Atemova Kalipa, Hoca Ahmet Yesevi
Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe Yücel Çetin, Gazi Üniversitesi,
Türkiye
Prof. Dr. Bahri Ata, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Barno Ubaydullayeva, Özbekistan
Prof. Dr. Bülent Aksoy, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Cengiz Dönmez, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Cengiz Şahin, Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Cezmi Eraslan, İstanbul Üniversitesi,
Türkiye
Prof. Dr. Dilek Ergönenç, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Dilorom Yusupova, Özbekistan Bilimler
Akademisi, Özbekistan
Prof. Dr. Dilşen İnce Erdogan, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Emre Ünal, Niğde Ömer Halisdemir
Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Erol Duran, Uşak Üniversitesi, Türkiye;
Prof. Dr. Fatma Açıık, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Fatma Ahsen Turan, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara
Prof. Dr. Haluk Selvi, Sakarya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hamiye Duran, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin Köksal, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Coşkun, Trakya Üniversitesi, Türkiye;
Prof. Dr. İbrahim Yılmazçelik, Fırat Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İmperiyat Halipayeva, Dağıstan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Dağıstan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu
Prof. Dr. Kenan Olgun, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kenan Ziya Taş, Balıkesir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kseanela Sotirofski, Aleksandër Moisiu Üniversitesi, Arnavutluk
Prof. Dr. Kubilay Yazıcı, Ömer Halis Demir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kudret Bülbül, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mamatkul Jurayev, Özbekistan İlimler Akademisi, Özbekistan
Prof. Dr. Mehmet Ali Çakmak, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Altunkaya, Antalya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Hacı Salihoglu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Turan, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Meliha Yılmaz, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mim Kemal Öke, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nahide Şimşir, Balıkesir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nil Yıldız Duban, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nurdan Kalaycı, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nurullah Çetin, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ömer Anayurt, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ömer Özkan, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Rüya Özmen, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Selçuk Ural, Kars Kafkas Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Serdar Sağlam, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Shohistahon (Şohistahon) Uljayeve, Özbekistan
Prof. Dr. Tattigul Kartayeva, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Kazakistan

Prof. Dr. Tofiq Mustafazade, Amia Tarih Enstitüsü, Azerbaycan
Prof. Dr. Ugur Ünal, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Türkiye
Prof. Dr. Ülkü Eser Ünal, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Yakup Mahmudov, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Azerbaycan
Prof. Dr. Yıldız Deveci Bozkuş, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Almas İsmayılova, Dağıstan Devlet Üniversitesi, Mahaçkale, Rusya Federasyonu
Doç. Dr. Fatma Uygur, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Alper Kaşkaya, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Arda Baş, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Bahaattin Demirtaş, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Baltabayeva Alyona, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi, Kazakistan
Doç. Dr. Bülent Çakmak, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Cavid Kasimov, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Cengiz Kartın, Erciyes Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Eduard Lebedev, Çuvaş Devlet Üniversitesi, Çuvaş Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu
Doç. Dr. Elmira Zulpiharova, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Kazakistan
Doç. Dr. Elza Samedli, Bakü Hazar Üniversitesi, Azerbaycan
Doç. Dr. Erdem Yavuz, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Faik Elekberli, Amia Felsefe ve Hukuk Enstitüsü, Azerbaycan
Doç. Dr. Feride Tahirova, Tataristan Cumhuriyeti İlimler Akademisi, Tataristan, Rusya Federasyonu
Doç. Dr. Galina Miskiniene, Vilnius Üniversitesi, Litvanya;
Doç. Dr. Gulmira Azretbergenova, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kazakistan
Doç. Dr. Halil Özcan, Başkent Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Hatice Güzel Mumyatmaz, Yozgat Bozok Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. İrade Memmedova, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Azerbaycan
Doç. Dr. İskender Gümüş, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. İsmail Şahin, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Leniyara Dzhelilova, Kırım Kipu Üniversitesi, Ukrayna
Prof. Dr. Meliha Köse, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Mirzahan Egamberdiyev, Kazakistan El-Farabi Üniversitesi, Kazakistan
Doç. Dr. Muhittin Gümüş, Kırgızistan Manas Üniversitesi, Kırgızistan

Doç. Dr. Mübariz Mammadli, Azərbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Azərbaycan
Doç. Dr. Osman Çepni, Karabük Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Seadet Şihiyeva, Amia Şarkiyat Enstitüsü, Azərbaycan
Doç. Dr. Sherzodhon Mahmudov, Özbekistan İlimler Akademisi
Prof.Dr. Soner Aladag, Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye;
Doç. Dr. Şefaattin Deniz, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Şükran Calp, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Tekin Avaner, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Türkiye
Doç. Dr. Vakur Sümer, Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü, Türkiye
Doç. Dr. Yasemin Kuşdemir, Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Yasin Coşkun, Siirt Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. M. Cüneyt Özşahin, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Orhan Battır, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Türkiye
Dr. Farhad Rahimî, Urmiye Üniversitesi, İran İslam Cumhuriyeti
Dr. Hale Koçer, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Dr. Lilia Memetova, Kırım Mühendislik Ve Pedagoji Üniversitesi, Kırım, Ukrayna
Dr. Marsil N. Farkhshatov, Rusya İlimler Akademisi, Rusya Federasyonu
Dr. Milyausha Gaynanova, Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi, Tataristan, Rusya Federasyonu
Dr. Nataliia Zub (Rudenko), Ukrayna Millî Bilimler Akademisi, Ukrayna
Dr. Urazalieva Gulhada Bekpulatovna, Taşkent Üniversitesi, Özbekistan
Dr. Zuhra Altımuşova, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan

Jenerik.....	I-VI
İçindekiler.....	VII
Baş Editörden	
Selma Yel.....	VIII-IX

Akademik Makaleler/ Research Articles

Geçmişten Bugüne Gençlik: Gençlik Çalışmaları ve Gençlik Sosyolojisine Dair Kısa Bir Araştırma

Historical and Contemporary Perspectives on Youth: A Sociological Overview of Youth Studies.

Berivan KAVAS.....1-24

Yerelde Gençlik Katılımı: Başkent Gençlik Meclisi

Youth Participation at Local Level: The Example of the Capital Youth Assembly

Halil ECER.....25-50

Beyin Göçü ve Gençlik

Brain Drain and Youth

Coşkun SAĞLIK.....51-77

Tanrı Dağı'ndan Dijital Mekana: Tengriciliğin Sanal İzdüşümleri

From Mount Tengri to Cyberspace: The Digital Refractions of Tengrism

Soydan Tefik Karahan.....78-92

Baş Editörden

Değerli Okurlarımız,

Bilim, insanlığın kendini ve çevresini anlamada en güçlü aracıdır. Toplumlar bilimsel düşünceye, eleştirel akla ve nitelikli bilgi üretimine ne kadar alan açarsa, toplumsal dönüşüm süreçlerini de o ölçüde sağlıklı, sürdürülebilir ve kapsayıcı biçimde gerçekleştirebilir. Bu bağlamda **Demokrasi Platformu Dergisi** olarak bilimsel bilgi üretimine katkıda bulunmayı, toplumsal sorunlara ışık tutmayı ve yeni tartışmalara zemin hazırlamayı temel sorumluluğumuz olarak görüyoruz.

Elinizdeki **2025/14. cilt, 42. sayı**, Türkiye’de gençliğin güncel meselelerini çok boyutlu ve analitik bir bakışla ele alan üç kıymetli çalışmayı bir araya getiriyor. Bu özel sayının odak noktası, yalnızca gençliği bir nesil olarak değil; toplumsal değişimin, dönüşümün ve direncin taşıyıcısı bir sosyal kategori olarak ele alan yaklaşımlardır. Gençliğin sosyolojik olarak nasıl tanımlandığı, karar alma süreçlerine nasıl katıldığı ve küresel göç dinamikleri içindeki rolü gibi konular; bu sayının merkezinde yer alan üç makaleyle akademik kamuoyunun dikkatine sunulmuştur.

Berivan Kavas imzalı “*Geçmişten Bugüne Gençlik: Gençlik Çalışmaları ve Gençlik Sosyolojisine Dair Kısa Bir Araştırma*” başlıklı makale, gençlik kavramının tarihsel ve kavramsal izini sürerken, gençlik sosyolojisinin Türkiye'deki akademik serüvenine dair güncel bir tez tarama analiziyle önemli bir katkı sunmaktadır.

Halil Ecer tarafından kaleme alınan “*Yerelde Gençlik Katılımı: Başkent Gençlik Meclisi*” başlıklı çalışma, yerel demokrasi ile gençlik arasındaki ilişkiyi yerel yönetim pratikleri üzerinden tartışarak, gençlik meclislerinin demokratik katılım açısından taşıdığı potansiyeli gözler önüne sermektedir.

Coşkun Sağlık “*Beyin Göçü ve Gençlik*” makalesinde, uluslararası göç dinamiklerini gençlik ekseninde ele alarak hem gelişmiş hem de gelişmekte

olan ülkelerin karşı karşıya olduğu yapısal zorlukları çok yönlü bir şekilde analiz etmektedir.

Soydan Karahan ise *“Tanrı Dağı’ndan Dijital Mekâna: Tengriciliğin Sanal İzdüşümleri”* başlıklı makalesi, dijitalleşmenin Tengricilik üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışma, bireyselleşmiş ve sembolik tercihlere dayalı dijital Tengriciliğin hem manevi arayışlara hem de kültürel kimlik inşasına hizmet ettiğini ve bu sürecin “hareketsiz dini toplumsallaşma” kavramıyla açıklanabileceğini ortaya koymaktadır.

Demokrasi Platformu Dergisi olarak, bilginin daha geniş kitlelere ulaşması, kaynak gösterilebilirliğinin artması ve akademik camiada daha güçlü bir etkileşim yaratması amacıyla **DergiPark başvuru ve entegrasyon sürecini başlatmış bulunuyoruz**. Bu süreci tamamlamak, dergimizin daha fazla görünürlük kazanmasını ve bilimsel ölçütlere daha etkin uyum sağlamasını mümkün kılacaktır.

Bu noktada, bu sayının hazırlanmasında büyük emek sarf eden, yazıların değerlendirme sürecini titizlikle yürüten ve editöryal uyumun sağlanmasında katkı sunan **Editör Kurulumuza** içtenlikle teşekkür ederim. Aynı şekilde, değerlendirme ve yayın sürecinde özveriyle çalışan **Editör Yardımcılarımızın** her biri, dergimizin kurumsal kimliğinin oluşmasında ve bilimsel niteliğinin korunmasında çok değerli bir rol üstlenmektedir.

Son olarak; bilimsel üretimi destekleyen, nitelikli araştırmalara zaman ayıran tüm yazarlara ve bu yazıları dikkatle değerlendiren hakemlerimize şükranlarımı sunarım. Bizler, **bilgiye dayalı bir demokrasinin ancak bilimsel dayanışma ile inşa edileceğine** inanıyor; Demokrasi Platformu Dergisi olarak bu yolculukta hep birlikte daha güçlü ilerleyeceğimizi biliyoruz.

Saygı ve selamlarımla,

Prof. Dr. Selma Yel

(Gazi Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Ankara/Türkiye)

E-Posta: selmayel@gazi.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-9624-6966

**Geçmişten Bugüne Gençlik: Gençlik Çalışmaları ve Gençlik
Sosyolojisine Dair Kısa Bir Araştırma**
Historical and Contemporary Perspectives on Youth: A Sociological
Overview of Youth Studies.

Berivan KAVAS

Dr., AHBV, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı
Ph.D., Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Studies, Department of
Sociology, Ankara, Türkiye.
E-posta: berivan.kavas@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8470-5133

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makale / Research Article
Yayın Sezonu / Pub Date Season: Yaz-Haziran/Summer-June
Geliş/Received: 05 Nisan/April 2025
Kabul/Accepted: 12 Haziran/June 2025
Yayın/Published: 30 Haziran/June 2025.

Atıf/Cite As

Kavas, Berivan. "Geçmişten Bugüne Gençlik: Gençlik Çalışmaları ve Gençlik Sosyolojisine Dair Kısa Bir Araştırma". *Demokrasi Platformu Dergisi*, (2025), 14/42, 1-24.

İntihal/Plagiarism

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale intihal taramasından geçirildi ve intihal tespit edilmemiştir. /This paper was checked for plagiarism. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Berivan Kavas)

Finansal Destek / Grant Support: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Berivan Kavas % 100

Web: <https://www.demokrasiplatformu.com/dergi> | **E-mail to:** demokrasiplatformudergisi@gmail.com

Publisher Sosyal Politikalar ve Ekonomi Derneği, Ankara-Türkiye.

Öz

Geçmişten günümüze dönemsel olarak farklı tanımlamalara ve farklı anlamlandırmalara denk gelse de gençlik, modern öncesi toplumlardan beri var olan insan yaşamının bir parçasıdır. Günümüzde kullanılan anlamda gençlik modern dönemin bir kavramı olsa da, gençliğin birden fazla sosyal bilim dalının konusu olması ve güncelliği bu konuda tek, ortak bir tanım yapılmasını imkansız hale getirmektedir. Aynı zamanda bu durum gençlikle ilgili yapılan çalışmaların çok yönlü olmasına da neden olmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada gençlik ve gençlikle ilgili çalışmaların anlaşılabilmesi açısından öncelikle gençlik tanımlarına, gençliğin tarihçesine, geçmişten günümüze değişen gençlik algılarına yer verilmiştir. Dünyada ve Türkiye’de gençliğe dair zamanla değişen bakış açıları üzerinde durulmuş, daha sonra dünden bugüne farklı amaçlarla yazılmış gençlik çalışmaları ele alınmıştır. Bu çalışmaların içinden gençlik sosyolojisinin doğuşu ve gençlik sosyolojisinin dünü bugünü değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu araştırma kapsamında gençlik sosyolojisi çalışmalarının son yıllardaki güncel durumunu anlamak amacıyla YÖK-Tez sitesi üzerinden belli kriterlere uyan 2020-2024 arası tezler doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. “Genç” ve “sosyoloji” filtresiyle elde edilen 181 tez Maxqda programı üzerinden analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda bu konuda yazılan tezlerin nitelikleri farklı farklı olsa da gençlik gibi oldukça güncel bir konuyu analiz etmek açısından nicelik olarak az sayıda oldukları görülmüştür. Tezlerin sadece 31’inin doktora tezi olması kapsamlı çalışmaların azlığını da ortaya koymaktadır. Yine benzer şekilde sosyoloji filtresi içinde de olsa gençlik konusunun oldukça fazla sayıda tezde din ile bağlantılı bölümlerle ortak çalışılmış olması ve konusal olarak da dinin gençlikle birlikte çalışılan ilk üç konu içinde olması önemli sonuçlardandır. Araştırma kapsamında çağın getirisi olarak gençlikle ilgili tezlerde en çok çalışılan konuların dijitalleşme-sosyal medya olduğu görülmektedir. Gençlerin önemli hayat sorunlarının çoğunluğuna dair ise oldukça az çalışma olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Gençlik Çalışmaları, Gençlik Sosyolojisi, Dijitalleşme.

Abstract

Although the concept of youth has been defined and interpreted differently across historical periods, it has always been a part of human life, even in pre-modern societies. While the term “youth” in its contemporary sense is a product of modernity, its relevance across multiple social science disciplines and its ongoing topicality make it difficult to define with a single, unified definition. This complexity also leads to a multidimensional nature in youth-related studies. In this context, the present study first addresses the definitions of youth, its historical background, and shifting perceptions of youth from past to present in order to provide a foundation for understanding youth and youth studies. The changing perspectives on youth in both global and Turkish contexts are discussed, followed by an examination of various studies conducted on youth throughout history for different purposes. Among these, the emergence and development of youth sociology are specifically evaluated. To understand the current state of youth sociology in recent years, theses that met specific criteria from 2020 to 2024 were selected from the YÖK Thesis Center and analyzed through document analysis. A total of 181 theses obtained using the keywords "youth" and "sociology" were analyzed using the Maxqda software. Although these theses vary in scope and methodology, the number of works addressing such a contemporary issue remains relatively limited. Notably, only 31 of the theses were doctoral-level, indicating a scarcity of comprehensive research. Another significant finding is that, even within the sociology category, youth-related topics are frequently studied in conjunction with religion, with religion ranking among the top three themes explored alongside youth. Finally, it was observed that, as a reflection of contemporary trends, the most common topics studied in youth theses were digitalization and social media, whereas critical life problems faced by youth remain under-researched.

Keywords: Sociology, Youth Studies, Sociology of Youth, Digitalization.

Giriş

1. Gençlik Tanımları

İnsan hayatı günümüz dünyasında yaşa bağlı kategorilere ayrılmış şekilde ele alınmaktadır. Bu anlamda hayatın kaçınılmaz dönemlerinden biri olarak görülen gençlik en basit haliyle “insan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi” olarak adlandırılmakta, “genç olma durumu”na, “genç insanların bütünü”ne, “genç bir kimsenin tutumu, toyluk, deneyimsizlik” durumuna da çağrışım yapmaktadır. Yine de gençlik konusunun birden fazla sosyal bilim dalının konusu olması tek, kesin ve evrensel bir tanım yapılmasını güçleştirmektedir (TDK, 2024). İçinde bulunulan döneme, birlikte ele alınan konulara ve varılmak istenen sonuçlara göre farklı zamanlarda farklı tanımlara denk gelebilen gençlik, dönemlerin değişen gençlik algılarına göre şekillenebilmektedir (Lüküslü, 2020: 336-337). Bu bağlamda gençlikle ilgili tek bir tanım yapmak yerine gençlik tanımlamalarına bakmak daha yararlı olacaktır. Gençlik kavramı kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik tanımlarla farklı şekillerde ortaya konulmaktadır. Gençlikle ilgili kronolojik tanımlar yaşa odaklanmakta, biyolojik kuramlar gençlerin fiziksel, cinsel gelişimi gibi durumlarına odaklanan kuramlaştırmalar yapmakta, psikolojik kuramlar ise gençlerin kendiliği içindeki değişimlere odaklanmaktadır (Baran, 2013: 11-12).

Kronolojik olarak bakıldığında gençlik 15-24 yaş arasındaki biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik bir olgunlaşma süreci olarak kabul edilirken, Birleşmiş Milletler’in içerisinde yer alan kuruluşlarda bile ortak bir yaş sınırlamasından bahsetmek mümkün değildir. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABITAT) gençlik kategorisindeki üst yaş sınırını 32 saymakta, Afrika Gençlik Sözleşmesi’ne göre bu sınır 35 kabul edilmektedir (Konrad Adenauer Stiftung, 2021: 39). Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı ise 14-29 yaş arası kronolojik dilimini genç olarak tanımlamaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 9, Beşirli, 2013: 21). Psikolojide daha çok gençliği ergenlikle bir gören tanımlamalar olarak karşımıza çıkmakta, çocukluğun bitip yetişkinliğin başlamadığı, 10’lü yaşların sonuna kadar sürdüğü düşünülen bilişsel-fiziksel büyüme ve gelişmeler dönemi gençlik olarak ele alınmaktadır. Ergenliğin bitimi ile gençliğin bitimi bir görülse de ergenliğin etkilerinin, getirdiği değişimlerin ve bitiminin kişiden kişiye değiştiği kabulü hakim olduğundan kesin bir gençlik sınırlaması yapılması güç hale gelmektedir (Lindzey ve diğerleri, 1988: 905-906).

Sosyolojik anlamda gençlik ise biyolojik anlamda genç olmanın yanı sıra kültürel bir anlam ifade etmektedir. Gençlik daha çok toplumsal anlamda inşa edilmiş bir kavram ve kültürel olarak oluşturulmuş bir statüdür. Bu bağlamda farklı zaman ve farklı yerlerde değişik tanımlamalara ve anlam yüklemelerine konu olabilen gençlik sadece yaş grubu, nüfus oranı olarak açıklanamayacak kadar karmaşık bir kavramdır (Kazgan, 2002: 109). Bourdieu (1992)'ya göre gençlik sadece bir laftır ve gençlik dahil tüm yaş kategorileri keyfidir. Bourdieu' ya göre yaşa göre yapılan sınıflandırmalar herkesin kendi yaş grubunda yapması gerekenleri belirleyen, herkesin yerinde kalmasını sağlayan ve bir düzenin sürmesine yarayan içinde manipülasyonda içeren yapay kategorilerdir. Marshall (1999: 264)'a göre gençlik kavramı üç şekilde kullanılmaktadır: "Birincisi, çok genel bir bakış açısıyla, yaşam çevrimindeki, bebekliğin ilk dönemlerinden yetişkinliğin eşiğindeki gençliğe kadar olan evreleri kapsar; ikincisi, "teenager" denilen on-yirmi yaş arasındaki gençlikle ve yetişkinliğe geçişle ilgili kuram ve araştırmaları göstermek üzere, hiç tatmin edici bir terim olmayan ergenliğe karşı tercih edilen bir kavram olarak; üçüncüsü, şimdilerde daha az kullanılan, endüstriyel kentlerden yetişmenin getirdiği iddia edilen duygusal ve toplumsal sorunları anlatmak için." Giddens (2008: 215-223)'a göre ise gençlik yeni yetmelik kavramıyla bir olarak "bir kişinin yetişkin cinsel etkinliğini ve üremeyi gerçekleştirecek yeteneğe ulaştığı nokta" ve bu dönemde görülen bütün biyolojik değişimler olarak ele alınmaktadır. Aynı zaman diliminde bile farklı ekonomik, toplumsal, kültürel farklılıklara göre farklılaşabilen bu kavram kesin bir biyolojik bölüm olmaktan ziyade toplumsaldır. Giddens, diğer yaş gruplarında olduğu gibi gençliğinde "yaşla kültürel olarak eşleşen norm, değer ve rolleri" de beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Ayrıca günümüzde gençliğin bitiminin yetişkinliğin başlamasıyla bir olarak ele alındığı vurgulanmaktadır. Bu anlamda gençlik kavramının tanımlanması için gençliği bitirdiğine inanılan kültürel kabullere de bakılmalıdır. İleriki hayata hazırlık, iş sahibi olmak, kendi ayakları üstünde durmak gibi birçok farklı kabule denk gelebilecek yetişkinlik dönemi başlangıcının da kişiden kişiye farklı zamanlara denk gelmesi gençliğin bitimine dair kesin bir şey söylemeyi zorlaştırmaktadır. Bu anlamda gençlik kavramı biyolojik, cinsel, sosyal, kültürel, tarihsel, psikolojik, zihinsel birçok faktördeki gelişmeyi içinde barındırmaktadır (Baran, 2013:10).

1.1. Gençlik Kavramının Tarihçesi

Geçmişten günümüze gençlik tüm insanların hayatında var olan ve aynı şekilde işleyen değişmez bir zaman dilimi gibi düşünülse de, gençlik kavramı tarihsel olarak

çok eskiye dayanmamaktadır. Bu kavramın ortaya çıkışı, günümüzdeki tanımlamalara konu olması ve gençlikle ilgili algılarının değişmesi modernleşmenin sonucudur (Arı, 2019: 13). Günümüzdeki gençlik tanımlamaları modernleşme ile yaratılmış olsa da, modernleşme öncesi toplumlarda da gençlik farklı şekillerde varlığını sürdürmüş, değişik şekillerde ele alınmıştır. Bu bağlamda gençliğin anlaşılması için modern öncesi toplumlara bakmak önemlidir. Tarihsel olarak farklı toplumlarda farklı yaş grupları genç olarak kabul edilmiş, gençlik farklı kabullerle var olmuştur. İlkel toplumlarda genç olarak kabul edilmekte, gençliğin bitimi yetişkin sayılmakta modern toplumdakilerden farklı olarak belli sınav ve törenselliklerle beraber gerçekleşmektedir. Bu toplumlarda genç olarak değerlendirilen kişiler belli eğitime alınmakta, süregelen toplumsal tören ve ritüellere dahil olmakta, belli bilgi, cesaret ve dayanıklılık kriterleriyle sınavlardan geçerek konumunu kazanmakta, gençlik hak olarak elde edilmektedir (Atabek, 1989: 29).

Modern öncesi toplumlarda yaşam koşullarının daha zorlu olması ve daha kötü hayat koşullarına sahip olunması bireylerin hayat sürelerini kısaltmaktadır. Bu durum modern öncesinde yaşayan insanların gençlik sürecini de etkilemiştir. Bu dönem gençliğine kurumsal öğretilerle eğitim verilmemiş, verilen eğitim daha çok toplumsal hayat tecrübelerinden ve kültürel kodlardan oluşmuştur. Bu bağlamda gençlerin gündelik yaşamlarını önceki nesillerden gördükleri üzerine inşa ettikleri bilinmektedir. Ortaçağ ile birlikte ise yine tüm gençleri kapsayan kurumsal eğitimden bahsetmek mümkün olmasa da mesleki yönde eğitimlerin var olmaya başladığı, toplumsal sınıfların eğitimlerin şekillenmesinde etkili olduğu görülmeye başlanmıştır. Gençliğin, gençlik üzerine verilen eğitimlerin, yaşa bağlı sınıflandırmalarının önem kazanmasının ise üretimde değişmelerin görüldüğü, yaş gruplarının giderek uzadığı ve özel-kamusal alan ayrımının olduğu sanayileşme ile tam anlamda ortaya çıktığı bilinmektedir (Arı, 2019: 9).

Günümüzdeki anlamıyla gençlik kavramsallaştırmaları ve tanımlamalarının ortaya çıkışı ise tamamen modernite sonucudur. Bu bağlamda gençlik modern bir kavramdır. Berger ve diğerlerinin (1985: 215)'in ifadesiyle "gençlik buharlı makine ile aynı zamanda icat edilmiştir." Gençlik kavramının gelişmesinde önemli rolü oynayan ilk isim olarak karşımıza Rousseau çıkmaktadır. Gençliğin kavram olarak oluşması beraberinde gençlik davranışları, gençliğin toplumsal boyutu ve toplum içindeki yeri gibi konuları da oluşturduğundan Rousseau kendine özgü görüşlerini ve eğitim modelini "Emile" adlı kitabında hayali bir erkek çocuk gelişimi üzerinden ele

almıştır. Bu karakter üzerinden ilk çocukluktan itibaren gençlik ve devamında yetişkinliğe kadar olan dönemleri gelişim süreçleri olarak işlemiştir. Rousseau'ya göre eğitim gençliğe medeniyetin aktarılmasının yoludur (Korkmaz ve Öktem, 2014: 176).

Modern bir kavram olarak gençlik kavramının oluşmasında ve şekillenmesinde dönemin ekonomik, siyasi, kültürel ve benzeri birçok koşulunun etkisi görülmektedir. 19. Yüzyılda yaşanan siyasi gelişmelerle gençlik modern dünyanın önemli bir kategorisi olarak var olmuş, genç kuşak ve “gençlik miti” söylemleri oluşmaya başlamıştır. Modern üretimde ekonomik olarak “işe yararlılık” gözetilmesiyle, 19. Yüzyıl sanayi toplumlarında gençlik ayrıcalıklı bir kitle olarak ele alınmaya başlanmış, modern bir kavram olan kuşak kavramı da ortaya çıkmıştır. Sanayi toplumları çalışan insan nüfusunu merkeze aldığından yaşlı ve daha genç kesimi kenara itmiştir. Ama aynı zamanda geleceğin çalışan nüfusu olacak olan gençlerin eğitilmesi çabası da görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda gençlik, modern toplum, egemen ideolojiler ve modern eğitimle sıkıca bağlanmıştır. Bu anlamda modernitenin oluşturduğu ve istediği gençlik kavramı ve “gençlik miti” yukarıdan inen, gençliği homojen bir grup yapma isteğinde ve gençliği nesneleştiren bir haldedir. 2. Dünya Savaşı ile birlikte gençlik kavramı da dönüşüme uğramıştır. Savaş ve sonrasında görülen ekonomik, ideolojik ve kültürel değişimler gençliğe bakışı da değiştirmiş, savaş sonrası oluşan iki kutuplu dünya 1950’li yıllarda başlayarak 1968 ile en tepe noktasına ulaşan öğrenci eylemlerine sahne olmuştur. Bu durum gençliğe olan ilginin artmasını sağlarken aynı zamanda kuşak ve gençlik kavramları akademik hayatta önemli konular haline gelmiş, değişik fikirlerle ele alınmaya başlanmıştır. Frankfurt Okulu temsilcilerinden Herbert Marcuse bir devrim ihtimalinin ancak gençlik ve öğrencilerle olacağı görüşüyle, Bourdieu dönem gençliğinin çoğunluğunu burjuva varisler olarak değerlendirmiş, işçi sınıfından gelen gençlerin azınlıkta olduğunu ve eğitim sistemi üzerinden eşitsizliğin üretilmesine tekrar maruz kaldıklarını belirtmiştir. 21. Yüzyıl gençlik kavramının daha uzun sürelerle denk geldiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 1980 ve sonrasında kentleşmenin artması, daha uzun eğitim süreleri oluşması ve iş-evlilik gibi konuların daha geç gerçekleşmesiyle birlikte daha çok insan genç kategorisinde değerlendirilmeye başlanmış, gençlik kategorisindeki yaş dilimi artmıştır. Bu yıllarda gençlik işsizlik ve benzeri sorunlarla da daha çok ele alınmaya başlanmıştır (Lüküslü, 2020: 337-342).

Gençlik modernitenin yaratısı bir kavramken aynı zamanda moderniteyle

gelen her türlü yenilik ve değişimden olumlu ya da olumsuz olarak etkilenecek dönüşmektedir. Bu bağlamda modernleşmenin sonrasında görülen teknolojik aletler, iletişim ve teknoloji alanında gelişmeler, değişen ekonomik süreçler, tüketimin artması ve kitleselleşmesi gibi her türlü gelişme gençlik kavramını da dönüştürmüştür (Akay, 2010: 23). Buradan hareketle günümüz küresel, postmodern ya da dijital dünyasında da gençlik tarihsel olarak hiçbir dönemde benzeri görülmemiş şekilde sürekli gelişmelerle iç içe, değişimden etkilenen, dinamik, sürekli yeniden şekillenen, sürekli anlaşılmaya ve tanımlanmaya gereksinim duyulan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençliğin günümüzdeki dinamikliği aynı zamanda gençlik kavramının ve gençlik tanımlamalarında sürekli güncel olmasını gerektirmektedir.

2. Türkiye’de Gençliğe Bakış, Değişen Gençlik Algısı

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gençlik kavramı yaşanan döneme göre şekillenmiş, farklı zamanlarda farklı yorumlamalarla ele alınmıştır. Türkçe’ye genç ve gençlik sözcüklerinin ilk olarak ne zaman girdiği bilinmese de, “genç” sözcüğünün etimolojik olarak iki kökeni olabileceği görüşü bulunmaktadır. Bu sözcüğün eski Türkçe’de çocuk anlamında kullanılan “kenç” sözcüğünden doğmuş olabileceği ya da Farsça’da hazine anlamında kullanılan “genç” kelimesinden geldiği düşünülmektedir. Türkoloji alanında önemli etimoloji sözcüklerinden birini oluşturan Sir Gerard Clauson’a göre Türkçe’de gençliğin acemi, toy ya da sarsak olmak çağrışımları olduğundan eski Türkçe bir kökenden geldiği iddiası güçlenmektedir. Hasan Eren’in etimolojik çalışmasında da yaşı ilerlememiş olmakla eş tutulan genç sözcüğünün eski Türkçe’den geldiği öne sürülmektedir (Dündar, 2013: 110).

Gençlik kavramının ve gençliğe bakışın Türkiye’deki yolculuğunu anlamak için öncelikle öncesi Osmanlı Devleti’ne ve Cumhuriyet sonrası döneme bakmak gereklidir. Modernleşme ile başlayan değişimlerin yaşandığı, ulus devletlerin olduğu ve yaşın önem kazandığı dönemlerin Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine denk geldiği bilinmektedir. Bu dönemde eski gücüne kavuşmaya çalışan bu devletin Batı tarzı yeniliklere eğildiği özellikle eğitimde bu tarzda okulları örnek aldığı bilinmektedir. Bu dönemde Osmanlı’da kurtuluşun bu okullarda yetişen, aydın gençlerle olacağı görüşü şekillenmiştir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de toplumu ileriye taşıyacak, aktif ve dinamik gençlik anlayışın ilk temelini ve gençliğe görev yükleyen gençlik miti anlayışının Osmanlı Devleti zamanından beri var olduğu

görülmektedir. Gençlik mitinin kökleri ilk olarak 19. Yüzyıl Jön Türkleriyle birlikte kendini göstermekte, daha sonra Cumhuriyet'in kurucularıyla devam etmektedir. Bu mitin Cumhuriyet'in kuruluşundan 1980'lere kadar değişik şekillerde de olsa etkili olduğu görülmektedir (Lüküslü, 2008: 288-289).

Kuruluş yıllarında gençlik dönemi Cumhuriyet için önemli ve değerli bir kategori olarak ele alınmaktadır. Yeni kurulan devletin devam etmesi, ilerlemesi ve gelişmesi yönündeki görevlerin gençliğe düştüğü düşünülmüş, eğitimle bu bilinç gençlere aşılanmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle özellikle 1923-1950 yılları arasındaki gençliğin daha modernleşmeci ve Atatürk devrimlerine bağlı olduğu düşünülmektedir (Türk Demokrasi Vakfı- Konrad Adanauer Vakfı, 2000: 95). Önemsenen gençliğe eğitim kurumları ve eğitim programları ile eğilmeye başlansa da gençliğin kavram olarak Türkiye'deki resmi planlamalarda ilk kez 2. Kalkınma Planı'nda karşımıza çıktığı görülmektedir (Eravcı, 2016: 10). 1960'lı yıllara kadar gençliğe verilen önem, geleceğin devamı ve koruyucusu oldukları yönündeki bakış devam etmiş olsa da özellikle 1960'lı yıllarla birlikte bu bakış açısının değişmeye başladığı görülmektedir. Tüm dünyada görülen 1968 öğrenci-gençlik hareketlerinin Türkiye'ye de yansmasıyla gençlik bir kesim tarafından karşı çıkan, muhalif olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu durum toplumun büyük bir kesiminin gençlere endişe, şüphe ve tedirginlikle yaklaşmasına neden olmuş, gençler sorunlu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Gençlerin genel düzende talep ettikleri değişimleri gerçekleştirmek için yaptıkları eylemler ve beraberinde artan olaylar gençlik konusunda bir kısımda olumsuz bir algı oluşturmuştur. Bir kısım tarafından ise gençler zaten kendilerine geçmişten beri verilen görevi yerine getirmekte, devrimci olarak var olmaktadır. Türkiye'de 1960'lı yıllar gençlerin sisteme yönelik eleştiri ve değişim arama yılları olarak kabul edilmekte, devam eden 1970'li yıllar ise verilen mücadelenin daha sert bir ayrılmaya dönüştüğü, sağ-sol olaylarının görüldüğü, siyasal anlamda şiddetin yoğunlaştığı dönem olarak kabul edilmektedir (Arı, 2019: 34-36). Devamında görülen 1980 darbesiyle gençlik siyasal alandan uzaklaştırılmış, yaşananlar gençliğe bakışı bütünüyle değiştirmiştir. Ülkenin kurtuluş umudu olarak görülen gençlere onlardan yeni düzende istenenler ve beklenenler tekrar hatırlatılmaya çalışılmıştır. Darbe sonrasında rejimin kendi istek ve doğrularına uygun bir gençlik oluşturma çabasıyla farklı bir şekilde geçmişten gelen gençlik mitinin devam ettirildiği söylenebilirse de, 1980 sonrasında özellikle siyasal anlamda gençlik önceki dönemlerden oldukça farklı şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Bu tarihten itibaren Türk gençliği genellikle apolitik ve siyasete ilgisiz olarak değerlendirilmiştir. 80 sonrası görülen küreselleşme ve neoliberalleşme

politikalarıyla da tüm dünya gençliğinde benzer bir eğilim olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda bu yıllarda görülen hem iç hem dış gelişmeler 1980 öncesi ve sonrası gençliğin oldukça farklılaşmasına neden olmuştur (Lüküslü, 2008: 289-295). Bu dönemde özellikle gençlerin örgütlü olarak bir arada bulunmasına yönelik engellemeler, mecburen siyaset dışı bir bireyselleşmeyi, toplumsal kayıtsızlığı da beraberinde getirmiş görünmektedir. Dönemde görülen dışa açılma politikaları ve küreselleşme tüketim konusunda artış sağlarken, bu artışın önemli özneleri olarak gençler görülmeye başlanmıştır (Arı, 2019: 34). Ayrıca bu dönem 1950'lerden itibaren görülen köyden kente göçün en yoğunlaştığı, kent yoksulluğu, gecekondulaşma, çarpık kentleşme ve alt yapı sorunlarının en yüksek olduğu dönem olduğundan, dönemin çocukları ve gençleri bu sorunlardan etkilenen önemli kesimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan değişimler aynı zamanda beraberinde değişik gençlik alt kültürlerini de getirmiştir (Işık, 2007: 11-37).

1990 ve sonrasındaki dönem gençliğin niteliksiz, amaçsız, apolitik ve daha liberal sayıldığı, şiddet, intihar, madde kullanımı gibi sorunlarla ele alındıkları bir dönemdir. 1990'lar aynı zamanda etnik çatışmalar ve mezhepsel ayrımlarında konuşulduğu ve baş aktörlerinin çoğunlukla gençler olduğu döneme de denk gelmektedir. 2000'li yıllar ve sonrasında internet, sosyal medya, küreselleşme, neo-liberal ekonomi ve bilişim toplumu gibi gelişmelerle gençlik daha farklı konularla yorumlanmaya başlanmış ve farklı sorunların öznesi haline gelmeye başlamıştır. Yeni toplumsal düzende gençliğin konumu, internet, sosyal medya ve sanallık içindeki etkileşimleri, burası üzerinden geliştirdikleri kimlikler, teknoloji kullanımları ve tüketimdeki rolleri gençlerle ilgili merak edilen konulardan olmuştur (Bayhan, 2015: 375-380). Bu bağlamda 2000 sonrası gençlik önceki gençlik dönemlerinden oldukça farklılaşmış ve anlaşılması güç olarak ele alınmaya başlanmıştır. Gençlik bu yıllardan sonra hakkında genel tanımlamalara gidilmekten çok, sürekli anlaşılmaya çalışılan, diğer kuşaklar tarafından daha gizemli değerlendirilen, ne yapacaklarını tahmin etmenin daha zor olduğu ve daha heterojen farklı gruplardan oluşan bir toplumsal kategori olarak görülmeye başlanmıştır. Bu kuşağın ismi konusunda bile birden çok tanımlamaya gidildiği görülmektedir. 2000 sonrası gençlik Z kuşağı, Akıllı Telefon Kuşağı, Sosyal Medya Kuşağı, Sanal Kuşak, AVM Kuşağı ve Dijital Yerliler gibi birçok farklı isimle kavramsallaştırılabilmektedir. Dijital bir dünyanın tam ortasına doğan Z kuşağının ayırt edici en önemli özelliği internetin olmadığı bir dünyayı hiç tanımıyor olmalarıdır. İnternetle bu iç içelikleri sonucu sosyal hayatlarının çoğunu da burası üzerinden şekillendiren bu gençliğin

çeşitli sosyal medya uygulamaları üzerinde birden fazla dijital kimlik oluşturdıkları bilinmektedir. Gençler internet üzerinden yaşamlarını olduğu gibi gerçek haliyle sunabilirlerse de hayatlarının sadece istedikleri kısımlarını da paylaşabilmekte ya da yaşamayı düşledikleri hayatı gerçekmiş gibi yansıtabilmektedir. Bu bağlamda Z kuşağı internet kullanıcısı gençlerin aslında hangi kimliklerinin gerçek olduğu konusu da tartışmalı hale gelmektedir (Bayhan, 2019: 29-44). Aslında kim olduklarına dair bile birçok soru işareti olan bu gençliğin özellikleriyle ilgili birbirinden farklı çalışmalar bulunmaktadır. Değişimden daha çok hoşlanan, kariyer tercihlerini hızlı yapabilen, dünyanın her yerinde yaşayabilme konusunda daha istekli ve iş-özel hayat ayrımını daha iyi yapan kişiler oldukları düşünülmektedir. Yapılan bazı araştırmalara göre dünya genelinde kendilerinden önceki kuşağa oranla daha liberal ve demokratik oldukları düşünülmektedir (Bozkurt, 2023: 47). Türkiye’de ise Z kuşağının siyaset dahil tüm karar alma süreçlerinde öncelikle toplumsal yarardan ziyade bireyselliklerini önceledikleri, kişisel fayda-zarar durumlarına dikkat ettikleri ve buna göre beklentilerini karşılayacak seçimler yaptıkları düşünülmektedir (Karataş, 2022: 92). Genellikle bireysel mutluluklar üzerinden sanal bir yaşama odaklı oldukları düşünülen 2000 sonrası bu kuşağın aynı zamanda kaygılı, stresli ve tükenmişlik seviyeleri yüksek olduğu da belirtilmektedir. Bu kuşağın endişe duyduğu ilk beş konunun hayat pahalılığı, cinsel taciz, işsizlik, gelir eşitsizliği ve terör olduğu görülmektedir (Deloitte Global, 2022).

Adrese Dayalı Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Türkiye’de kayıtlı toplam nüfusun 2023 yılı sonu itibarıyla 85 milyon 372 bin 377 kişi olduğu bilinmektedir. Bu nüfus içerisinde genç kabul edilen 15-24 yaş arası kişi sayısı 12 milyon 872 bin 39’tur. Türkiye’de genç nüfus toplam nüfusun %15,1’ini oluşturmaktadır. 2023 yılındaki verilere göre bu %15,1’lik genç nüfusun %30,3’ünün 15-17 yaş aralığında, %19,4’ünün 18-19 yaş aralığında, %29,4’nün 20-22 yaş aralığında ve %20,9’unun 23-24 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Genç nüfusun nüfus projeksiyonlarına göre 2030 yılında toplam nüfusa oranının %14, 2040 yılında %13,4, 2060 yılında %11,8 ve 2080 yılında ise %11,1 oranına denk gelerek, düzenli bir gerilemede olacağı, azalacağı öngörülmektedir. Yine de Avrupa Birliği’ne üye ülkelerle kıyaslandığında Türkiye’nin %15,1’lik genç nüfusunun daha yüksek olduğu görülmektedir. Birlik üyelerinden olan 27 ülkedeki genç nüfus oranlarına bakıldığında 2023 yılında en çok genç nüfus oranına sahip ülkenin %12,5 ile İrlanda olduğu, onu çok az farkla Hollanda ve Danimarka’nın takip ettiği görülmektedir. En düşük genç nüfus oranına ise %8,9 ile Bulgaristan’ın sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye içinde ise en yüksek genç nüfus oranına Hakkari’nin en düşük genç nüfus oranına Balıkesir’in sahip

olduğu görülmektedir (TÜİK, 2023). İstatistik rakamlarla da görüldüğü üzere gençlik gerek kişi sayısı ile gerek toplam nüfusa oranıyla oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Türkiye’de gençlikle ilgili algı farklılaşmış olsa da, artık kurtarıcı rolünde olup olmayacakları tartışmalı olsa da yine de geleceğin yaratıcıları olacakları kesindir. Bu anlamda gençlik dün olduğu gibi bugünde anlaşılması, araştırılması gereken konuların başında gelmektedir.

3. Gençlik Çalışmaları, Gençlik Sosyolojisi ve Gelişimi

21. Yüzyıl ile birlikte var olan teknolojik değişim ve gelişimlerle, hayatın her alanında görülen belirsizlikler gençlerin kimlikleri başta olmak üzere yaşamlarındaki birçok konuyu geniş bir bilim yelpazesinin araştırma konusu olarak karşımıza çıkarmaktadır (Geldens ve diğerleri, 2011: 347). Bu bağlamda sosyolojinin alt disiplinlerinden biri olarak gençlik sosyolojisi, günümüzde hem dünyada hem Türkiye’de daha önemli hale gelmekte, gençlikle ilgili çalışmalar artmaktadır (Yaman, 2013: 115).

Gençlik kavramının daha çok modernitenin bir ürünü olarak gelişmesi, gençlik sosyolojisi konusundaki ilk çalışmalarından bu temel üzerinden Batı merkezli oluşmasına neden olmuştur. Bu kavramın ve gençlik sosyolojisinin Batı merkezli literatürden kopması daha sadece son 20 yılda mümkün olmuş görünmektedir (Lüküslü ve Yücel, 2013: 2-3). Gençlik konusu sosyolojide tüm ana kuramlar üzerinden ele alınabilmekte, çatışmacı, yapısal işlevselci, sembolik etkileşimci kuramların yanı sıra alt kültür kuramlarıyla da araştırmalar yapılmaktadır (Baran, 2013: 11-12). Bu kuramların yanı sıra feminist kuram ve postmodern kuramda gençlikle ilgili konularda yine bir perspektif oluşturmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak Batı merkezli gelişen bu alanda dünyada gençlik konusundaki ilk sosyolojik araştırmalar, Eisenstadt ve Coleman’ın çalışmalarıdır. Gençlerin hayatında arkadaş çevresinin önemi, gençlik alt kültürleri ve oluşum nedenleri, kuşak ilişkileri ve gençliğin toplumsal değişimlerdeki hem tarihsel hem siyasal önemi bu çalışmaların odaklandığı konulardır. Yine takip eden yıllarda gençlerin işsizliği, eğitimi, suç durumları ve çalışma hayatlarına dair araştırmalar yapıldığı bilinmektedir (Tezcan, 1997: 1-2).

Gençlik konusunun birçok sosyal bilim dalının konusu olması Türkiye’de gençlik çalışmalarının çok yönlü olarak başlamasına neden olmuştur. Genel anlamda Türkiye’de 2012 yılına kadar olan çalışmalara bakıldığında gençlik konusunda 2500’ün üzerinde makale, 1500’ün üzerinde tez ve 1000’e yakın kitapla toplamda

5000'in üzerinde çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı akademik olarak değerlendirilemeyecek olan yazılanlardan oluşmaktadır. Bu yazılarda 1923'ten beri gençlerden istenenler anlatılmakta, gençlere yüklenen misyonlara göre öğütler verildiği görülmekte, gençleri yönlendirmek amaçlanmaktadır. Akademik çalışmalarda ise gençlik araştırmalarının tamamı sosyal bilimler alanında gerçekleştirilmiştir. Sırasıyla en çok eğitim bilimleri, psikoloji, sosyoloji, sosyal hizmet ve ilahiyat alanlarında yayınlar yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmaların gençlik sorunlarına, kuşak konusuna, eğitime, gençlik kültürüne ve kimlik gibi konulara yoğunlaştığı anlaşılmaktadır (Yaman, 2013: 116-117).

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gençliğe yüklenmeye çalışılan görev bilincini 1923-1950 yılları arasındaki gençlik çalışmalarında görmek mümkündür. Bu görev bilinciyle ilk yazılanların gençliği terbiye etmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bu metinler gençlere yapılması gerekenlerin ve istenenlerin aktarıldığı çalışmalardır. Gençliğe yararlı şeyler empoze edilmeye çalışılmış, nasıl düşünmeleri, nasıl yaşamaları ve nelere inanmaları gerektiği konusunda öğütler verilmek istenmiştir. 1950-1968 arası süreçte üniversitelerin yaygınlaşması ile bu çalışmalar nitelik ve yapı olarak farklı bir boyuta taşınmıştır. Gençlikle ilgili çalışmalar bu yıllarla birlikte daha kapsayıcı ve sistematik çalışmalara dönüşmüş, sosyoloji ve psikoloji bilimlerden araştırmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Aynı dönemde devlet kurumlarının da gençlikle ilgili çalışmalara önem verdiği görülmektedir. Dönemin çalışmalarında çoğunlukla üniversite öğrencilerinin sorunlarına, boş zaman değerlendirmelerine ve siyaset konusundaki eğilimlerine odaklanılmıştır. 1968 yılı ve devamında hem Türkiye'de hem dünyada yaşanan öğrenci hareketlerinin anlaşılması 1968-1980 arası dönemdeki çalışmaların konusunu oluşturmuş, gençlerin sağ-sol çatışmasına dair görüşleri, sorunları ve beklentileri, düşünce ve davranışları analiz edilmeye çalışılmıştır. Yine 1950'lerde başlayıp 1970'lerde artış gösteren kentleşme sorunları içinde gençlikte anlaşılmaya çalışılmıştır. 80 sonrası oluşan baskıcı dönemin gençliği sakıncalı görme yönündeki tutumu araştırmalarda çok az gençlik konusunun ele alınmasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından 1985'te "Gençlik Yılı" ilan edilmesiyle ve olayların kısmen dağılmasıyla gençlik çalışmalarda yeniden kendine yer bulur hale gelse de önceki dönemden farklı bir kopuşla ele alınmış, farklı sorunlarla araştırılmaya başlanmıştır. Aile ve çevreyle olan sorunlar, gelecek beklentileri, kuşak ve akranlarla olan ilişkiler ve dönemde yaygın olan yurtdışında çalışan ailelerdeki gençlerin uyum süreci araştırmalarda ele alınan konulardandır. Nitelik olarak farklılaşsa da nicelik olarak en çok gençlik çalışmasının 1985-1988 yılları arasında yapıldığı görülmektedir.

Bu dönemde Cumhuriyet sonrasındaki gençlik çalışmalarının %20'sine denk gelecek kadar çok çalışma yapılmıştır. Lisansüstü çalışmaların kitap ve makalelere oranla daha fazla artış gösterdiği yıllar olarak 1990 ve sonrası, gençlik konusunda yeni başlangıçlar getirmiştir. Gençlerin siyasetten koptuğu, eylemsel ve düşüncesele olarak pasif oldukları, apolitik halleri çalışmalarda vurgulanmaktadır. İş hayatı ve kariyer gibi konuların yanı sıra şiddet, suç, madde kullanımı ve intihar gibi konular gençlikle birlikte araştırılmıştır. 28 Şubat öncesinde İslamcı gençlik çalışmalarının arttığı ve Atatürkçü gençlik çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Gençlikle ilgili çalışmaların özellikle konusal anlamda büyük çeşitlilik göstermesi 2000'li yıllar ve sonrası döneme denk gelmektedir. İşsizlik, gelecek kaygısı, değerler ve beklentiler gibi konuların yanı sıra dönemin getirileri teknolojik değişimler, internet, sosyal medya, sanallık, tüketim, gençlik alt kültürleri gençlik alanında çalışılan konulardandır (Yaman, 2013: 117-122). Bu yıllardan sonra gençlik çalışmalarında daha çok saha çalışmalarını görmek mümkündür. Devlet kurumlarının gençliği tanımaya ve anlamaya yönelik bir anlayış geliştirmesi bu dönemde devlet destekli çalışmalarında çoğalmasına neden olmuştur. 2000'li yılların başında çalışmaların çoğunluğu üniversite gençliği üzerine yoğunlaşsa da 2000'lerin ortalarından itibaren çalışmalar genel gençliği ve gençlik kimliklerini anlamaya odaklanmıştır. Teknolojinin gençlerin hayatındaki yeri dahil olmak üzere gençlerin günlük yaşamlarını anlamaya yönelik çalışmalara girilmiş, medya gençlikle birlikte analiz edilen konuların içine dahil edilmiştir (Arı, 2019: 131-132).

Gençlik sosyolojisi alanında ise 1923-2012 yılları arasında yazılan kitap, makale, tez ve bildiri yönündeki tüm çalışmalara bakıldığında yaklaşık 800 esere rastlanmaktadır. Niceliksel olarak yılda yaklaşık 9 esere denk gelen bu ortalamaya bakıldığında sosyolojide gençlik konusunun yeteri kadar çalışılmadığı görülmektedir. Bu tarihe kadar yapılan gençlik sosyolojisi çalışmalarına bakıldığında ise tüm gençlik çalışmalarının sadece yüzde onluk bir kısmını oluşturdukları görülmektedir. Türkçe literatürde gençlik sosyolojisi başlığı altında yayınlanmış makale ve kitap sayısının da oldukça az olduğu anlaşılmaktadır. 2012'e kadar bu alanda iki makale ve iki kitap olmak üzere dört yayın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda gençlik sosyolojisinde içerik, teorik, konu, altyapı ve analiz açısından eksiklik olduğu düşünülmektedir. Gençlik sosyolojisi başlığı altında yayınlanmış ilk eser 1991 yılında Mahmut Tezcan tarafından yazılmış "Gençlik Sosyoloji Yazıları" olarak karşımıza çıkmakta, çalışma 1997 yılında yazılan "Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları" çalışmasıyla devam ettirilmektedir (Yaman, 2013: 125-

136). Gençlik anlamında ilk akademik tez çalışmasına 1945'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Kürsüsü'nde yapılan gençlerin meslek seçimlerine yönelik bir lisans bitirme tezinde rastlanmaktadır. *Toplumsal Farklılaşmalar İçinde Yüksek Öğrenim Gençliği* tezi ise 1965 yılında Umur Bugay tarafından yazılmış olan gençlik sosyolojisi alanındaki ilk kapsamlı tezdır. YÖK Tez Arama Merkezi'nde kayıtlı olan 1990-2018 yılları arasında yazılmış gençlik sosyolojisi alanındaki tezlerle bakıldığında 38 yüksek lisans, 14 doktora tezine ulaşılmaktadır. Bu tezlerde gençlik medya, müzik, siyaset, işsizlik, kentleşme, suç, boş zaman, alt kültür, gençlik kültürleri, eğitim, sürdürülebilir kalkınma, şiddet, tüketim, öğrenci değişim programları, izcilik, toplumsal cinsiyet, değerler, meslek seçimini etkileyen faktörler, din, marjinal gruplar, küreselleşme, göçmenlik, engellilik, mekan, gençlik politikaları, muhafazakarlaşma, toplumsal aidiyet, toplumsal bellek, beden algısı, gençlik sorunları gibi birçok konu üzerinden araştırılmıştır (Arı, 2019: 96-115).

Sosyoloji literatürüne bakıldığında gençlik konusunda birebir çalışma yapmasa da bu konuda ilk yorumlamaları yapan ve nasihatler veren kişi olarak Ziya Gökalp karşımıza çıkmaktadır. 1914 yılında İstanbul Darülfünun'da ilk sosyoloji kürsüsünü kuran Gökalp, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I* adlı eserinde bunalımlı ikilikler arasında kalan bir gençlikten bahsetmektedir. 1917 yılındaki iki makalesinde gençlik ve gençliğin eğitimi konusuna eğilen bir başka isim Necmeddin Sadak'tır. Mehmet Emin Erişgil'de 1924-1927 yılları arasında Cumhuriyet için gerekli olan gençlerin yetişmesi ve gericiliğe karşı durmaları konusunda öğütler veren yazılar yazmıştır. 1935-1939 yılları arasında İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 1937 ve sonrasında Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu yine gençlerin eğitimi yönünde yazılar yazan sosyologlardandır. Birebir sosyolojide gençlik konusunu kapsamlı olarak çalışan ilk kişi ise Lütfi Erişçi'dir. *Türkiye'de Gençlik Meseleleri* kitabı bu anlamda ilk kitap olarak literatürde yerini almaktadır (Bayhan, 2015: 367-368).

Türkiye'de gençlik sosyolojisi alanında öne çıkan çalışmalar incelendiğinde çoğunluğunun saha araştırmaları ve gençlik kültürü, gençlik kimliği, alt kültür olmak üzere iki ana başlık altında toplanabileceğini söylemek mümkündür. Gençlik sosyolojisinin tüm dönemlerinde etkisini gösteren ve yaygın olan saha çalışmaları ise genel saha araştırmaları, gençlik ve öğrenci hareketleriyle ilgili saha çalışmaları, işçi-çalışan gençlikle ilişkili saha araştırmaları olarak üçe başlığa ayrılabilir. 1923-1950 arası dönemde daha çok gözlem ve deneyimle oluşturulmuş çalışmalar varken, 1950 ve sonrasında Amerikan Sosyolojisi'nde etkisiyle sayısal, nicel saha çalışmalarının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Yaman, 2013:127). Saha çalışmalarının olduğu ilk

gençlik araştırması olarak 1961 yılında Nermin Abadan-Unat tarafından 162 öğrenciye anket yapılan *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri* çalışması karşımıza çıkmaktadır. Çalışma sonucunda Abadan-Unat, müstakbel idareci-önder tip, mesleğe bağlı gelenekçi tip ve maddeci başarıcı manager tip olmak üzere üç ideal gençlik tipi oluşturmuştur. 1968 öğrenci hareketleri yaklaşırken bunun etkisiyle çalışmaların bu yöne kaydığı görülmüş, 1966 yılında Özer Ozankaya *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*'nde gençlerin siyasi olarak eğilimlerini araştırmıştır. 1971 yılında Birsan Gökçe'nin Ankara gecekondu bölgesinde yaşayan 1200 gence anket uygulayarak yaptığı, *Gecekondu Gençliği* adlı tez kentleşme, göç ve gençler konusunda gençlik sosyolojisinin önemli örneklerinden biridir. Bu çalışmanın giriş kısmında ilk kez gençlik, alt kültür ve gençlik kültürü üzerinden kuramsal tartışmalara yer verilmiştir (Bayhan, 2015: 369-373).

Gençlik sosyolojisi alanında gençlik kültürü, alt kültür ve gençlik kimliği başlığı altında yapılan çalışmalara bakıldığında ise bu kültürleri anlamak amacıyla niteliği yoğun ama sayıca az çalışmaya rastlanmaktadır. Alt kültür anlamında ilk ele alınabilecek çalışma 1991 yılında İsmail Doğan tarafından yazılan *Bir Alt Kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği* adlı doktora tezidir. Çalışma kapsamında 80 genç ile birebir mülakatlar yapılmış, giyim, yemek, arkadaşlık ve müzik gibi konularla birlikte gençlik anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu tarzda verilen çalışmalarda ikinci bir örnek ise 1997 yılında Esra Burcu'nun yazdığı *Çırak ve Kalfa Gençlik Altkültür Grubu Hakkında Sosyolojik Bir Araştırma* adlı doktora tezidir (Yaman, 2013: 134-135). İlerleyen yıllarda gençlik sosyolojisi altında her iki ana başlık altında da değerlendirilebilecek çalışmaların giderek arttığı görülmektedir.

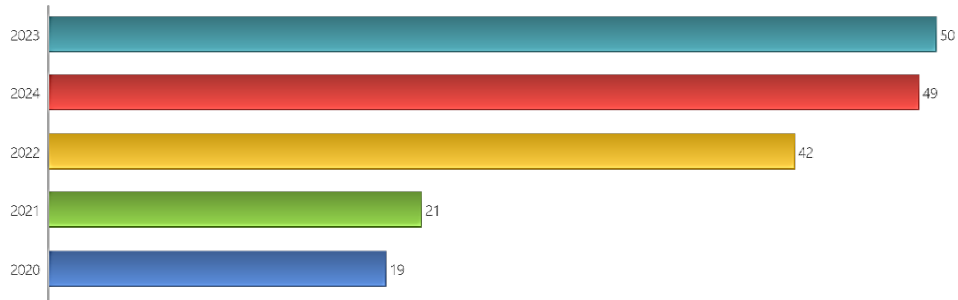
4. Araştırmanın Bulguları

Araştırma kapsamında Türkiye'de gençlik araştırmalarının ve gençlik sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların durumunu anlamak açısından Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı Tez Merkezi (YÖK-Tez) sitesi üzerinden yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Site içerisinde tarama yerine "genç" sözcüğü yazıldığında 3800 tez karşımıza çıkmaktadır. Araştırma kapsamında sosyoloji konu başlığıyla daraltma yapıldığında ilki 1989 yılında yapılmış olan bir doktora tezi olmak üzere 271 teze ulaşılmıştır. Bu çalışma kapsamında 2020 ve sonrası yazılan tezler incelenmiştir. Araştırma kapsamında veriler Maxqda 2020 programına alınarak, araştırmanın amacı kapsamında doküman incelenmesiyle analiz edilmiştir. Site üzerinden veriler 19-21 Mart 2025 tarihleri arasında elde edilmiş olup, bu tarihten

sonrasında site içerisindeki eklemeler ve değişimler araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu bağlamda araştırmada gençlik ve sosyoloji birleşiminde 2020 yılında 19, 2021 yılında 21, 2022 yılında 42, 2023 yılında 50, 2024 yılında ise 49 tez yazıldığı görülmektedir. Toplamda beş yılda bu alanda yazılan sadece 181 teze rastlanılmıştır. Gençlik konusunda yapılan yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarında bu sayıların yeterli olup olmadığı tartışmalı olsa da, bu konudaki çalışmalarda yıldan yıla neredeyse her zaman düzenli bir artış olduğu da görülmektedir.

Tablo 1: Yıllara göre tez sayıları

Ele alınan tezlerin 150'sinin yüksek lisans tezi, sadece 31'inin doktora tezi olması da gençlik konusunda kapsamlı araştırmalarının geçmişe oranla arttığını gösterse de, sayısal anlamda azlığını ortaya koymaktadır. Nitelik olarak içerikleri farklı olsa da nicelik olarak bakıldığında gençlik gibi güncel bir konunun araştırılmasında bu sayılar yetersiz görünmektedir.

Tablo 2: Yüksek lisans-doktora tezi sayıları

Araştırma kapsamında konu kısmı sosyoloji başlığı altında filtrelenmiş olsa da gençliğin birden fazla sosyal bilim dalı tarafından çalışılan bir konu olması ve disiplinlerarası yaklaşımların görülmesi başka ana bilim dallarının çalışmalarını ve sosyolojiyle birlikte etiketlenmiş diğer başlıkları da karşımıza çıkarmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında ele alınan gençlik konulu tezlerin 115 tanesi Sosyoloji Anabilim Dalı altında yazılmıştır. 66 tez ise 25 başka anabilim dalı altında yazılmıştır. Sosyoloji Anabilim Dalı haricinde en çok tezin Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı kapsamında çoğunlukla Din Sosyoloji Bilim Dalı üzerinden yazıldığı

anlaşılmaktadır. Tezlerin 23 tanesi bu alana aitken, 6 tezin İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, 5 tezin Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı'nda yazıldığı görülmektedir. Kadın Çalışmaları, Aile Danışmanlığı, Kamu Yönetimi, Kültürel İncelemeler ana bilim dalları 3'er tezin yazıldığı, Göç Araştırmaları ve İktisat ana bilim dalları 2'şer tezin yazıldığı alanlardır. Klinik Psikoloji, Uluslararası İlişkiler, Radyo Televizyon ve Sinema, Aile ve Tüketici Bilimleri, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Suç Araştırmaları, Sosyal Politika, Rekreasyon, Ceza Adaleti, Eğitim Bilimleri, Kültürlerarası Yönetim, Turizm İşletmeciliği, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler, Küresel İlişkiler, Disiplinlerarası Davranış Bilimleri ve Sivil Toplum Örgütlerinin Yönetimi ana bilim dallarından ise sosyolojiyle ilişkilendirilen birer tez hazırlandığı görülmektedir. Gençlik konulu sosyoloji çalışmalarında din konusunun başatlığını sosyoloji filtresiyle birlikte karşımıza çıkan başlıklarda da görmek mümkündür. Bu bağlamda sosyoloji filtresinin yanında on sekiz başlık daha karşımıza çıkmaktadır. Gençlik konusu 26 tezde din, 11 tezde psikoloji, 11 tezde siyasal bilimler, 10 tezde iletişim bilimleri, 9 tezde sosyal hizmet, 5 tezde eğitim öğretim, 4 tezde antropoloji, 4 tezde işletme, 3 tezde uluslararası ilişkiler, 3 tezde kamu yönetimi, 2 tezde sahne ve görüntü sanatları, 2 tezde ekonomi, 2 tezde demografi, 2 tezde müzik, 1 tezde hukuk, 1 tezde radyo-televizyon, 1 tezde turizm ve 1 tezde spor başlıklarıyla ortak olarak çalışılmıştır. Toplam tez sayısına bakıldığında 98 tez birden fazla başlıkla ilişkilendirilmiş, 83 tez ise sadece sosyoloji ile ilişkilendirilmiştir. Gençlik konusunun birden fazla sosyal bilim dalının konusu olması disiplinlerarası çalışmaları getiriyor olsa da, özellikle din bilimlerinin gençlik alanındaki çalışmalarda sosyoloji ile ortak araştırmalardaki baskınlığı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda konunun birçok bilim dalı tarafından ele alınmış olması geniş bir perspektif sunsa da gençlik sosyolojisinin sınırlarının belirsizliğini de düşündürmektedir.

Yapılan tez çalışmalarına içerik olarak bakıldığında oldukça fazla ve farklı konuda gençlikle ilgili araştırma yapıldığı görülmektedir. Araştırma yapılan konular ana başlıklar altında toplanmaya çalışıldığında 31 farklı ana konu başlığı ve alt başlıklar üzerinden gençlik konusunun ele alındığı görülmektedir. Aynı tezin birden fazla konuyu içerdiği göz önüne alındığında en çok dijitalleşme- sosyal medya konularında araştırma olduğu görülmekte, 30 tezin bu konuya odaklandığı anlaşılmaktadır. İkinci en çok araştırılan konu olarak toplumsal cinsiyet çalışmaları karşımıza çıkmaktadır. 29 tez bu konuda araştırma yapmışken, din konusu da anabilim dalı ve ortak başlıklarda en çok ele alınanlardan olduğu gibi 24 tezin

araştırma konusunu oluşturmaktadır. Toplamda 19 tez göç ve gençlik konusu altında çalışma yapmışken, bu tezlerin yedisi yabancı uyruklu gençler, ikisi beyin göçü ve biri ise Erasmus konularına odaklanmaktadır. 17 tezin gençlik ve siyaset ilişkisini araştırdığı görülmektedir. Sivil toplum ve meslek konuları 10'ar tezin araştırma konusuyken, kent-kır, NEET-İşsizlik, tüketim ve kuşak konuları 9'ar tezde karşımıza çıkmaktadır. Sağlık konusu 8, toplumsal bütünleşme-aidiyet 7, benlik saygısı-özgüven-değerler 6, kimlik konusu ise yine 6 tezin araştırma konusudur. Yoksulluk, beden, serbest zaman-eğlence, alt kültür- gençlik kültürü konuları 5'er tezde araştırılmış, güvenlik ve müzik konuları üzerine 3'er tez yazılmıştır. Suç, şiddet, popüler kültür ve madde kullanımı konuları gençlikle çalışılan 2'şer tezde karşımıza çıkarken, intihar, toplumsal değişme, spor, sosyalleşme, azınlık ve duygular sosyolojisi konuları da birer kez araştırma yapılmış konulardandır. Bu bağlamda gençlik ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında geniş ve farklı konulara yönelindiği görülmektedir. Dönemin getirisi olarak günümüz gençlerinin şekillenmesinde oldukça etkili olan dijitalleşme-sosyal medya çalışmalarının gençlik alanında fazlalığı şaşırtıcı olmasa da, yoksulluk, işsizlik, intihar gibi sorunların oldukça az çalışılmış olması gençliğin günlük hayat sorunlarına çok eğilinmediğini göstermektedir. Bu bağlamda gençliğin daha çok ekran başında soyutlamalarla anlaşılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Tablo 3: Araştırma konularına dair kod bulutu

Araştırma kapsamında ele alınan tezlere bakıldığında 72 farklı üniversiteden tez yazıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Hacettepe Üniversitesi 10 tezle sosyoloji alanında en çok genç konulu tezin yazıldığı üniversite olarak karşımıza çıkmaktadır. Selçuk Üniversitesi'nde 8, Sakarya, Marmara ve Ortadoğu Teknik üniversitelerinden 7'şer tez yazılmıştır. Ankara ve Fırat üniversitelerinden 6'şar, Anadolu, Çankırı ve

Karamanoğlu üniversitelerinden 5'er tez yazıldığı görülmektedir. Ankara Hacı Bayram, Ankara Yıldırım Beyazıt, Bahçeşehir, İstanbul, Manisa, Muğla, Gaziantep, Erciyes üniversiteleri 4'er tezin yazıldığı yerlerdir. Kırıkkale, Süleyman Demirel, İnönü, Ordu, Necmettin Erbakan, Mimar Sinan, Çanakkale, Aydın ve Van üniversitelerinden 3'er tez yazıldığı görülmektedir. Geri kalan 11 üniversitede 2'şer tez yazılmışken, 34 farklı üniversiteden bu alanda sadece birer tez yazılmıştır. Toplama bakıldığında Ankara ve İstanbul gibi büyükşehirlerin üniversitelerinin gençlik konusundaki yüksek lisans ve doktora araştırmalarında öne çıktıkları görülmektedir. Bu bağlamda hem üniversite içerisindeki hem de sanal yollarla yapılan çalışmaların birbirinden farklı sosyo-ekonomik düzeydeki gençlere ulaştığı kesinse de, bu çerçevenin dışındaki yerelinde yaşayan gençlerin temsili ve sorunları daha az ele alınıyor görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Gençlik modern dünyanın yaratısı bir kavram olarak karşımıza çıksa da, modern öncesinden günümüze değişik zamanlarda değişik anlamlarla uzun bir yolculuktan geçmiştir. Modern öncesi dönemden modern sanayi toplumlarına kadar farklı kriterler genç olmak için gözetilmiş, modern toplumlarda ise gençlik farklı dönemlerde farklı algılara konu olmuştur. Bu bağlamda kavramda görülen değişimlerin ve kavramın birden fazla bilime dahil olmasının etkisiyle gençlik çalışmaları hem dünyada hem Türkiye'de çok yönlü ve birbiriyle iç içedir. Bu çalışmalar içinde şekillenen gençlik sosyolojisi de bu anlamda tarihsel olarak oldukça yeni olarak var olmaktadır. Tüm bu şartlar göz önüne alındığında gençlikle ilgili çalışmaların ve gençlik sosyolojisi çalışmalarının durumu anlaşılmaya çalışılmaktadır. Araştırma kapsamında bu amaçla 2020-2024 yılları arasında yazılmış olan yüksek lisans ve doktora tezleri analiz edilmeye çalışılmıştır. YÖK-Tez sitesi üzerinden belli bir tarih aralığında elde edilen tezler, Maxqda 2020 programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada site içerisinde "genç" kelimesi taratıldığında tüm zamanlarda sadece 3800 tez çıkması konunun çalışılmasındaki eksikliği ortaya koymaktadır. Aynı şekilde "sosyoloji" filtresi de uygulandığında toplamda 1989'den beri sadece 271 tez yazıldığı görülmektedir. Araştırma kapsamında tarih kriteri de girildiğinde sadece 181 teze ulaşılmıştır. Bu tezlerin 31'inin doktora tezi diğerlerinin yüksek lisans tezi olması gençlik alanında kapsamlı çalışmaların azlığını ortaya koymaktadır. Tarihsel süreçten günümüze kadar bakıldığında gençlik konusunda birçok çalışmaya rastlandığı, gençlik sosyolojisi alanında da niceliksel olarak çalışmalarının eskiye oranla arttığı görülmektedir. Araştırma kapsamında tezlere

yıllar bazında bakıldığında da neredeyse her sene çalışmaların arttığı görülmektedir. Yine de gençlik konusunun önemi ve başatlığı göz önüne alındığında gençlik sosyolojisi alanındaki bu artışın ne kadar yeterli olduğu tartışmalıdır.

Gençliğin birçok konuyla iç içe ele alınabilmesi çalışmaların sadece gençlik sosyolojisi alanında yer almamasına neden olmaktadır. Araştırma kapsamında “sosyoloji” filtresine rağmen disiplinlerarası çalışmalarla birlikte 66 tezin sosyoloji anabilim dalı üzerinden yazılmadığı görülmektedir. Diğer alanlara göre oldukça fazla miktarda din bilimlerinde çalışmalara rastlanmaktadır. Bu kısımda Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı kapsamında çoğunlukla Din Sosyoloji Bilim Dalı altında gençlik çalışması yapıldığı görülmektedir. Sosyoloji ve din bilimleri ortaklığıyla özellikle son yıllarda din sosyolojisi çalışmaların devamlı arttığı bilinse de, gençlik konusundaki araştırmalarda da bu alanın baskınlığı dikkat çekmekte ve benzer bir artış olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda çalışmaların birden fazla bilim dalı ortaklığı ile oluşturulması gençlik konusunun geniş bir çerçeveden değerlendirmesi açısından önemlidir. Yine de bu durum gençlik sosyolojisinin kendine özgü sınırlarının belirsiz olduğunu da düşündürmektedir. Bu kapsamda gençlik sosyolojisinin disiplinlerarası yaklaşımlarla olan araştırmalarının yanı sıra kendine özgü kuram ve teorilerini netleştirmesi, içeriğini ve sınırlarını açıkça belirlemesi bu alanda yayın sayısının artması açısından da önemli olacaktır.

Araştırma kapsamında gençliğin en çok birlikte araştırıldığı üç konu olarak dijitalleşme-sosyal medya, toplumsal cinsiyet ve din konuları karşımıza çıkmaktadır. Günümüz teknolojileri üzerinden şekillenen gençliğin anlaşılması açısından en çok çalışılan konunun dijitalleşme-sosyal medya üzerinden olması önemliyken, gençlikle ilgili günlük hayat sorunlarının oldukça az çalışılması göze batmaktadır. 30 tez dijitalleşme-sosyal medya konularına odaklanırken 5 sene içinde sadece 17 tezin gençlik ve siyaset ilişkilerini ele aldığı görülmektedir. 1980 sonrasında siyaset sahnesinden soyutlanmış olarak görülen gençliğin tezlerde tekrar bu konuyla çalışılıyor olması algının değiştiğini gösterirken, sayının azlığı siyasette hala ana aktörlerden biri olarak gerekli önemi görmediklerini düşündürmektedir. Meslek, NEET-işsizlik gibi konuların 10’ar tezde görülmesi, yoksulluk, suç, intihar, şiddet, madde kullanımı gibi konuların yok denecek kadar az çalışılmış olması da önemli sonuçlardandır. Bu bağlamda gençleri anlamamanın bu teknolojileri de anlamaktan geçtiği kesinken, genellikle anlaşılması zor olduğu düşünülen gençliğin sadece ekran başında pasif birer özne olarak görülmesi de yanıltıcı olacaktır. Gençlik ve gençlik sosyolojisi alanında yapılacak ileriki çalışmalarda dijitallik, toplumsal cinsiyet ve

benzeri konuların araştırmaları devam ederken aynı zamanda gençlerin daha günlük hayat sorunlarına odaklanılması gereklidir. Araştırma kapsamında ele alınan tezlere bakıldığında 72 farklı üniversitede bu konuyla ilgili akademik tez yazıldığı görülse de, tezlerin çoğunluğunun Ankara ve İstanbul'daki üniversitelerde yazılmış olduğu da görülmektedir. Her ne kadar dijitallikle yapılan çalışmalar ve niversite içerisinde yapılan çalışmalar birbirinden farklı özelliklere sahip geniş bir gençlik kesiminin araştırılmasına imkan sağlasa da, yapılan çalışmaların belli merkezler üzerinden olması gençliğin bir kısmının araştırmaların dışında kaldığını da düşündürmektedir. Gençlik sosyolojisi alanında yapılan çalışmalarının her konuda çoğaltılması gerekmektedir. Toplumun bugününün ve yarınının anlaşılması ancak gençlik gibi bugünün ve geleceğin figürü olan aktörlerin araştırılmasıyla mümkündür. Bu konuda gençlerin tamamını kapsayacak şekilde geniş araştırmalar yapılması için ekonomik destek ve teşviklerin artırılması da yararlı olacaktır.

Kaynakça

Akay, Arin. *Postmodernizmin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Arı, Murat. "Türkiye'de Gençlik Sosyolojisi ve Gençlik Sosyolojisi zerine Yapılmış alışmaların Gelişimi." Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Atabek, Emre. *Kuşatılmış Gençlik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1989.

Baran, Ahmet Gazi. "Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış." *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2013): 6-25.

Bayhan, Veysel. "Türkiye'de Gençlik Sosyolojisi alışmaları." *Sosyoloji Konferansları* 52 (2015): 355-390.

Bayhan, Veysel. "Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye için Yeni Bir Kuşak Analizi." *Sosyoloji Divanı Dergisi* 13/1 (2019): 29-31.

Berger, Peter, Brigitte Berger ve Hansfried Kellner. *Modernleşme ve Bilinç*. ev. Cevat Cerit. İstanbul: Pınar Yayınları, 1985.

Beşirli, Hasan. *Gençlik Sosyolojisi: Politik Toplumsallaşma ve Gençlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013.

Bozkurt, Veysel. "Kuşaklar Sosyolojisi ve Z Kuşağı: Data Ne Söylüyor?" Der. Mehmet Yılmaz. *Bursa'da Z Kuşağını Anlamak için*, 29-49. Bursa: Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi Yayını, 2023.

- Dündar, Lütfi Bergen. "Gençliğin Kalemi: 2000'li Yıllar Türkiye'sinde Edebi Üretim." Der. Dilek Lüküslü ve Hakan Yücel. *Gençlik Halleri: 2000'li Yıllar Türkiye'sinde Genç Olmak*, 243-259. Ankara: Efil Yayınevi, 2013.
- Eravcı, Ayşen. "Ahlaklı Bir Gençliğin İhya ve İnşasında İşletmelerin Rolü." *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Cilt I, 6-8 Ekim 2016, Sinop.
- Geldens, Paula, Siân Lincoln ve Paul Hodkinson. "Youth, Identities, Transitions, Cultures." *Journal of Sociology* 47/4 (2011): 347-353.
- Giddens, Anthony. *Sosyoloji*. Çev. Zeynep Mercan. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2008.
- Işık, Esra. "Kent Yoksulluğu, Sokak Çocukları ve Suç." Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Bourdieu, Pierre. "La jeunesse n'est qu'un mot." *Questions de sociologie*. Paris: Editions de Minuit, 1992. Erişim 01.03.2025. <http://www.homme-moderne.org/societe/socio/bourdieu/questions/jeuness.html>
- Deloitte Global. "Z ve Y Kuşağı Araştırması." 2022. Erişim 23.03.2025. <https://www.deloitte.com/tr/tr/services/consulting/research/millennialsurvey-2022.html>
- Türk Dil Kurumu. "Gençlik tanımı." 2024. Erişim 23.03.2025. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu. "İstatistiklerle Gençlik, 2023." 2023. Erişim 09.04.2025. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2023-53677>
- Kazgan, Gülten. *Kuştepe Gençlik Araştırması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Konrad Adenauer Stiftung. *Türkiye'de Gençlik Araştırması 2021*. Ankara: 2021.
- Korkmaz, Mustafa ve Gülay Öktem. "Rousseau'nun Eğitim Anlayışı." *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2014): 174-186.
- Lindzey, Gardner, Frank Thompson ve Barbara J. Spring. *Psychology*. Çev. Fatoş Çok. New York: World Public Inc., 1988.
- Lüküslü, Dilek. "Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlik Geleceği." Der. N. Yentürk, Y. Kurtaran, G. Nemutlu. *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, 195-208. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

- Lüküslü, Dilek. "İmtiyazlı Bir Kitleden İşsizlik Ordusuna: Değişen Gençlik Algısı." *Alternatif Politika* 12/2 (2020): 336-352.
- Lüküslü, Dilek ve Hakan Yücel, der. *Gençlik Halleri: 2000'li Yıllar Türkiye'sinde Genç Olmak*. Ankara: Efil Yayınevi, 2013.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim Sanat Yayınları, 1999.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Gençlik Çalışma Grubu Raporu*. Ankara, 2018.
- Tezcan, Mahmut. *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 178, 1997.
- Türk Demokrasi Vakfı – Konrad Adenauer Vakfı. *Türkiye'de ve Avrupa'da Gençlik*. Ankara: 2000.
- Yaman, Ömer Murat. "Türkiye'de Gençlik Sosyolojisi Çalışmalarına Dair Bibliyografik Bir Değerlendirme." *Alternatif Politika* 5/2 (2013): 114-138.

Yerelde Gençlik Katılımı: Başkent Gençlik Meclisi

Youth Participation at Local Level: The Example of the Capital Youth Assembly

Halil ECER

Dr., Bağımsız Araştırmacı, Sosyoloji

Dr., Independent Researcher, Sociology, Ankara, Türkiye.

E-posta: halil.ecer@outlook.com

ORCID: 0000-0003-3139-413X

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makale / Research Article

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Yaz-Haziran/Summer-June

Geliş/Received: 01 Mart/March 2025

Kabul/Accepted: 17 Haziran/June 2025

Yayın/Published: 30 Haziran/June 2025.

Atıf/Cite As

Ecer, Halil. "Yerelde Gençlik Katılımı: Başkent Gençlik Meclisi". *Demokrasi Platformu Dergisi*, (2025), 14/42, 25-50.

İntihal/Plagiarism

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale intihal taramasından geçirildi ve intihal tespit edilmemiştir. /This paper was checked for plagiarism. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Halil Ecer)

Finansal Destek / Grant Support: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Halil Ecer % 100

Web: <https://www.demokrasiplatformu.com/dergi> | **E-mail to:** demokrasiplatformudergisi@gmail.com

Publisher Sosyal Politikalar ve Ekonomi Derneği, Ankara-Türkiye.

Öz

Türkiye’de gençlerin yaşamın her alanında güçlenmesi için yerel karar alma süreçlerine dahil olması katılımcı demokrasinin geliştirilmesi için bir gelenek oluşturmaktadır. Türkiye’nin sosyolojik yapısı ve siyasi geleneği gençlerin özne olarak ön plana çıkmasını zorlaştırsa da gençler, karar alma mekanizmasına dahil olmak için çeşitli çalışmalarda bulunmaktadır. Türkiye’de yerelin oluşum biçimi ve katılımcılık serüveninin nispeten son otuz yıl içerisinde gelişim alanı bulması yerelde katılımı geciktirmiştir. Özellikle gençlerin karar alma mekanizmasına dahil olmak için geliştirdikleri karar alma araçları son yıllarda farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin katılımcılık anlayışını benimseme motivasyonları ile birlikte kent konseyi gençlik meclisleri işlevsel hale gelmek için çaba içerisine girmiştir. Bu çalışmada Türkiye’de gençlik katılımının arka planı ve gelişim dinamikleri çerçevesinde gençlik meclislerinin rolü tartışılmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu ile oluşturulan kent konseyleri ve gençlik meclislerinin günümüze kadar başarılı olamamasının arkasındaki dinamikler ele alınmıştır. Bu bağlamda Başkent Gençlik Meclisinin geliştirdiği katılımcılık modelinin Türkiye’de gençlik katılımına örnek olabileceği yönünde bir tartışma gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmacının amacı, gençlerin yerel karar alma süreçlerine katılırken geliştirebilecekleri katılım araçlarını belirlemektedir. Bu çerçevede çalışmanın yöntemi doküman analizine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım, Gençlik Katılımı, Yerel Yönetimler, Gençlik Meclisleri

Abstract

The inclusion of youth in local decision-making processes in Turkey constitutes a foundational element for fostering participatory democracy and establishing a sustainable tradition of civic engagement. Although the sociological structure and political heritage of Turkey often hinder young people from emerging as active agents, youth are increasingly striving to be involved in decision-making mechanisms through various initiatives. The relatively recent development—within the last three decades—of participatory practices and the formation of local governance structures has delayed effective youth engagement at the local level. In recent years, however, young people have begun to devise diverse tools to influence decision-making processes. Motivated by the evolving understanding of participatory governance among local authorities, youth councils within city councils (established under Law No. 5393 on Municipalities) have made efforts to become functional entities. This study examines the role of youth councils within the context of the historical background and developmental dynamics of youth participation in Turkey. It critically analyzes the underlying reasons for the limited success of city councils and youth councils since their inception. In this framework, the participatory model developed by the Başkent Youth Council is discussed as a potential example for enhancing youth participation across Turkey. The aim of this research is to identify the participation tools that young people can utilize in engaging with local decision-making processes. The methodology of the study is based on document analysis.

Keywords: Participation, Youth Participation, Local Governments, Youth Councils

Giriş

Kentlerde yaşayan insan sayısının artışı ile birlikte, kentler, ulus devlet ölçeğini aşırp küresel anlamda özne konumunda faaliyetler sürdürmektedir. Bu faaliyetler kent kimliğinin ön plana çıktığı ve uluslararası arenada kentsel rekabetin üst düzeye ulaştığı bir düzlemde gerçekleşmektedir. Ülkeler farklı yönetim biçimleri etrafında yönetim kabiliyetleri sergilerken kentlerin yönetiminde farklı paradigmalar ön plana çıkmaktadır. Bu paradigmalar genellikle devlet ölçeğinin gerek ekonomi piyasası gerek yönetim erklerinde küçülmesinin günümüz yönetim anlayışına uygun olduğunu öne sürmektedir. Bunun yanında yerel yönetimlerde katılımcılık anlayışının geliştirilmesi yönünde çok fazla yönetsel yaklaşım ve akademik çalışma mevcuttur (Göymen, 1999; Nacak, 2014; Şaylan, 2008). Yerelde katılımcılığın artırılması ve katılımcı yönetim anlayışlarının geliştirilmesinin gerekçesi, çoğunlukla artan “yönetilen” nüfusun ihtiyaç ve taleplerini karşılayacak “yöneten” kesimin dar olma çerçevesindedir. Yani karar alma mekanizmasında yer alan kurumların yetersizliğinden ihtiyaç ve taleplerin karşılanmasında aksaklıkların yaşanması daha katılımcı yönetim anlayışlarının tesis edilmesini zorunlu kılmaktadır (Schmidt , 2001).

Katılımcılık çoğunlukla yerel yönetimlerle özdeşleşen bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır (Boztepe, 2013). Katılımcılığın hangi boyutlarda ve hangi modellerle gerçekleşeceği ise genelde ülkelerin yönetim biçimleri, siyasi iktidarların yaklaşımları ve toplumların kültürel yapıları etrafında şekillenmektedir. Özellikle küreselleşme ile birlikte artan insan ve bilgi hareketliliği birlikte farklı ülkelerin demokrasi anlayışları da ülkeler arasında hareket etmekte ve insanlar tarafından talep edilebilir noktalara ulaşmaktadır. Bu makale Türkiye’de yerel katılım serüvenini ele alırken yerel yönetimlerin katılımcılığı hangi düzeyde ele aldığı ve katılımcı yönetim denemelerinin karşılaştığı zorlukları ele almaktadır. Bu zorlukları ele alırken de aynı zamanda özellikle gençlik katılımı alanında iyi uygulama örnekleri etrafında yerel yönetimlere katılımcı model önerilerini geliştirmektedir. Bu model önerisinde hali hazırda Ankara Kent Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren Başkent Gençlik Meclisinin kuruluşundan günümüze kadar sürdürdüğü katılımcı yönetim çalışmalarının yerel, ulusal ve uluslararası yansımaları üzerine durulmaktadır.

Günümüzde demokrasinin krizde olduğu yargısı gün geçtikçe daha fazla dile getirilmekte (Şaylan, 2008; Önder, 2013) ve dünyada yükselen otoriter rejimler, demokrasinin geleceğini yeniden ele alma zorunluluğunu doğurmaktadır.

Demokrasinin krizden kurtulması için bir reçete olarak ön plana çıkan “katılımcılık”, yerelde vatandaşların yönetime katılarak kentin problemlerine çözüm bulma ve yönetimin parçası olarak faaliyet yürütme çabalarını kapsamaktadır. Kentte yaşayanların sadece yerel yönetim seçimlerinde oy kullanarak temsilcileri yerel meclislere göndermekten daha fazla katılım göstermeleri, katılımcılığın gelişimine olanaklar tanımaktadır. Bu katılım süreçlerinin hangi konseptte ve hangi yöntemle gerçekleşeceği konusunda dünyada farklı örnekler bulunmakla birlikte Türkiye’de yönetim geleneği ve sosyolojik yapısına uygun modeller üzerinde durulması planlanılmaktadır. Yerelde gençlerin aktif katılımını sağlayarak katılımcı demokrasinin geliştirilmesine olanak tanımak için geliştirilecek modeller ve önerileri değerlendirmek de bu çalışmanın kapsamına girmektedir.

1. Yerelde Katılım

Modern tarih boyunca insanların bir arada yaşamasını mümkün kılmak, çatışma zemininden ziyade toplumsal dayanışma pratiklerinin geliştirilmesi için farklı yol ve yöntemler benimsemiştir. Thomas Hobbes ve J.J Rousseau gibi düşünürlerin toplumsal sözleşmeler bağlamında insanların beraber yaşama dinamiklerini açıklaması veya 19.yy ulus devlet mantığının dünyada egemen olmaya başlaması ile birlikte devletlerin ve toplumların farklı yönetim, yaşayış biçimlerini sergilediğini görülmektedir. Özellikle 21yy. dünyasında artan insan nüfusu ve beraberinde gerçekleşen “hareketlilik”, insanların farklı kültürlerden ve farklı coğrafyalardan her an haberdar olma ve farklı coğrafyalarda gerçekleşen gelişmeleri takip edip kendi yerelinde talep etmesi ile birlikte karar alıcılarının yönetim anlayışlarında değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişimler ulusal ölçeklerden ziyade yerel yönetimlerde kendine alan bulmaktadır. Yerel yöneticilerin yerel halkla birlikte geliştirdikleri diyaloglar ve yerel halkın yerel yönetimin politikalarından direkt ve daha hızlı etkilenmesi ile yerel karar alıcıların yerelde yaşayan insanların taleplerini hızlıca yerine getirmesi konusunda zorlamaktadır. Diğer yandan demokrasinin işleyiş mantığı ulusaldan ziyade yerelde hızlı sonuç vermesi itibarıyla yerelde demokrasinin geliştirilmesi ve uygulanması daha kolay bir hal almaktadır (Kaypak, 2012). Diğer yandan ulusal hükümetlerin hem ülke içi dengeleri hem de uluslararası dengeleri sağlamak için geliştirmesi gereken politikalar olduğu için beraberinde bürokratik bir yapıyı doğurmaktadır. Fakat yerel yöneticiler özellikle dış ilişkiler bağlamında doğrudan mesuliyet taşımadığı için yerelin içine eğilme noktasında daha fazla imkân bulabilmektedir.

Demokrasinin işleyebilmesi için gerekli olan unsurların başında gelen halkın katılımı boyutu ulusal ve uluslararası ölçekte temsil boyutuyla gerçekleşmektedir. Yani halkın oy kullanması ve bu oylama neticesinde belirtilen temsilen oy kullanan adına oluşturduğu temsil yeteneğini kapsamaktadır (Nacak, 2014). Ülkelerin nüfus artışı ve değişen üretim ve tüketim alışkanlıkları ile birlikte mevcut problemlerin giderilmesi için ulusal politikalardan ziyade yerelde geliştirilecek olan politikalar etkili olmaktadır. Çünkü her bölgenin her kentin ve hatta her mahallenin ihtiyaç ve talepleri farklılaşmakta ve seçilen temsilcinin ulusal boyutta bu problemlere çözüm araması imkânsız bir hal almaktadır. Bu durumdan kaynaklı halkın talep ve ihtiyaçlarını karşılamak için yerel yönetimler ön plana çıkmaktadır. Fakat yerel yönetimde yer alacak kişilerin seçilmesinde de “temsil” mekanizması işlemekte ve çoğunlukla halkın sandıkta oy kullanması ile bir süreç yürütülmektedir (Alkan, 2018). Bu durumda da demokrasinin işlemesi temsil yoluyla gerçekleşmekte ve tıpkı ulusal ölçekte olduğu gibi yerel düzeyde de politika gelişme süreçleri sekteye uğrayabilmektedir (Saward, 2003). Özellikle büyük kentlerde yani nüfusun birkaç milyonun üzerine çıktığı ve nüfus ölçeğinin yoğun olmasından kaynaklı değişen ihtiyaç ve talep çerçevesi “temsili demokrasi” düzleminde işlevsizleşmektedir.

Temsili demokrasinin işlevsizleşmesi veyahut beklentileri karşılayamaması “katılımcı demokrasinin” tartışılmasına alan açmaktadır (Sağır & Karkin, 2005). Katılımcı demokrasi, halkın sadece oy vermesi değil oylarıyla seçtiği yöneticilerle seçim dönemi sonrasında da etkileşim kurması, denetlemesi, yönetim sürecine katılması, siyasal partilere dahil olması, sivil toplum alanında baskı gruplarını oluşturarak güncel problemlere yönelik “beraber” çözüm araması gibi eğilimlerinin tümünü kapsamaktadır (Nacak, 2014; Öner, 2001; Özden, 2023). Katılımcı demokraside halkın yaşadığı yerde var olan problemleri “şikâyet” etmek yerine probleme dair çözüm geliştirme ve çözüm sürecine dahil olmasına yönelik bir çerçeve ortaya çıkmaktadır. Katılımcı demokrasinin işleyebilmesi veyahut kendine alan bulması ise ancak yerel yönetimlerle yani yerelde mümkün olabilmektedir (Demirci, 2010). Yerelde katılım sağlanabilmesi için ise katılım mekanizmaların üretilmesi gerekmektedir. Bu mekanizmalar, belediye meclisi çalışmaları, belediye meclis komisyonları, belediye başkanlarının “halk günü” programları gibi çeşitlenebilmektedir. Bunun yanında yerelde yaşayan halkın semt meclisleri, hemşeri dernekleri veya diğer sivil toplum kuruluşları ile birlikte yerel karar alıcılarla harekete geçirmesine imkân tanıyacak mekanizmalar mevcuttur. Özetle yerelde katılım, bir kentte yaşayan insanların, kenti ilgilendiren kararların alınma sürecine

dahil olması veya kentte var olan problemlerin çözülmesi için yerel karar alıcılarla hareket ederek yönetime ve kente katılımın sağlanmasıdır.

2. Türkiye’de Yerel Katılım Pratiklerinin Gelişim Çalışmaları

Türkiye’de yerel katılımın tarihi ile yerel yönetimlerin cumhuriyet formuna evrilme süreci paralellik arz etmektedir. Osmanlı zamanında imparatorluk yapısından kaynaklı tek merkezi idarenin bulunması ve ardından cumhuriyetin tek partili dönemini de içine alan süreçte yerel katılımdan söz etmek mümkün olmamaktadır. Bunun yanında Osmanlı döneminin son zamanlarında Altıncı Daire-i Belediye, Ebniye Nizamnamesi, Dersaadet Belediye Kanunu (Yörükoğlu, 2009) ve 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu gibi yerelin teşkilatlandırılmasına yönelik girişimler mevcuttur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası ve çok partili yaşama geçişle beraber Türkiye’de yaşanan kırdan kente göç ile birlikte mahalli idarelerin (il, ilçe ve kasabaların) nüfus bakımından yoğunlaşması yerel katılımı alakalı ihtiyacı doğursa da kanuni anlamda adım atılması çok sonralara kalmıştır.

Kırdan kentlere yaşanan göç ile birlikte oluşan gecekondular (Erman , 2013) yerel katılımın ilk emarelerini göstermesi bakımından önemlidir. Gecekondulaşma süreçlerinde göç hareketliliğini sağlayan ve kanalize eden ilk unsur hemşerilik olmuştur (Kılınç & Bezci, 2011). Hemşerilik etrafında şekillenen ve kanunsuz bir biçimde yapılaşmanın önünü açan gecekondulaşma ulusal ve yerel otoritelerle çatışma halinde olmuştur. Plansız kentleşmeye sebep olan, hazine arazisi üzerinde kurulan ve bazen de özel mülkiyet hak gaspına sebep olan kaotik ortamın katılımı ilgili dinamikleri de mevcuttur. Büyük kentlerin çeperlerine yerleşen gecekondu sakinleri otoriteler tarafından haksız gaspın engellenmesi için yapılan müdahalelere karşı koyabilmek için dayanışma yapılarını ortaya çıkarmıştır. Bu dayanışma yapılarında belirlenen sözcüler ya da temsilciler yerel veya ulusal otoritelerle görüşerek gecekondu sakinlerinin yerinden edilmemesi için çalışmalar yürütmüşlerdir. Bazen de bu dayanışma yapıları kolluk kuvvetleri ile karşı karşıya gelerek “gecekonduları savunmak” için faaliyetler göstermişlerdir. Örneğin İstanbul’da 1 Mayıs Mahallesi’nin gecekondu serüveni dayanışma yapıları ve katılım açısından bir örnek olabilir (Aslan, 2016). 1 Mayıs Mahallesi’nde (şimdiki adı Mustafa Kemal Mahallesi) gecekondu sakinlerinin hazine arazisi üzerinde oluşturdukları kanunsuz yapılaşmaya dönemin otoriteleri tarafından müdahale edilmiş ve bu durum şiddet olaylarının yaşanmasına neden olmuştur. Kanunsuz olması ve şiddet barındırması itibarıyla olumsuz bir durum olsa da Türkiye’de gecekondu etrafında

büyüyen hemşeriliğin yerel katılıma dönüşme pratiği olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir.

Gecekondu etrafında dayanışma ağlarına dönüşen hemşerilik ve hemşeri grupları bulundukları yerelde seçilen ya da seçilecek olan kişilerin belirlenmesinde aktif rol almıştır. Özellikle yerel seçim zamanlarında belediye başkan adayları ve meclis üyesi adaylarının hemşeri dernekleri ve grupları ile geliştirdikleri diyaloglar Türkiye'nin büyük şehirlerinde olağan seçim çalışmaları arasında yer almaktadır (Keleş, 1991). Türkiye'de son yerel (2024 yılı) seçimlerde belediye başkan adaylarının mahalleleri gezmek yerine hemşeri grupları ile bir araya gelmesi hemşerilik gruplarının yerel katılımdaki mevcut durumlarını ortaya koymaktadır¹. Yani Türkiye'de yerel katılımın ilk başlangıcının gecekonduarda başladığını ve gecekonduarda geliştirilen ağın özellikle yerel karar alıcıların belirlenmesinde önemli rol üstlendiklerini söylemek mümkündür (Göymen, 1999). Dayanışma ağları etrafında geliştirilen katılım mekanizmaları çoğunlukla sivil toplumu veya demokrasiyi geliştirmekten ya da bir hakkı talep etmekten ziyade inşa edilen konutların yasal çerçeveye büründürülmesi ile alakalı olmuştur.

Türkiye'nin demokrasi gelişimi sık sık darbelerle sekteye uğraması ve özellikle 1980 askeri darbesi ile sivil toplum alanının zayıflaması, yerel katılım anlamında kurumsal gelişmeyi geciktirmiştir (Güldiken & Kaya, 2004). Öte yandan Türkiye'de yaşayan toplumun tarihsel, kültürel gelişiminde katılımdan ziyade dayanışma, karar alma süreçlerine dahil olma yerine var olan otoritenin korunması eğilimi göstermesi de yerelde katılımı zayıflatmıştır. Yine Anadolu kültür ve inanç değerleri bağlamında gelişen demokratik çabalar çoğunlukla yine Anadolu'ya özgü formlarda gerçekleşmiştir. Dünya'da demokratik katılımın dillendirilmesi çoğunlukla temsili demokrasinin işlevsizleşmeye başlamasına tekabül eden 1970'lerin sonunda denk gelmektedir. Türkiye'de katılım, yerel yönetimler bağlamında kanuni düzenlemeler ve kamuoyunda talebin oluşması ise 2000'li yılların başına tekabül etmektedir.

Özellikle 5393 sayılı belediye kanunu ile Türkiye, "yereli" salt yönetim anlayışıyla ele almanın yanı sıra yerelde yaşayanları da sürece dahil etme anlamında kıymetli bir alan oluşturmuştur. Kanunun 13. Maddesinde;

"Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin

¹<https://www.bursa.bel.tr/haber/baskan-bozbey-hemseri-dernekleriyle-bulustu-34681>,
<https://www.yalova.bel.tr/haberler/baskan-tutuk-karadeniz-hemsehri-dernekleri-ile-bulustu>

yardımlarından yararlanma hakları vardır... Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır"

Bu maddede görüleceği üzere katılımı daha önce değinilen gecekondulu ve hemşeri bağlamında ele alınmakta ve belediyelerin belediye sınırları içerisinde yaşayan insanlara karşı sorumluluklarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda gecekondulaşma ile birlikte şekillenen yapının dışında bir hemşerilik tanımlaması getirmektedir. Klasik hemşerilik, ikametleri aynı olan fakat farklı bir yerelde yaşayan insanların geliştirdikleri ağlar bütünüdür. Ama 5393 sayılı kanun hemşeriliği kütük düzleminden ziyade bir yerelde yaşayan herkesin kütüklerinin farklı olmasını göz ardı edip o an orada yaşayanları dahil etmektedir. Bu durum yerel aidiyet bağlamını güçlendirse de pratikte hemşerilik dernekleri üzerinden kütüğün getirdiği kültür ve değerlere bağlılık devam etmiştir. İnsanların yerel yönetimlerinin faaliyetlerine katılması ve gerektiğinde hak talep etme noktasında hemşerilik parametresi önemli bir konumda yer almıştır. Diğer taraftan yine aynı kanunun 4. Maddesinde 5.000 nüfusu olan yerelin belediye olabilmek için başvurma süreciyle alakalı bir katılım yolu mevcuttur. Burada yaşayan insanların seçmenlerin yarısından bir fazlası ile gerçekleşecek müracaat ile belediye statüsü alınabilir ibaresi katılımı referandum düzleminde ele alarak bir katılım önermektedir (Şinik, 2009).

2005 yılında çıkan 5393 sayılı belediye kanunun belki de katılımı doğrudan refere eden çerçevesi Kent Konseyleri bağlamında ki 76. Maddedir. Bu madde;

"Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usûl ve esasları Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir."

Kent konseyleri ile birlikte yerel yönetimlerde katılım, kanuni bir boyut kazanmaktadır. Dikkat edildiğinde burada da hemşerilik vurgusu ön plana çıkmakta ve hemşeriliğin yanı sıra sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları ve üniversitelerde sürece dahil olmaktadır. Yani bir kentte yaşayan kent paydaşlarını olabildiğince kapsayıcı bir çerçevede ele almaktadır. Kent konseyleri 2005 yılına gelene kadar ulusal ve uluslararası alanda tartışılan, üzerine kafa yorulan ve yerel katılımı geliştirmeye yönelik çalışmalarda ya bu isimle ya da farklı isimlerle ele alınmıştır (kent konseyleri, kent meclisleri, semt meclisler vs). Kent konseylerinin tarihsel arka planı ise 1992 yılında Rio’da yapılan “Yeryüzü Zirvesine” dayanmaktadır (Emrealp, 2005). Bu zirve insanlığın karşı karşıya olduğu özellikle ekoloji olmak üzere ekonomi ve demokrasi krizlerini aşabilmek için topyekûn mücadele eylem programını kapsayan bir zirvedir aynı zamanda. Yeryüzü Zirvesinin bir çıktısı olan “Gündem 21” insanlığın söz edilen üç krize karşı yapması gerekenleri kapsamakta ve bu bağlamda yerel, ulusal ve uluslararası otoriteleri iş birliğine ve adım atmaya davet etmektedir. Gündem 21 raporu, 40 üst başlıktan oluşmakta ve “ortak gelecek” sürdürülebilirlik”, “kalkınma” ve “sosyal ve ekonomi” temalarından oluşmaktadır. Özellikle yerel yönetimlere atfedilen başlıkların fazlalığından yerel yönetimlerin işlevsel alanına giren temalar “yerel gündem 21” olarak ele alınmaktadır (Güneş & Beyazıt, 2012).

Türkiye’de yerel gündem 21’in işleyişi ise;

“1997 yılı sonunda, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP – UNDP)’nin desteğiyle, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Ortadoğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı’nın (UCLG–MEWA) koordinatörlüğünde yürütülen “Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi Projesi” ile başladı. Yeni katılımlarla proje ortağı yerel yönetimlerin sayısının 50’yi aşması sonrasında, YG-21 uygulamaları “proje” çerçevesinden çıkarılarak, “Türkiye Yerel Gündem 21 Programı”na dönüştürüldü.”²

Bu programla birlikte Türkiye’de yerel yönetim düzeyinde katılımın önü açıldı özellikle sivil toplum kuruluşlarının sürece dahil olması ile birlikte başta değinilen hemşerilik çerçevesi genişleyerek sivil topluma yönelik bir dönüşüm yaşandı. Bu programların iyi uygulama örnekleri ile birlikte 2005 yılında yayınlanan 5393 sayılı kanunun 76. Maddesinde ele alınan kent konseyinin arka planı oluşturulmuş oldu.

² Ayrıntılı bilgi için: <https://habitatdernegi.org/sona-eren-projeler/yerel-gundem-21-programi/> (erişim tarihi:31.10.2024)

Kent konseyleri ilk etapta İç İşleri Bakanlığı, ardından 29/11/2018 tarihli ve 7153 sayılı Kanunun 28 inci maddesiyle ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı çerçevesindeki yönetmelik³ ile düzenlenmiştir. Bu yönetmelik kapsamında kentin problemlerinin kentlinin katılımı ile çözülmesine yönelik aktif yurttaş bilincinin tesis edilmesi ile ele alınmaktadır. Özellikle kent konseyinin yapısında yer alan gençlik meclisleri, kadın meclisleri ve yerel dinamikler etrafında şekillenen çalışma grupları kent konseylerinin asli unsurlarıdır. Kent konseyi bünyesinde kurulan/kurulması kararlaştırılan gençlik meclisleri gençlik katılımının ele alınması hususunda kıymetli bir adımdır.

3. Gençlik Katılımı

Gençlik katılımı, yaşamın her alanında gençlerin güçlendirilmesi için gençlerin karar alma mekanizmalarında kendilerinin bu gününü ve yarınını ilgilendiren politika yapım süreçlerine dahil olmayı kapsamaktadır (Emrealp, 2005). Gençler, geleceğe dair kendilerini doğrudan veya dolaylı yoldan etkileyen bütün karar ve politika yapım süreçlerinde yer almadığında kendi yaşamları hakkında karar veren başka bir mekanizmaya maruz kalmaktadır. Gençlerin yaşadığı dönemde yaşadığı dönemin bilimsel, teknolojik, sosyal ve ekonomik tüm gelişmeleri deneyimlemesi ve zamanın ruhuna göre bir gelecek inşa edebilmesi için gençlerin karar alma süreçlerine katılması gerekmektedir. Özellikle uluslararası program ve mevzuatlarda gençlik katılımı önemli bir dinamik olarak ele alınmıştır. Daha önce söz edilen Gündem 21 eylem raporunda gençlerin katılımına geniş bir alan tanımlanmıştır. Mevcut dönemde yürürlükte olan bir diğer belge “Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi’nce 2003 yılında kabul edilen Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı’dır” (Akman, 2021). Bu her iki belge de gençlerin yerel ve ulusal katılımını destekleyen ve otoriteleri harekete geçiren maddeler vardır.

Gündem 21 ile birlikte Yerel Gündem 21, Gençlik Meclisleri ve ulusal gençlik parlamentosunun kurulmasını teşvik etmektedir. Yerel Gündem 21 programı kapsamında Habitat Derneği öncülüğünde 2004 yılında Ulusal Gençlik Parlamentosu (UGP) kurulmuştur. UGP çalışmalarını sürdürürken gençlerin karar alma mekanizmasına dahil olması yapılan çalışmalarda Türkiye’de gençlik katılımının yolunu açması bakımından önemli bir kültür oluşturmıştır. Yine Avrupa Birliği aday ülkeler programına göre gençlik katılımına alan açılması ve Ulusal Gençlik

³ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10687&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Konseyinin kurulması için birçok çalışma olsa da kuruluşu gerçekleşmemiştir. Beş yıllık kalkınma planlarında özellikle 10. Plan 268. madde gençlik katılımına referans vermekte, 11. Plan 620.2. madde ulusal gençlik konseyine referans vermekte ve 12. Beş Yıllık Kalkınma Planında 746.10. maddede ulusal gençlik konseyi ele alınmışsa da kuruluşu gerçekleşmemiştir. 2005 yılından itibaren kent konseyleri gençlik meclislerinin kurulması ve yerel gençlik meclisleri olarak hem belediyeleri gençlik alanında çalışmalar sergilemesi hem de gençlerin kent ortağı olması ve karar alma süreçlerine dahil olması için çeşitli girişimler mümkün olabilmıştır.

Kent konseyleri gençlik meclisleri ve Ulusal Gençlik Parlamentosunun ortaya koyduğu iyi örnek uygulamalar olsa da sürdürülebilir kurumlar olmayı başaramamışlardır. Bu durumun iki temel sebebi vardır. İlki Türkiye’de sivil toplum faaliyetlerinin demokratikleşme endeksli olmasından ziyade dayanışma ağları biçiminde yapılanmalarıdır. Yani çoğunlukla sivil topluma erişebilen kişiler tarafından kurulmakta ve belli bir zamandan sonra daralan yönetim kadrosundan dolayı etkisizleşmektedir. Bir diğeri ve özellikle kent konseyleri gençlik meclislerini doğrudan ilgilendiren problem ise, siyasallaşmaktan kurtulamamasıdır. Kent konseyleri gibi yapılar kentin tüm paydaşlarını sürece dahil ederek kent birlikteliğini oluşturma amacını taşıırken gerek kent konseyi mevzuat altyapısının yetersizliği gerek toplumsal kültürün işleyiş biçiminden kaynaklı siyasal kültür, katılım önünde engel olarak durmaktadır. Yerel seçimler sonucu belediyeyi kazanan herhangi bir parti kent konseylerinde ve gençlik meclislerinde kendi parti kadrolarını süreçte aktif etmesinden itibaren katılımcılık zayıflamakta ve işlevsiz bir boyut almaktadır.

Türkiye’de kent konseyleri ve kent konseyleri gençlik meclisinin 2005’ten günümüze kadar amaçlanan ve hedeflenen etkiyi gösteremediği söylenilebilir. Direkt gençlik boyutunda ele alındığında ise gençlik (15-30 yaş aralığı), çatı dezavantaj grubu temsil etmesiyle de belli başlı kırılganlıklar yaşamaktadır. Gençlerin yeterli ekonomik ve sosyal sermayeye sahip olamaması çoğu zaman gönüllülük kapsamında ilerleyen faaliyetlerin sürekli sekteye uğramasına neden olmaktadır. Söz gelimi üniversite birinci sınıfa başlayan ve katılım mekanizmalarına dahil olmak için iki üç sene gönüllü olarak emek veren bir öğrenci örneği ele alınabilir. Üniversite bitince de ya başka bir kente gitmekte ya da iş hayatına girdiği için bu gönüllülük faaliyetlerine katılamamaktadır ve bu durumda da katılım mekanizmasına dahil olmak için verdiği emek boşa gitmektedir.

Türkiye’de kent konseyleri gençlik meclisleri, belediye gençlik meclisleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından kurulmuş gençlik meclisleri yerelde gençlerin katılımı için faaliyetler göstermektedir. Fakat genel olarak bir gençlik katılımından söz edebilmek çok mümkün değildir. Bu duruma sebep olan unsurlar ise, genellikle belediyelerin yerel gençlik eylem planına sahip olmaması hatta çoğu belediyenin stratejik eylem planında gençlik katılımına yer vermemesi temel olarak ele alınabilir. Yerel yöneticilerin ve yerel yönetimdeki gençlik birimlerinin çoğunlukla siyasi kadro olarak koltuk sahibi olması gençlik katılımını sürekli siyasal alana çekmektedir. Oysa ki gençlik katılımında siyasal katılım sadece bir boyutu oluşturmaktadır. Bunun yanında gençlerin yaşama katılımı, geleceğe katılımı, istihdam piyasasına katılımı gibi birçok katılım dinamiği mevcuttur. Gençlerin yerel, ulusal ve uluslararası alanda söz sahibi olması ve kendisini doğrudan ilgilendiren karar alma süreçlerine dahil olması katılım modellerine ihtiyaç vardır. Bu noktada yukarıda değinilen olumsuzlukları aşip özgün bir katılım modeli oluşturan ve 2020 yılından itibaren Ankara’da gençlerin karar alma mekanizmasına dahil olması için siyaset üstü bir model kuran Başkent Gençlik Meclisi dikkat çekmektedir.

4. Başkent Gençlik Meclisi

Başkent Gençlik Meclisi, 5393 sayılı belediye kanununa göre kurulan Ankara Kent Konseyi bünyesinde kurulmuş bir meclistir. Ankara Kent Konseyi bünyesinde gençlik çalışma grubu olarak kurulup 30 Ocak 2022 yılında 1600 delegenin katılımı ile yapılan genel kurulla birlikte gençlik meclisine dönüşmüştür⁴. Bu delegeler genel kuruldan 20 gün önce yapılan çağrı ile Ankara’da yaşayan 15-30 yaş aralığındaki gençlerin internet sitesi, sosyal medya hesaplarında ve hazırlanan katılım formları üzerinden belirlenmiştir. Gençler tarafından kurulan bu yapı rekor katılımı ile birlikte yapılan genel kurul ile meşruluk kazanarak çalışmalarına başlamıştır. Başkent Gençlik Meclisi, Ankara’da yaşayan 15-30 yaş aralığındaki gençlerin dahil olabileceği bir yapıdır. Hem bireysel temsil hakkı hem de kurumsal temsil hakkı mevcuttur. 15-30 yaş aralığındaki gençler bireysel olarak genel kurulu oluşturur. Gençlik dernekleri temsilcisi ve siyasi parti gençlik temsilcileri ise Başkent Gençlik Meclisi danışma kurulunda yer alır. Başkent Gençlik Meclisi, 10.700 genç paydaş ve 27 gençlik STK’sı ve 360 öğrenci topluluğu ile kalabalık bir gençlik yapısını temsil etmektedir. Başkent

⁴ Daha fazla bilgi için: <https://genclik.ankarakentkonseyi.org.tr/> (erişim tarihi: 02.11.2024)

Gençlik Meclisi kuruluş ilkelerine bakıldığında yönergede⁵ yer alan başlıklar aşağıda listelenmiştir;

4.1. Şeffaflık

Gençlik Meclisi faaliyetlerinin tamamı katılımcılık ve hesap verebilirlik ilkesi çerçevesinde belirlenir. Gençlik meclisinde yapılacak toplantı, faaliyet ve politika geliştirme sürecinde açık ve şeffaf olmak zorundadır.

4.2. Temsil

Başkent Gençlik Meclisi Ankara'da yaşayan 15-30 yaş aralığında gençlerin kendilerini temsil ettiği bir yapıdır. Yerel karar alma süreçlerinde yerel yönetimlerin politika geliştirme aşamalarında başkent gençliğini temsil eder. Bu bağlamda Başkent Gençlik Meclisi, temsil boyutu bakımından herhangi bir siyasi parti veya ideoloji herhangi bir çıkar grubu veya ekonomik çıkar olmadan faaliyetlerini sürdürür. Başkent Gençlik Meclisi yerel bir meclistir ve bu alanda çalışmalarını sürdürür.

4.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Gençlik Meclisi tüm çalışma ve faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet değerlerini göz önünde bulundurarak kapsayıcı bir ilke savunmaktadır. Gençlik meclisi yönetim ve kurullarında cinsiyet eşitliğini gözetir ve akran dayanışmasını büyütme yönelik ilke ve tutum içindedir.

4.4. Gönüllülük

Başkent Gençlik Meclisi, çalışma ve faaliyetlerini sürdürürken tamamen gönüllük esasına dayanmaktadır. Gençlerin gönüllük çatısı altında oluşturduğu çalışma grupları, komisyonlar ve faaliyetler dayanışma temelli ilerlemektedir. Bu bağlamda gençlik meclisi herhangi gelir ve kazanç sağlamaya yönelik çalışmaların içerisinde bulunamaz

4.5. Bireysel Kapasite Gelişimi

Gençlerin yaşamın her alanında güçlendirilmesi için bireysel kapasitelerini geliştirmek, liderlik özelliklerini ön plana çıkartan, takım çalışma becerisinin geliştirilmesi, kriz ve çatışma çözümüne yönelik kapasite güçlendirme programlarını hayata geçirir. Gençlerin bağımsız bireyler olarak yetişmesine ve toplumsal yaşama katılımını kolaylaştırıcı çalışmaları hayata geçirir.

⁵ Başkent Gençlik Meclisi yönergesi için: <https://genclik.ankarakentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2024/10/2-Genclik-Meclisi-Yonergesi.pdf> (erişim tarihi: 02.11.2024)

4.6. Sosyal Sorumluluk

Kentten ve kentleşmeden kaynaklanan problemlerin çözülmesi ve aynı zamanda toplumsal ilerleyişin gerçekleşmesi için sosyal sorumluluk alanında faaliyet gösteren gençlik meclisi, kentte yaşayan her canlının hayatına saygılı ve daha iyi bir yaşam sürmeleri için çalışmalarda bulunur. Sosyal sorumluluk program ve projeleri bağlamında kentsel yoksulluğu gidermeyi ve kentsel eşitsizliği ortadan kaldırmayı hedefler.

4.7. Kentin Yaşam Kalitesinin Arttırılması

Başkent Gençlik Meclisi, yerel bir meclis olması hasebiyle kentsel politikalarının mekânsal ve toplumsal gelişiminin hayata geçmesi için politika ve projeleri geliştirir. Bu kapsamda yapılacak çalışmaların gençlik kapsamının geliştirilmesi ve gençlerin refahını artırıcı faaliyetleri teşvik eder.

4.8. Sürdürülebilirlik

Başkent Gençlik Meclisi, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda politikalar geliştirilmesini esas alır. Gündem 21 ile başlayan yerel katılımcılık süreçlerinde ekolojik ve toplumsal sürdürülebilirlik için gençlerin karar alma mekanizmasına dahil olması için çalışmalar yürütür. Sürdürülebilirlik alanında farkındalık çalışmaları, aktif yurttaşlık bilincinin geliştirilmesi için gençlerin tasarlama ve uygulama süreçlerine dahil olduğu çalışmaları önceler.

4.9. Yönetişim

Başkent Gençlik Meclisi iyi yönetim ilkesi kapsamında hem meclis yönetimi hem de yerel yönetimlerle kurduğu temaslar bağlamında karar alma mekanizmalarının beraber çalışması ve somut çıktılar üretilmesi için faaliyetlerde bulunur. Ankara'da faaliyet gösteren ulusal hükümetin yerel kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile gençlik politikalarının geliştirilmesi çalışmaları yürütür.

4.10. Çözümde Ortaklık

Başkent Gençlik Meclisi, gençlerin yerelde yaşadığı problemleri çözüme kavuşturmak için ortaya koyduğu politikaları ve politika belgelerinde gençliğin doğrudan ortaklığını savunur. Gençlerin, gençlerle birlikte çalışarak gençlerin ortak problemlerine yönelik çözümler geliştirir. Gençlerin gençler için inşa ettiği gelecekte salt Ankara gençliği değil Türkiye'nin tüm gençleri için çözüm mekanizmaları geliştirir.

4.11. Katılımcılık

Başkent Gençlik Meclisi, karar alma süreçleri başta olmak üzere yürütülen tüm faaliyetlerinde bileşenlerinin demokratik katılımını esas alır. Demokrasi kültürünün oluşturulması amacıyla alınan kararlardan ve yürütülen faaliyetlerden önce/faaliyet esnasında ve sonrasında geri dönütleri dikkate alır. Program, politika veya proje gibi tüm eylemlerde tasarlama, uygulama ve sosyal etki çalışmalarının tamamında katılımcılık esastır ve bu esasa göre çalışmalar yürütür.

4.12. Siyaset Üstü

Başkent Gençlik Meclisi, tüm siyasi parti ve ideolojilere eşit mesafede tüm gençlerin geleceği için çalışmalarda bulunur. İnanç, etnik, ideolojik, coğrafik tüm farklılıkları bünyesinde barındırıp gençlerin yaşama aktif katılımını önceler. Siyasi partilerin gençlik meclisinde örgütlenmesine izin vermez. Başkent Gençlik Meclisinde herhangi bir siyasi partinin ağırlığı gözlenirse meclis kendini fesheder. Siyasi partilerin genç temsilcileri gençlik meclisi başkanlığına ve yürütme kuruluna aday olamazlar. Siyasi partiler, gençlik politikalarını kendi gençlik kolları ile birlikte yürütürken Başkent Gençlik Meclisinde katılım ve demokratik ilkeler çerçevesinde oluşturulmuş raporlardan yararlanabilirler.⁶

Başkent Gençlik Meclisi, yönergesinde yer alan ilkelere bakıldığında Türkiye’de gençlik katılımının önündeki bazı engelleri aşmak için ele alınan hususlar mevcuttur. Örneğin kent konseyleri gençlik meclislerinin gelişmesinin önünde engel olan siyasallaşmaya karşı meclis yönergesinde herhangi bir siyasi parti eğilimi baş gösterdiğinde meclis kendini feshetmektedir diye bir ibare bulunmaktadır. Bu denetim mekanizmasını anlamlandırmak için Başkent Gençlik Meclisinin kurumsal yapısına bakmak gerekmektedir.

Başkent Gençlik Meclisi, icra kurulu, yürütme kurulu, danışma kurulu ve katılım koordinasyon birimi tarafından yönetilmektedir. Yürütme kurulu üyeleri genel kurulda yapılan seçimle seçilirler⁷, icra kurulu, gençlik meclisi içerisinde gençlik politikaları ve yerel yönetimler alanında uzmanlığı olan gençlik çalışanlarından oluşur. Danışma kurulu, gençlik meclisinde bireysel temsilden ziyade kurumsal olarak var olmak isteyen gençlik STK’ları, platformları ve siyasi parti gençlik kolları temsilcileri yer almaktadır. Katılım koordinasyon birimi gençlik

⁶ <https://genclik.ankarakentkonseyi.org.tr/hakkimizda/> (erişim tarihi: 06.11.2024)

⁷ Başkent Gençlik Meclisi Yürütme kurulu için: <https://genclik.ankarakentkonseyi.org.tr/yurutme-kurulu/>

meclisi içerisinde emek verip sürece dahil olan ve gençlik politikalarının teorik arka planına sahip gençlerden oluşmaktadır. Bunun yanında gençlik politikalarının geliştirilmesi için görünürlük faaliyetleri sağlayan basın birimi mevcuttur. Basın birimi özellikle sosyal medyada aktif bir çerçeve oluşturmaktadır. Başkent Gençlik Meclisinin Instagram hesabına bakıldığında 10 bine yakın takipçi ve 801 gönderi bulunmaktadır⁸. Gençlerin özellikle sosyal medyada aktif olduğu göz önünde bulundurulduğunda gençlik meclisini bu alanda etki oluşturduğu söylenebilir.

Başkent Gençlik Meclisi, gençlik katılımı ve gençlerin yerelde karar alma süreçlerine katılması için iki farklı dinamikle hareket etmektedir. İlki komisyonların politika geliştirerek yerel yönetimlerde daire başkanlıkları veya şube müdürlükleri ile geliştirdiği iş birlikleri bir diğeri se farkındalık çalışmalarında etkinliklerin yapılarak gençlik hareketinin sağlanmasıdır. Başkent Gençlik Meclisinde Gençlik Politikaları Komisyonu, Girişimcilik ve GNC 4.0 Komisyonu, Kültür Sanat Komisyonu, Kent Hakkı ve Çevre Komisyonu, Uluslararası İlişkiler Komisyonu, Psiko-Sosyal Komisyonları yer almaktadır. Bu komisyonlar her üç ayda bir genel duyuru ile 30'ar kişilik gençlerden oluşur ve komisyondaki gençler hem gençlik meclisinin işleyişi hem de yerel karar alıcıların gençlerle katılımcı süreçler geliştirmesine olanak tanımaktadır.

Türkiye'de gençlik katılımının düşük seviyelerde seyretmesinden kaynaklı olarak belediye kanununda belirtilen il ve ilçe kent konseyleri ve gençlik meclisleri sayısı çok düşüktür. Türkiye'de 1408 belediye bulunmaktadır⁹. Buna karşı kanunda belirtilmesine rağmen 200'e yakın kent konseyi ve 80'e yakın gençlik meclisi bulunmaktadır. Bu durumun oluşmasında yerel karar alıcıların gençlik alanıyla ilgili farkındalıklarının olmaması, gençlerin bunu talep etmemesi ve gençlik meclislerinin karar alıcılar gözündeki olumsuz algıları önemli etkenlerdir. Gençlik meclislerinin siyasal bir alanda hareket etmemesi gerekliliğini yerellerin büyük çoğunluğu yerine getirememektedir. Söz gelimi belediyeyi kazanan siyasi parti gençlik kolları/örgütü belediyede gençlik alanında söz hakkı olduğunu düşünmekte ve siyasal parti destekçileri dışından kalan gençleri dahil etmekte gönülsüz olabilmektedir. Başkent Gençlik Meclisinin siyaset üstü tutumu ile birlikte farklı ideolojik çevrelerin bir arada hareket ederek sadece gençlik politikalarını geliştirilmesine olanaklar tanıyarak gençlik meclisini gençlerin gözünde "güvenli alan" olarak algılanmasını sağlamıştır.

⁸ Başkent Gençlik Meclisi sosyal medya hesabı için : <https://www.instagram.com/baskentgenclikmeclisi/>

⁹ <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>

Başkent Gençlik Meclisi bu kadar yüksek sayıda (10.700) paydaşı bünyesine dahil etmesi ve Ankara’da yerel yönetimler tarafından gençlik politikaları alanında otorite olarak kabul edilmesini sağlayan bazı katılım araçları mevcuttur. Bu araçlar, gençlerin karar alma süreçlerine dahil olarak kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olmalarını sağlayan araçlardır. Bu araçlar çoğunlukla katılımcı demokrasinin geliştirilmesi için gençlerin geliştirdiği etkinlik ve faaliyetlerdir.

4.13. Model Başkent: Yerel Diplomasi Programı

Yerel diplomasi programı Model United Nations (MUN), Avrupa Parlamentosu simülasyonu gibi roleplay sistemine dayanan gençlerin bu kuruluşlardaki üyeler yerine geçerek belirlenen gündemlerin ele alınmasını sağlayan tartışma ve müzakere ortamlarından esinlenmiştir. Yerel diplomasi programı, yerel meclislerin işleyiş biçimini ele alan ve gençlerin ana aktör olduğu bir sistemdir. Model Başkent: Yerel Diplomasi Programı, Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB) Meclisinde yer alan parti grupları ve meclis üyeleri sayısında ve meclis alt komisyonlarının sürece dahil edilmesi ile oluşan bir programdır. Model Başkent: yerel diplomasi programı, 2023 yılında ABB meclisinde koltuğu bulunan dört siyasi partinin oy dağılımına göre belirlenen 150 gençle birlikte yapılmıştır. Programın işleyişi şöyle özetlenebilir; Model Başkent: Yerel diplomasi Programı ABB Meclis genel kurulunda grubu bulunan dört siyasi partiye göre dört grup oluşturulmaktadır (Liberaller, sosyal demokratlar, muhafazakârlar ve milliyetçiler). Bu grupların meclis üye sayısı 2019 yılında yapılan yerel seçimlerle siyasi partilerin kazandığı meclis üyesi sayısına tekabül etmektedir. Yani ABB meclisinde bulunan 150 koltuğu partilerin oy oranına göre gruplara dağıtılmıştır. Bunun yanında 10 adet meclis komisyonu belirlenmiş ve her komisyonda 15 meclis üyesi yer almıştır. Komisyonlardaki meclis üyeleri sayısı siyasi partilerin meclis oy oranına göre dağıtılmıştır (örneğin, 15 kişilik komisyonda 6 muhafazakâr parti üyesi, 4 sosyal demokrat parti 3 milliyetçi parti 2’de liberal partiden oluşmaktadır.). Parti grupları ve komisyonların işleyişini sağlamak için ABB Meclis yönergesini yerel diplomasi partisine dönüştürerek yeni bir yaklaşım geliştirilmiştir.

Model Başkent: Yerel Diplomasi Programının 2023 yılı teması “2030 Ankara Göç Politikası” olarak belirlenmiştir. Komisyonlar bu tema altında kendi komisyonlarının çerçevesine göre politika öneri raporları hazırlamıştır. ABB meclis salonunda gençler meclis üyeleri gibi hareket edip belediye başkanı, meclis başkanı, grup başkanları ve komisyon başkanlarını kendi aralarında seçmiştir. Komisyon

çalışmalarının tamamlanması ile birlikte genel kurulda her komisyon başkanı kendi komisyonun hazırladığı raporu okuduktan sonra parti grup başkanı 2'şer dakikalık söz değerlendirmelerinin ardından her gruptan aleyhte veya lehte söz alan birer meclis üyesinin ardından oylamaya sunulmuştur. Bu süreç on komisyonun hazırladığı on rapor için geçerli olmuş ve oylanarak geçen politika önerileri ABB daire başkanlarına teslim edilmiştir.

Model Başkent: Yerel Diplomasi Programı ile birlikte gençler kendi yerelinde gerçekleştirilen politikaların arka planı ve uygulama sürecine gelene kadar geçirdikleri evreleri bizzat deneyimleyerek karar alma süreçlerine dahil olmaktadır. Diğer simülasyonların aksine yerel diplomasi programından çıkan kararlar direkt karar alıcılara ulaşarak onları harekete geçirmektedir. Yerelde aktif katılımın sağlandığı bu program senede üç defa yapılmak suretiyle gençlerin karar alma süreçlerine dahil ederek katılımı sağlanmaktadır.¹⁰

Gençlik politikalarının geliştirilmesi ve gençlik katılımının sağlanması için karar alıcılarla gençlerin bir araya gelip temas etmesini sağlamak ve bu temaslarla birlikte erişilebilir yönetim anlayışının geliştirilmesi genç dostu kentlerin inşası için önem arz etmektedir.

4.14. Hasanoğlu Köy Enstitüsü Genç Güçlendirme Kampları

Başkent Gençlik Meclisi, her sene ağustos temmuz aylarında 250 genç ile birlikte Hasanoğlu Köy Enstitülerinde genç güçlendirme kampı düzenlemektedir. Bu kampta kent simülasyonları ile gençlerin yaşadığı kentte var olan problemlere çözümler geliştirmek ve bu çözümleri karar alıcılarla tartışarak uygulamaya geçmesini sağlamaktadır. 2024 yılında "250 genç 250 karar alıcı" mottosuyla gençlerin kamp süresince geliştirdikleri fikirler kamp sonunda gençleri ziyaret eden karar alıcılara aktarılmış karar alıcıları harekete geçirme prensibi esas yapılmıştır. Bu karar alıcılar içerisinde belediyelerin farklı birimlerinde çalışan karar alıcılar, siyasi partilerin Ankara temsilcileri ve gençlik yapılarının temsilcileri yer almaktadır. Farklı siyasi partilerden karar alıcıların sürece dahil olması ile gençlik meclisinin yönergesinde yer alan siyaset üstü kimliği korunmakta ve kapsam geliştirilmektedir.

¹⁰ Model Başkent: Yerel Diplomasi Programı hakkında daha fazla bilgi almak için : 1- https://ankahaber.net/haber/detay/baskent_genclik_meclisinin_model_baskent_simulasyonunda_goc_konusuldu_169274#

2- <https://www.youtube.com/watch?v=XJkUHCi8bmo>

3- <https://www.tedu.edu.tr/gundemde-neler-var/model-baskent-23-konferansi-basari-ile-gerceklesti>

Genç güçlendirme kampına katılan gençler çoğunlukla dezavantajlı olarak ön plana çıkan gençlerden oluşmaktadır. Özellikle sosyal ve ekonomik bakımdan eksiklik hissedilen gençlerin kampı deneyimlemesi, karar alıcılarla bir araya gelmesi ve akran dayanışması ile yatay hiyerarşik bir düzlem oluşturması katılımcı kültürün gelişimine ve gençlerin bu alanda güçlenmesine imkân tanımaktadır. Kamp yerinin seçimi Başkent Gençlik Meclisi paydaşları ile yapılan anketler sonucunda belirlenmekte ve gençler kendi kararlarının hayata geçtiğini hissetmekte ve daha aktif bir rol alarak gençlik politikalarının geliştirilmesine imkân tanımaktadır. Genç güçlendirme kampının amacı kendi yerelinde gerçekleşen herhangi bir faaliyette gençlerin sürece dahil olmasını sağlayacak olanakların geliştirilmesini ve bu geliştirme sürecinde gençlerin doğrudan karar alıcı olarak süreç ilerletmesini sağlamaktadır.¹¹

4.15. Genç Dostu Seçim Kampanyası

Başkent Gençlik Meclisi, yerel ve genel seçimler öncesi milletvekili adaylığı, meclis üyeliği adaylığı ve belediye başkan adaylığı için siyasi partilere 30 yaş altı gençlerin siyasette yer alması için çağrılar yapmaktadır. Bu çağrılar kapsamında gençlik meclisi tarafından oluşturulan Genç Seçim Komisyonu 30 yaş altı aday adaylarına siyasi partilerinde güçlenmek ve Türkiye siyasetinde yer alabilmeleri için danışmanlık sağlamaktadırlar. Bu çağrı metninde aşağıdaki ifadeler geçmektedir;

“Herhangi bir siyasal partide milletvekili adayı gençlerin güçlendirilmesi için oluşturulmuş Genç Dostu Seçim Modeli; genç adayların kendi partisi içinde ve seçim sürecinde Türkiye’nin siyasal atmosferi içerisinde kendine alan oluşturmasını hedeflemektedir. Başkent Gençlik Meclisi’nin örnek katılım modeli ile yaşamın her alanında güçlenen gencin TBMM çatısı altında gençlik politikalarını geliştirmesini sağlamaktadır. Siyasal parti ayırt etmeksizin genç adayların siyasal atmosfer sürecinde izleyeceği yol ve stratejilerin belirlenmesi, Katılımcı Demokrasi için Gençlik Koridoru Modülünün aktarılması, Gençlik Katılım Basamaklarının Siyasal Katılım Yansımaları Modülü ve Yerelden

¹¹ <https://www.ticarihayat.com/hasanoglanda-genc-guclendirme-kampi>
<https://www.gazeteduvar.com.tr/ankara-buyuksehir-belediyesi-hasanoglan-koy-enstitusunda-kamp-duzenledi-haber-1714182>
<http://flaszetesi.com.tr/hasanoglan-koy-enstitusunda-genclik-bulusmasi-9526>
<https://www.ticarihayat.com/ankarada-genc-guclendirme-kampinin-ikincisi-gerceklesti>

Parlamentoya Genç Aday Süreci Modülü ile mevcut adayın öne çıkması ve görünürlük kazanmasına gençler olarak destek sağlayacağız.”¹²

Gençlik meclisinin yürüttüğü bu kampanya ile özellikle Ankara seçim bölgelerinde milletvekili aday adayı olan gençlerle dayanışma sağlanmıştır. Yerel seçimlerde “Başkent gençlik meclisi yerel yönetim ilkeleri”¹³ kapsamında yerel yönetim seçimlerinde yerel yönetici adaylarına gençlerle beraber çalışma kapasitesinin artırılmasını, iyi niyetle bulunmalarını sağlamak için raporlar yayınlanmaktadır. Gençlerin yerelde aktif katılım sağlayarak karar alma mekanizmalarını güçlendirmesi için gençler tarafından ilerleyen bu süreç Ankara’nın “öğrenci dostu” kent sıralamasında sekiz basamak yükselerek ikinci sıraya yükselmesini sağladı.¹⁴ Başkent Gençlik Meclisinin gençlik politikaları geliştirme yaklaşımı ile birlikte 2023 yılında Ankara öğrenci dostu kent sıralamasında sekiz basamak yükselerek ikinci sıraya yükselmiştir.

4.16. Ankara Yerel Gençlik Eylem Planı

Başkent Gençlik Meclisi ve Gençlik Politikaları Derneği tarafından Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) desteği ile hazırlanan “Ankara Yerel Gençlik Eylem Planı (AGEP)”¹⁵ Ankara’daki belediyelerin stratejik eylem planında gençlik katılımını nasıl ele alacaklarına dair bir rehber görevi üstlenmektedir. Eylem planının metodolojisinde değinildiği üzere Başkent Gençlik Meclisi paydaşı gençler, Ankara’da gençlik alanında faaliyet gösteren gençlik STK’ları ve 11 siyasi partinin gençlik kolları temsilcileri ile yapılan odak grup görüşmeleri, yuvarlak masa toplantıları ve anketle elde edilen veriler ışığında yerel yönetimlerin gençleri karar alma mekanizmasına dahil etmesi ve aynı zamanda Ankara yerelinde var olan gençlik sorunlarına çözümler oluşturan bir eylem planı metodolojisi hükmündedir.

Gençlik politikalarının geliştirilmesinde verinin eylem planına dönüşerek karar alıcılara sunulması etkili bir çalışma olarak ön plana çıkmaktadır. Yerel karar alıcıların sorumlu oldukları yerele hizmet götürme görevinin veriye ve kanıta dayalı

¹² Bu metin Başkent Gençlik Meclisinin son genel seçimlerde 30 yaş altı aday adaylarına yapacakları danışmanlık için açılan formun açıklama kısmında yer almaktadır, ayrıca bkz : <https://genclik.ankarakentkonseyi.org.tr/>

¹³ <https://genclik.ankarakentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2023/12/BASKENT-GENCLIK-MECLISI-YEREL-YONETIM-ILKELERI.pdf>

¹⁴ Üniversite Araştırmalar Laboratuvarı tarafından her sene belli parametreler ışığında öğrenci dostu şehirler yayınlanmaktadır. Başkent Gençlik Meclisi kurulduğunda öğrenci dostu kent sıralamasında 10.sırada olan Ankara üç sene içerisinde ikinci sıraya yükselmiştir. Ayrıca bkz: https://www.uniar.net/_files/ugd/779fe1_4016067dc1084a5393d1015015c04d17.pdf

¹⁵ Ankara Yerel Gençlik Eylem Planına bakmak için : <https://genclik.ankarakentkonseyi.org.tr/ankara-yerel-genclik-eylem-plan/>

olması onlar için bir konfor alanı oluşturmaktadır. Gençlik politikalarının geliştirilmesi ve gençlerin karar alma mekanizmasına dahil olması için karar alıcıların gençleri politika ortağı yapma kapasitesi raporlar, anketler ve uluslararası çalışma raporları ile ciddi bir hale dönüşmektedir. Toplumda gençlik algısının “bağımlı birey” hükmünde olması karar alıcılar için de geçerlidir. Gençlerin “ciddi” çalışmaları doğrultusunda karar alıcılarda gençlerle beraber çalışmaya istekli ve motive olabilmektedir.

Ankara yerel Gençlik Eylem Planı, Türkiye’de ilk defa Başkent Gençlik Meclisi ve Gençlik Politikaları Derneği iş birliğinde hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Gençlik politikaları alanındaki çalışmalarda yerel gençlik eylem planının yerel mecliste geçmesi ile başarıya ulaşmaktadır. Ankara’da hazırlanan bu yerel gençlik eylem planı henüz mecliste geçmiş değildir. Fakat 2024 ABB ve 10 ilçenin stratejik eylem planında gençlik katılımına yer vermesi bu yerel gençlik eylem planının oluşturduğu etkiyle yakından ilgilidir. Dolayısıyla gençlik politikalarında kanıta ve veriye dayalı çalışmalar kurumsal kapasitelerin güçlendirilmesi için hayati önem taşımaktadır.

4.17. Kadın Liderler Zirvesi

Başkent Gençlik Meclisi 2022 yılından itibaren her sene genç kadın girişimcilerin bir araya geldiği kadınların iş yaşamında ve liderlik alanında karşılaştıkları zorlukları ve fırsatları aktardıkları zirveler gerçekleştirmektedir. Bu zirvelerde siyaset üstü ilkeleri gereği iktidar ve muhalefet milletvekillerinin, yerel yönetimlerdeki kadın yöneticilerin katıldığı bir deneyim aktarımı konseptine dayanmaktadır. Zirve, hazırlık sürecinde oluşturulan istişare kurullarında kadın girişimciliği alanında faaliyet gösteren dernek ve öğrenci toplulukları ile birlikte katılımcı bir süreçle gençlik alanında çalışmalar yapılmasına imkan sağlamaktadır.¹⁶

4.18. Uluslararası Çalışmalar

Başkent Gençlik Meclisi, Türkiye’de gençlik politikalarının geliştirilmesi için gençlerin yerelden katılımı için katılım modelleri geliştirirken aynı zamanda uluslararası çalışmalarla temsili demokrasinin krizini aşabilme modelleri geliştirmektedir. Özellikle “Katılımcı Demokrasi İçin Gençlik Koridoru” modülü ile birlikte gençlerin yaşadığı yerelerde karar alma mekanizmalarına dahil olması için

¹⁶ 1. <https://genclik.ankarakentkonseyi.org.tr/ankara-kadin-liderler-zirvesi-hep-birlikte-cok-daha-gucluyuz/>

2. https://ankahaber.net/haber/detay/ankara_kent_konseyinin_3_kadin_liderler_zirvesinde_kadin_liderler_genclerle_bir_araya_geldi_169886

3. <https://www.analizgazetesi.com.tr/haber/ankarada-3-kadin-liderler-zirvesi-gerceklestirildi-3913/>

genç güçlendirme programları uygulamaktadır. 2022 yılından itibaren her sene Avrupa Gençlik Haftası kapsamında Brüksel'deki Avrupa Parlamentosunda gençlik katılım modelleri tanıtılmaktadır. Avrupa başkentlerinde yerel diplomasi programlarının geliştirilmesi için yerel yöneticilerle bir araya gelinmekte ve Türkiye'nin başkentinde üretilen gençlik katılım modelleri Avrupa gençlik demokrasi çalışmalarında gündeme getirilmesini sağlamaktadır.¹⁷

4.19. Başkent Gençlik Meclisi Siyasal İletişim Dili

Başkent Gençlik Meclisi, gençlerin hem sivil toplum alanında güçlenmesine hem de yerelde karar alma mekanizmasına dahil olması için iletişim dili anlamında da faaliyet göstermektedir. Gençlerin, gençlik politikaları geliştirme sürecinde kullandıkları iletişim dili ile birlikte daha fazla gence ulaşması ve gençlerin sürece dahil edilmesi için de politika geliştirme ihtiyacı mevcuttur. Bu kapsamda Başkent Gençlik Meclisinin sosyal medya hesaplarında kullandıkları etiketler ve sloganlara bakıldığında gençlik çalışmaları için yeni bir dil üretildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Başkent Gençlik Meclisi'nin kullandığı ana slogan **Genç'sen Katıl!** Sloganı gençlerin yerel karar alma süreçlerine davet etme ve gençlik vurgusunun yükseltilmesi açısından ilgi görmektedir. **Bir Gençlik Vakası**, sloganı ile gençlik toplulukları ve öğrenci topluluklarının kendi aralarında kararlaştırdıkları ve katılımcı süreçle tasarladıkları çalışmalarında gerek Gençlik ve Spor Bakanlığında gerekse de Ankara'daki belediyelerle geliştirilen iş birlikleri dahilinde gençlerin kendi programlarını hayata geçirmesine olanak tanınmaktadır. Bir Gençlik Vakası sloganı için Başkent Gençlik Meclisi sitesinde "Başkent Gençlik Meclisi tarafından Ankara'da bulunan tüm üniversite öğrencilerini bir araya getireceği kültür, sanat, akademi ve spor faaliyetlerinin tüm gençler tarafından organize edileceği bir gençlik dayanışma hareketidir."¹⁸ Diye söz edilmektedir. **Yap bi Gençlik!** sloganı ile 19 Mayıs ABB Meclis salonunda gençlik özel oturumunun yapılması ve gençlerin katılımcı demokrasinin geliştirilmesi için süreçlere dahil edilen etkinlikler serisini

¹⁷ 1. <https://bha.net.tr/gundem/baskent-genclik-meclisi-italyada-2>

2. https://ankahaber.net/haber/detay/ankara_kent_konseyi_baskent_genclik_meclisi_avrupanin_baskentinde_110404

3. <https://sonsoz.com.tr/haber/16055589/strongbaskent-genclik-meclisi-avrupadastrong>

¹⁸ <https://genclik.ankarakentkonseyi.org.tr/bir-genclik-vakasi/#:~:text=Ba%C5%9Fkent%20Gen%C3%A7lik%20Meclisi%20taraf%C4%B1ndan%20Ankara,edilece%C4%9Fi%20bir%20gen%C3%A7lik%20dayan%C4%B1%C5%9Fma%20hareketidir.>

2. <https://www.ankarakenthaber.com/haber-baskent-genclik-meclisinden-bir-genclik-vakasI-14126.html>

kapsamaktadır¹⁹. **Kararında Gençlik**, gençlerin toplumsal hayatta yer alış biçiminde sosyolojik arka planı göz önünde bulundurarak kullanılan bir başka slogandır.

Gençlik politikaları geliştirilirken bu politikaların kurumsallaşmasına olanak tanıyan iletişim dili gençlerin gündelik yaşam pratiklerindeki eyleyışlerini de kapsamaktadır. Başkent Gençlik Meclisi deneyiminde yürütölen gençlik katılım politikalarında görsellik, görünürlük, politika raporları, sloganlar ve iletişim dilini sürecin içerisinde dahil ederek Türkiye coğrafyası ve sosyolojisine uygun özğün bir gençlik katılım modeli geliştirilmiştir.

Sonuç

Türkiye’de gençlerin karar alma mekanizmasına dahil olması için sivil toplumun güçlendirilmesi ve siyasal alanın şeffaflaşması gerekmektedir. Ele alındığı üzere Türkiye’de yerel katılım serüveni çok eski bir tarihten başlamamaktadır. Özellikle kentleşme serüveni ile yerelin güçlendiğı, kentleşmenin artışına paralel ilerleyen bir yerel katılım süreci mevcuttur. Yerel yönetimlerin son yıllarda popülerleşmesi, temsili demokrasinin krizlere sebep olması gibi etkenler ve kentlerde artan nüfus ile birlikte yerelleşme adımları hız kazanmaktadır. Uluslararası birliklerin yerele inme çabası, sivil toplumun kentlerde güçlenmeye başlaması beraberinde gençlerin yerelde aktifleşmesine zemin hazırlamaktadır. Fakat Türkiye geleneksel yapısı içerisinde gençlerin özne olarak konumlanabilmesi için katılım mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Gençlerin siyasete dahil olabilmesi için gerekli siyasal ağ ve ekonomik sermaye gençlerin büyük çoğunluğunun erişemediğı bir durum olarak ön plana çıkmaktadır. Öte yandan sivil toplum faaliyetlerinin “elitleşmesi” gençler için sivil toplumun erişilebilir olmasının önünde engeldir. Bu bağlamda yerel yönetimlerin geliştireceğı katılım mekanizmalarının siyasi arenadan ziyade sivil toplum alanında olması kıymetli bir hal almaktadır. Kent konseyi gençlik meclislerinin, tarihsel arka plana bağılı olarak siyaset üstü bir biçimde organize olması her kesimden gençliğin yer alabileceğı bir mecraya dönüşebilmektedir. Gençlerin, yerel problemlere çözümler geliştirirken karar alma sürecine dahil olması ve gençlerin kale alınması gençlik katılımı için önemli bir motivasyon kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır.

¹⁹ <https://ab-ilan.com/davetlisiniz-yap-bi-genclik-19-mayis-genclik-ozel-oturumu/>
<https://hibya.com/150-genc-19-mayis-genclik-ozel-oturumunda-bir-araya-geldi-320577>

Başkent Gençlik Meclisinin 2020-2024 yılları arasında ortaya koyduğu gençlik katılım modeli Türkiye'nin tüm yerelinde uygulanabilir bir uygulama olarak ön plana çıkmaktadır. Gençlik meclisinin yönergesinde yer alan siyaset üstü, kapsayıcı, sürdürülebilir gibi ilkeler gençlik meclislerinin mutlak surette uyması gereken ilkelerdir. Aksi durumda gençlerin bir arada faaliyet göstermesi veyahut katılımcılığın sağlanması mümkün değildir. Avrupa Gençlik Şartı, Birleşmiş Milletler Gençlik yaklaşımı gibi uluslararası yaklaşımların Türkiye sosyolojisine kentsel yapısına uygun bir dönüşüm ile ele alınabilmesi mümkündür. Bu bağlamda yerelde aktif katılımın sağlanması için yerel yöneticilerin katılımcılığı benimsemesi yerel halkın ise karar alma süreçlerine dahil olmak için istekli olması gerekmektedir. Bu gereklilikleri sağlayan gençlerin karar alma mekanizmasında kendisine alan bulması ile birlikte geleceğin inşasında rol alarak kendilerinin yaşamlarını belirleme fırsatına ermeleri kolaylaşacaktır.

Kaynakça

- Akman, Kemal. "Türkiye'de Gençlik ve Siyaset: Gelecek İçin Nasıl Bir Katılım?" *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi* 4/1 (2021): 157-182.
- Alkan, Yusuf Selim. "Gizli Demokrasi: Temsili Demokrasi Krizi ve Doğrudan Demokrasi Talebi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Görüş." *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* 2018 Özel Sayı (2018): 23-45.
- Aslan, Şükrü. *1 Mayıs Mahallesi*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2016.
- Boztepe, Hasan. "Halkla İlişkiler Perspektifinden Güven Kavramı: Katılımcılık, Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik İlkelerinin Kamu Kurumlarına Yönelik Güvenin Oluşmasındaki Rolü." *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi* 45 (2013): 53-74.
- Demirci, Mustafa. "Katılımcı Demokrasi Açısından Kent Konseyleri: Eleştirel Bir Değerlendirme." *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi* 19/1 (2010): 21-46.
- Emrealp, Savaş. *Yerel Gündem 21 El Kitabı*. İstanbul: IULA-EMME, 2005.
- Erman, Tahire. "Kent ve Gecekondu." Ö. Uğurlu, N. Pınarcıoğlu, A. Kanbak ve M. Şirener içinde. *Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, 227-265. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2013.
- Göymen, Korel. "Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi: Merkezîyetçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri." *Amme İdaresi Dergisi* 32/4 (1999): 67-83.
- Güldiken, Nevzat ve Gülden Kaya. "Türk Siyasal Katılımında Bir Parametre: 12 Eylül 1980." *Ç.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 5/2 (2004): 105-111.

- Güneş, Metin ve Ebru Beyazıt. *Yerel Gündem 21'den Kent Konseylerine*. Ankara: Detay Yayıncılık, 2012.
- Kaypak, Şule. "Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi." *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* (2012): 171-196.
- Keleş, Ruşen. "Demokratik Gelişimimizde Yerel Yönetimler." *Bahri Savcı'ya Armağan*, 290-299. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 1991.
- Kılınç, Zeki ve Bülent Bezci. "Kentleşme, Gecekondu ve Hemşerilik." *Journal of Academic Inquiries* 6/2 (2011): 323-344.
- Nacak, Osman. "Temsili Demokrasinin Sorun Alanları ve Çözüm Noktasında Yeni Bir Model: Katılımcı Demokrasi." *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 32 (2014): 194-214.
- Önder, Oğuzhan. "Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım." *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 9/18 (2013): 311-326.
- Öner, Serdar. "Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Demokrasi ve Katılım Algılamaları." *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi* 10/2 (2001): 51-67.
- Özden, Mustafa. "Vatandaşlık Pratiği ve Denge unsuru Olarak Katılımcı Demokrasi: Avantajlar ve Açmazlar Üzerine Bir Değerlendirme." *Sosyal Bilimler Metinleri* 2 (2023): 209-222.
- Sağır, Mehmet Ömür ve Necati Karkın. "Demokrasinin Güncel Sorunları ve Demokratik Paradoksları." *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* 5/10 (2005): 1-25.
- Saward, Michael. *Democracy*. Cambridge: Polity Press, 2003.
- Schmidt, Manfred G. *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. Çev. Ekrem Köktaş. Ankara: Vadi Yayınları, 2001.
- Şaylan, Gencay. *Temsili Liberal Demokrasinin Önlenemez Krizi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2008.
- Şinik, Bekir. "Türkiye'de Yerel Katılım: Fransa ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme." *Çağdaş Yerel Yönetimler* 18/3 (2009): 1-22.
- Yörükoğlu, Fatma. "Türk Belediyeciliğinin Gelişim Süreci." *Mevzuat Dergisi* 135 (2009).

Beyin Göçü ve Gençlik

Brain Drain and Youth

Coşkun SAĞLIK

Dr., Bağımsız Araştırmacı, Sosyoloji

Dr., Independent Researcher, Sociology, Ankara, Türkiye.

E-posta: csaglik49@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2255-6715

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makale / Research Article

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Yaz-Haziran/Summer-June

Geliş/Received: 22 Mart/March 2025

Kabul/Accepted: 19 Haziran/June 2025

Yayın/Published: 30 Haziran/June 2025.

Atıf/Cite As

Sağlık, Coşkun. "Beyin Göçü ve Gençlik". *Demokrasi Platformu Dergisi*, (2025), 14/42, 51-77.

İntihal/Plagiarism

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale intihal taramasından geçirildi ve intihal tespit edilmemiştir. /This paper was checked for plagiarism. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Coşkun Sağlık)

Finansal Destek / Grant Support: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Coşkun Sağlık % 100

Web: <https://www.demokrasiplatformu.com/dergi> | **E-mail to:** demokrasiplatformudergisi@gmail.com

Publisher Sosyal Politikalar ve Ekonomi Derneği, Ankara-Türkiye.

Bu araştırma, günümüzün küresel ölçekte önemli sorunlarından biri olan beyin göçünü gençlik ekseninde ele almaktadır. OECD ve IOM gibi uluslararası kuruluşların verilerine göre, son yirmi yılda uluslararası öğrenci sayısı ve yükseköğretim mezunu göçmen oranı ciddi artış göstermiştir. Bu artış, gençliğin beyin göçünün ana taşıyıcısı haline geldiğini ortaya koymaktadır. Araştırma, beyin göçünü tetikleyen “çekici” ve “itici” faktörleri ekonomik, sosyal, siyasal ve eğitimsel bağlamda analiz etmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki yüksek gelir, özgürlük ortamı, güçlü akademik altyapılar gibi çekici unsurlar; gelişmekte olan ülkelerdeki işsizlik, düşük ücretler, siyasi baskılar ve eğitim olanaklarının yetersizliği gibi itici faktörlerle birleşerek genç bireylerin göç kararlarını belirlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Beyin Göçü, Gençlik, Uluslararası Göç.

Abstract

This study addresses brain drain -one of the major global issues of our time- from the perspective of youth. According to data from international organizations such as the OECD and IOM, there has been a significant increase in the number of international students and the proportion of higher education graduate migrants over the past two decades. This trend indicates that youth has become the main driver of brain drain. The study analyzes the “pull” and “push” factors that trigger brain drain in economic, social, political, and educational contexts. Pull factors such as high income, freedom, and strong academic infrastructure in developed countries, combined with push factors like unemployment, low wages, political repression, and inadequate educational opportunities in developing countries, shape young individuals' migration decisions.

Keywords: Brain Drain, Youth, International Migration.

Giriş

Beyin göçü, çağımıza özgü bir göç etme şekli olarak, yüksek nitelikli ve eğitilmiş bireylerin, özellikle genç nüfusun, daha iyi sosyoekonomik, akademik ve politik koşullar arayışıyla kendi ülkelerini terk ederek gelişmiş bölgelere ya da ülkelere yönelmesi şeklinde kendini göstermektedir. Beyin göçü, modern dünyada bireylerin kişisel ve mesleki potansiyellerini gerçekleştirme çabası sonucu gerçekleşmektedir. Fakat beyin göçü, gelişmekte olan ülkeler için ciddi bir beşerî sermaye kaybına yol açarak ekonomik büyüme, toplumsal yenilik ve sürdürülebilir kalkınma süreçlerini engelleyebilen yapısal bir kriz haline gelebilmektedir (Batista vd., 2025; Okafor ve Chimereze, 2020).

1950’li yıllarda bilim insanlarının ve teknoloji uzmanlarının belirli coğrafyalardan Kuzey Amerika’ya yönelmesiyle akademik literatürde tanımlanmaya başlayan beyin göçü (Gibson ve McKenzie, 2011), bugün düşük ve orta gelirli ülkelere yüksek gelirli ülkelere doğru gerçekleşen vasıflı iş gücü hareketini ifade etmektedir (Chand, 2019; Siekierski vd., 2018). OECD (2024; 2024a) raporlarında 2000’li yılların başında %20’lerde olan yükseköğretim mezunu göçmen oranının, 2020’li yıllarda %40’lara dayanmış olması (OECD ülkelerindeki yabancı doğumlular arasında) beyin göçünün gittikçe artan bir seyir izlediğini göstermektedir. Genç bireyler, özellikle 18-35 yaş aralığında, yükseköğretimlerini tamamladıktan sonra kariyer, eğitim ve yaşam standartlarını iyileştirme motivasyonu ile göç etme eğiliminde olmaktadır. Bu eğilim, uluslararası öğrenci hareketliliğindeki yükselişle desteklenmektedir. Yirmi yıl öncesine kıyasla üç katına çıkan uluslararası öğrenci sayısı, 6 milyonu aşmış (IOM, 2024) ve bu öğrencilerin önemli bir kısmı eğitim aldıkları ülkelerde kalmayı tercih ederek beyin göçüne katkıda bulunmuştur (OECD, 2013; 2022). Bu durum, gençliğin beyin göçünün temel taşıyıcısı olduğunu göstermektedir.

Gelişmekte olan ülkeler, vasıflı ve üretken nüfusun kaybıyla karşı karşıya kalarak ekonomik üretkenlik, teknolojik yenilik ve toplumsal dayanıklılık açısından büyük kayıplar yaşamaktadır (Adeyemi vd., 2018; Najib vd., 2019). Nitelikli iş gücünün göçü, üretim kapasitesini zayıflatmakta, dış ticarete rekabet gücünü azaltmakta ve ekonomik bağımlılığı artırarak ülkeleri yapısal kırılganlıklara sürüklemektedir. Genç nüfusun en dinamik ve yaratıcı dönemlerinde ülkeyi terk etmesi, demografik yapıyı ve sosyal sermayeyi zedeleyerek uzun vadeli kalkınma hedeflerini tehlikeye atmaktadır. Bazı araştırmalar (Bhardwaj ve Sharma, 2023; Batista vd., 2025; Kone ve Özden, 2017), diaspora ağlarının, finansal transferlerin ve geri dönüşlerin kaynak ülkelere katkıda bulunabileceğini öne sürse de, bu faydalar,

özellikle az gelişmiş ülkelerde nitelikli iş gücü kaybının yol açtığı tahribatı telafi etmekte yetersiz kalmaktadır. Genç bireylerin göç kararlarını şekillendiren temel faktörler –ekonomik belirsizlik, eğitim ve mesleki fırsatların kısıtlılığı, siyasi istikrarsızlık ve toplumsal dışlayıcılık– hedef ülkelerin sunduğu avantajlarla –yüksek gelir, akademik olanaklar, demokratik istikrar ve üstün yaşam standartları– birleştiğinde, beyin göçü gelişmekte olan ülkeler için çözülmesi gereken önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

Bu makale, beyin göçü ve gençlik ilişkisini teorik çerçevede sebepler ve sonuçlar bağlamında ele almaktadır. Beyin göçünün kavramsal tanımlaması, beyin göçleri içerisinde gençliğin durumu ve genç beyinlerin göç etmesine sebep olan itici ve çekici faktörler ana başlıklar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, sistematik literatür taramasıyla elde edilen verilere dayanmaktadır. Çalışma, özellikle beyin göçüyle ilgili uluslararası göç verileri ve istatistiklerini ele alan OECD ve IOM raporlarını ve konuyla ilgili diğer kaynakları baz alarak hazırlanmıştır.

1. Kavramsal Olarak Beyin Göçü

İnsanların bir yerden başka bir yere olan göçü, tarihsel olarak insanlığın var oluş çabasıyla denk bir zaman dilimi içerisinde sebep ve sonuçları sürekli değişerek günümüze değin gelmiştir. İlkel insanların göç etme sebepleri, yöntemleri ve sonuçları modern insanınkinden oldukça farklı olmuştur. İlkel insanlar daha çok hayatta kalma amacıyla göç etmeye yeltenirken (McNeill, 1984), modern insanlar daha iyisini elde etmeye yönelik bir amaçla göçü gerçekleştirmektedir. Beyin göçmenlerinin de birincil amacı bu doğrultuda şekillenmektedir. Daha iyi fırsatların ve imkanların elde edilmesi amacıyla yapılan beyin göçü, bir nevi kendini gerçekleştirme arzusunun tatminine yönelik bir güdüyle meydana gelmektedir.

“Beyin göçü” terimi İngiliz Kraliyet Topluluğu (British Royal Society) tarafından 1950’li ve 1960’lı yıllarda Birleşik Krallık’tan Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’ya bilim insanları ve teknoloji uzmanlarının göçünü ifade etmek üzere ortaya atılmıştır (Balmer vd., 2009; Gibson ve McKenzie, 2011). Bu ifadeden yola çıkarak beyin göçü, ülkenin yetişmiş elemanlarının göçünü kastetmek için kullanılmaya başlanmıştır. Yetişmiş elemanlar bir ülkenin bilim insanları, teknoloji uzmanları ve diğer eğitilmiş profesyonellerini ifade ettiği için beyin göçünün gerçekleşmesi kaynak ülke açısından genellikle olumsuz bir anlama tekabül etmiştir.

Eğitilmiş profesyonellerin ve bilim insanlarının düşük ve orta gelirli ülkelere yüksek gelirli ülkelere daha iyi koşullarda yaşamak ve çalışmak için göç etmesine

beyin göçü denmektedir (Özdemir vd., 2024; Biondo vd., 2012). Başka bir tanımlamaya göre beyin göçü, kaynak ülke için değerli bireylerin yerlerden ve kuruluşlardan önemli ölçüde göç etmesini tanımlamak için kullanılan bir tabirdir (Greenberg vd., 2025). Bazen "insan sermayesi kaçı" veya "beyin göçü-beyin kazanımı" olarak adlandırılmakta ve uluslararası ölçekte ekonomik analiz için odak noktası olmaktadır (Chand, 2019; Siekierski vd., 2018; Batista vd., 2025). Beyin göçünün daha çok ekonomik anlamda bir kayıp veya kazanım olarak ele alınması beyin göçünü gerçekleştirenlerin ülkenin en vasıflı, eğitilmiş ve üretken bireyleri olmasıdır. Beyin göçmenlerinin uzun vadedeki getirisi ve kaybı hedef ve kaynak ülke açısından önem arz etmektedir. Nitekim hedef ülke beyin göçmenleri için çekici faktörleri ön plana çıkararak, kaynak ülke ise giden göçmenleri geri getirmek için özel teşvik politikaları geliştirerek vasıflı göçmenleri elde etmeye çalışmaktadır. Çünkü ekonomi başta olmak üzere ülke gelişimi eğitilmiş ve vasıflı beyinlerin üretkenliğine bağlıdır.

Beyin göçü sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda belli bir sermayenin kaynak ülkeden kayboluşu ve bireyin kendisiyle birlikte götürdüğü sermaye olarak anlaşıldığından bu sermaye türlerini beyin göçüyle birlikte ele almak gerekmektedir. Neticede göç olgusu sadece bireylerin mekânsal hareketliliğini değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel sermayelerinin süreç içerisinde dönüşümünü de kapsamaktadır. Bourdieucu (1984; 1986) bir bakış açısıyla, göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonu ve yeniden var olmaları, sosyal (sosyal ağlar ve bağlantılar) ve kültürel sermayelerinin (eğitim, dil becerileri, kültürel kodlara hakimiyet gibi) yeni toplumsal alanda ne kadar etkili bir şekilde işlendiğiyle yakından ilişkilidir. Beyin göçü bağlamında, sosyal sermaye nitelikli bireylerin yeni ülkelerinde kaynaklara ve fırsatlara erişiminde kritik bir rol oynarken, kültürel sermaye ise bu bireylerin sosyal kabul sürecinde karşılaştıkları sembolik sınırları belirlemektedir. Ekonomik sermaye ise hem bireyin kendisiyle birlikte götürdüğü hem de gelecekte üreteceği maddi değerlere karşılık gelmektedir. Beyin göçüyle birlikte taşınan sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye hedef ülke açısından hem kazanım hem de hegemonik toplumsal yapının bazı değerlerini değiştirme tehlikesi sebebiyle olumsuz olarak algılanabilmektedir. Beyin göçmenleri nitelikli kişiler olduğundan, hedef ülke, kişinin üreteceği ekonomik sermayeyi kullanması açısından daha ziyade kazanç elde etmektedir. Kaynak ülke açısından ise beşeri sermayenin kaybı anlamında beyin göçmenlerinin yurt dışına taşıdıkları sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye önem arz etmektedir. Çünkü beşeri sermayenin kaybedilmesi aynı zamanda göçmenlerin hem var olan ekonomik, sosyal ve kültürel sermayelerini yurt dışına taşımaları hem de

gelecekte oluşabilecek ve artabilecek sermayelerinin önünün kesilmesi anlamına gelmektedir.

Son olarak beyin göçünü klasik göç Everett S. Lee'nin (1966) "itme-çekme kuramı" çerçevesinde değerlendirmek konunun anlaşılır kılınmasını sağlayacaktır. Lee açısından bakıldığında itici faktörler (push factors), bireyin yaşadığı ülkede karşılaştığı olumsuzluklar olan düşük ücretler, sınırlı akademik ve mesleki fırsatlar, siyasi baskılar ve güvencesizlik olarak yorumlanabilir. Çekici faktörler (pull factors) ise hedef ülkelerdeki daha iyi yaşam koşulları, gelişmiş eğitim ve araştırma olanakları, yüksek maaşlar ve siyasi istikrar gibi cazip unsurlardır. Bu bağlamda beyin göçü, nitelikli bireylerin kendi ülkelerindeki yapısal ve sistemsel yetersizliklerden dolayı dışarıya yönelmesiyle oluşan bir hareketliliği yansıtmaktadır.

2. Beyin Göçleri İçerisinde Gençliğin Durumu

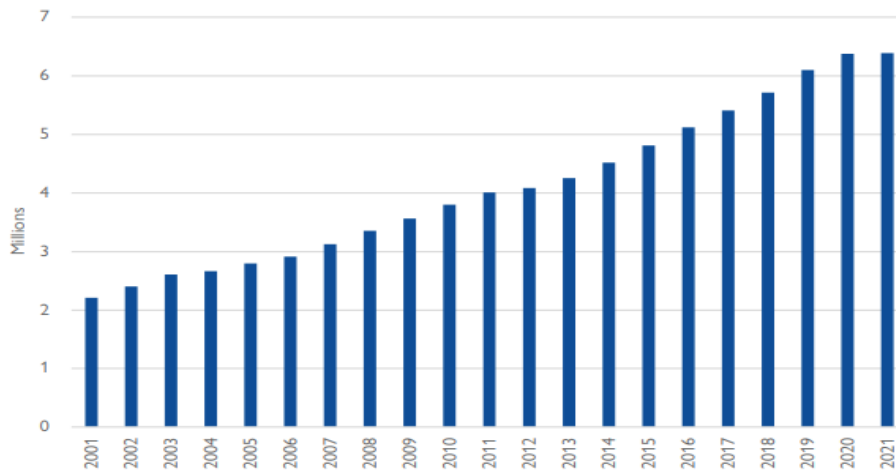
1960'lardan itibaren savaşların bitmesi sebebiyle refah politikaları hız kazanmış, devletler arasında uluslararası işçi sözleşmeleri yapılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede göçlerin ilk şekli işçi göçlerinin yoğunluk kazanmasıyla meydana gelmiştir. İşçi göçleri daha çok vasıfsız ve eğitimsiz bireylerin gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru akışı şeklinde vuku bulmuştur. Fakat özellikle 2000'lerden itibaren göç ve göçmen niteliği köklü bir değişime uğramıştır. Horvat'a (2004) göre yirminci yüzyılın sonunda meydana gelen değişiklik, vasıfsız işçi göçünün çoğunlukla yüksek vasıflı işçi göçüne dönüşmüş olmasıdır. Nitekim OECD'nin (2024) son zamanlarda yayınladığı göç raporları incelendiğinde 2022 yılında, OECD ülkelerinde ortalama olarak yabancı doğumluların %43'ü (kendi işini yapanlar arasında) yükseköğretim (tertiary education) düzeyinde eğitime sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle OECD dışındaki ülkelere gelip OECD ülkelerinde ikamet eden yüksek nitelikli/vasıflı ve eğitilmiş göçmenlerin oranı OECD kapsamındaki yabancı doğumluların %40'ından fazlasını oluşturmaktadır. Vasıflı ve eğitilmiş göçmenlerin göçü bir bakıma beyin göçünün oranını yansıtmaktadır. Bu sebeple beyin göçünün oranı tüm göçmen nüfusu içerisinde önemli bir paya sahiptir.

Vasıflı ve eğitilmiş göçmen nüfusun artması beyin göçünün ve gençlerin ön plana çıkması anlamına gelmektedir. Nitekim yükseköğretim mezunu olup vasıflı işgücü olarak gelişmiş ülkeleri tercih eden kişilerin bu kararı daha çok genç denilebilecek yaşta verdiklerini söylemek mümkündür. Ayrıca göçmen nüfusu içinde

eğitimli bireylerin seviyesinin artması genç beyinlerin daha fazla göçe yeltendiklerini ortaya koymaktadır. O halde tüm göçmenler içinde eğitimli göçmen oranları önem arz etmektedir. Çünkü yükseköğrenim mezunu olan göçmenler bu mezuniyeti genellikle yirmili yaşlarda elde etmektedir. OECD'nin (2024a) raporu bu konuda çarpıcı bilgiler içermektedir. Bu rapora göre 2000/01 ve 2020/21 yılları arasında, yükseköğrenim görmüş göçmenlerin payı OECD dışında doğanlar için %28'den %38'e ve başka bir OECD ülkesinde doğanlar için %22'den %34'e yükselmiş, 2000/01 ve 2020/21 yılları arasında toplamda yüksek eğitimli göçmenlerin sayısı yaklaşık 28 milyon artmıştır. Aynı raporun sonuçlarından, OECD üyesi olmayan düşük eğitimli (en fazla alt orta eğitim) göçmenlerin payının %38'den %28'e, bir OECD ülkesinde doğanlar için ise %45'ten %29'a düştüğü, 2020/21'de OECD ülkelerinde yüksek eğitimli yabancı doğumlu göçmenlerin sayısı düşük eğitimli göçmenlerin sayısından 10 milyon daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki 2000'lerin başında yüksek eğitimli göçmenlerin sayısı düşük eğitimli göçmenlerden çok daha azdı. Durumun tamamen tersine dönmesi, beyin göçlerinin arttığını ve beyin göçleri içerisinde genç bireylerin önemli oranda fazla olduğunu göstermektedir.

Eğitim, gençlik ve beyin göçü birlikte ele alındığında özellikle uluslararası öğrencilerin sayısal artışı önem arz etmektedir. Uluslararası öğrencilerin yaş ortalaması itibariyle genç kategorisinde olması ve bir kısmının kendi ülkesine dönmeyip eğitim aldığı ülkede kalmaya deva etmesi beyin göçü içerisinde gençliğin etkisini artırmaktadır.

Kaynak: IOM, 2024

Şekil 1. Dünya genelinde uluslararası öğrenciler, 2001 - 2021

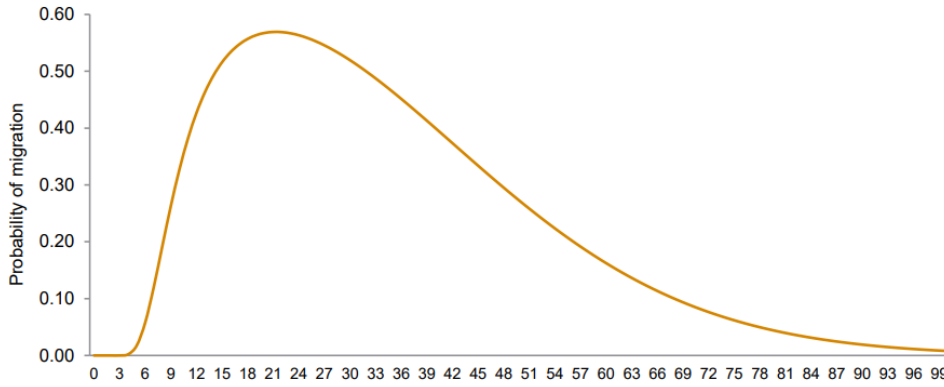
UNESCO tarafından toplanan verilere dayanarak uluslararası öğrenci sayısını ortaya koyan International Organization for Migration (IOM) raporuna göre (Şekil 1); küresel çapta uluslararası mobil öğrencilerin sayısı son yirmi yılda önemli ölçüde artmış, 2001 yılında 2,2 milyon olan sayı 2021 yılında 6 milyonun üzerine çıkarak 20 yıl önceki rakamın neredeyse üç katına ulaşmıştır (tüm göçmen nüfusunun yaklaşık %2'sine denk gelmektedir). OECD ülkelerindeki uluslararası öğrencilerin yaklaşık beşte biri Amerika Birleşik Devletleri tarafından ağırlanmakta, ardından Birleşik Krallık tüm uluslararası öğrencilerin %14'üne ev sahipliği yapmakta ve onu Avustralya (%9) takip etmektedir (OECD, 2023). 2020 yılında OECD genelinde kayıtlı öğrenci sayısı kabaca 15-34 yaş arası yabancı kökenli genç kohortunun yaklaşık %14'üne karşılık gelmektedir (OECD, 2022). Dolayısıyla, OECD'deki yaklaşık her yedi genç göçmenden biri uluslararası öğrencidir. Aynı raporun bulgularına göre Polonya gibi küçük göçmen nüfusuna sahip Doğu Avrupa ülkelerinde ve Letonya ve Litvanya gibi yabancı doğumlu nüfusun oldukça yaşlı olduğu ülkelerde, uluslararası öğrenciler tüm genç yabancı doğumluların yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bu sonuçlar uluslararası öğrencilerin ev sahibi ülkedeki genç göçmenlerin önemli bir kısmını oluşturduğunu, genç göçmenler arasında mezuniyet sonrası beyin göçüne meyiletme olasılığı olan uluslararası öğrencilerin azımsanmayacak oranda fazla olduğunu ortaya koymaktadır.

Uluslararası öğrencilerin giderek artması beyin göçüne olan yönelimin de artacağını ve aynı zamanda genç bireylerin beyin göçü içinde önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Bunun sebebi uluslararası öğrencilerin önemli bir kısmının kendi ülkelerine dönmeyip ev sahibi ülkede kalmaya karar vermeleridir. OECD 2013 verileri incelendiğinde yabancı öğrencilerin %15-30'unun ev sahibi ülkede kalmaya karar verdiği anlaşılmaktadır. OECD'nin 2022 tarihli *International Migration Outlook* raporuna göre, 2010 yılında eğitimine başlayan uluslararası öğrencilerin 10 yıl sonra hâlâ ev sahibi ülkede kalma oranları Almanya'da %45, Kanada'da %44, Avustralya'da %29, Yeni Zelanda'da %27, İsveç'te %22, Japonya'da %21'dir. OECD ülkelerinde uluslararası öğrencilerin ortalama kalıcılık oranı ise %25 civarındadır. Bu durumda ortalama her dört uluslararası öğrenciden birinin beyin göçünü gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Küresel çapta mevcut uluslararası öğrencilerin yaklaşık sayısını 7 milyon olarak kabul edersek (The Global Migration Data Portal, 2024; Krannich ve Hunger, 2022) bunun yaklaşık 1.5 milyonunun (tüm uluslararası göçmenlerin %80 civarı OECD ülkelerinde yaşadığı için) beyin göçmeni olduğu söylenebilir. Bu oranlar her yıl binlerce kişinin beyin göçünü

gerçekleştirdiğini ve beyin göçmenlerinin ekseri çoğunluğunu gençlerin oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Genç beyin göçmenlerini sadece uluslararası öğrenciler üzerinden okumak eksik bir değerlendirmedir. Göçün genel yapısı içerisinde gençliğin ve eğitilmiş/vasıflı göçmen oranının (beyin göçü) ortaya konması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. İlk olarak tüm göçmenler arasında göç etme olasılığı en yüksek yaş aralığına bakmak gerekir. Daha sonra eğitilmiş göçmenlerin tüm göçmenler arasındaki payına bakılarak genel bir çıkarım yapılabilir.

Kaynak: Barišić vd., 2024

Şekil 2. Yaş ile göç etme olasılığı arasındaki ilişki

Barišić vd.'nin (2024) çalışmasında ortaya koyduğu üzere grafikte yaşa bağlı olarak göç etme olasılığı gösterilmektedir. Göç etme olasılığı çocukluk döneminde oldukça düşük seviyededir, ancak 10 yaşından sonra hızla artmaya başlamaktadır. Özellikle 20'li yaşların başında (yaklaşık 22-25 yaş aralığında) en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Bu yaşlar, bireylerin eğitim, iş fırsatları veya kişisel gelişim gibi nedenlerle en yoğun şekilde göç ettikleri dönemdir. 30 yaş sonrasında göç etme olasılığı kademeli bir şekilde azalmaya başlamakta ve yaş ilerledikçe bu düşüş daha belirgin hale gelmektedir. 20-30 yaş arası bireyler, tüm göç etme olasılığı olanların yaklaşık %40-50'sini, 18-35 yaş aralığındaki bireyler ise yaklaşık %60-70'ini oluşturmaktadır. 50 yaş ve sonrasında ise göç etme olasılığı oldukça düşük seviyelere inmektedir. Genel olarak grafik, insanların gençlik dönemlerinde yüksek hareketliliğe sahip olduklarını, yaş ilerledikçe ise yerleşik bir yaşam tarzına yöneldiklerini göstermektedir.

Bu grafiğin gösterdiği üzere insanlar en fazla genç yaşta göç etme yoluna başvurumaktadırlar. Aynı durum beyin göçmenleri için de geçerli olmaktadır. Beyin göçmenlerinin en yüksek grubunu yine genç bireyler oluşturmaktadır. Çünkü Migali

ve Scipioni'nin (2018) yaptığı araştırmaya göre tüm ülke grupları için, göç etme niyeti ne kadar somut hale gelirse, yüksek eğitimlilerin payı da o kadar artmaktadır. Beyin göçünü gerçekleştirenlerin ekseriyeti yüksek eğitilmiş olduğu için günümüzde göç etme olasılığı en fazla olan grup vasıflı ve eğitilmiş olan grup olarak okunmalıdır. Ayrıca yukarıdaki grafikte ortaya konduğu üzere tüm göçmenler arasında göç etme olasılığı en yüksek yaş grubu olan 20-30 yaş aralığı, tüm göçmenlerin yaklaşık yarısına tekabül etmektedir. Bu oran beyin göçmenleri söz konusu olunca daha da artmaktadır. Çünkü beyin göçmenlerinin yüksek öğrenime sahip olma olasılığı yüksek olduğu için ve yükseköğrenim diplomasına sahip olanların -Migali ve Scipioni'nin (2018) çalışmasında ortaya konduğu üzere- göç etme olasılığı daha yüksek olduğu için beyin göçünü gerçekleştirme olasılığı olanlar içerisinde 18-35 yaş aralığında olan genç göçmenlerin %60'tan daha fazla bir orana denk düştüğünü söylemek mümkündür.

Sonuç olarak OECD ülkelerindeki tüm göçmenler arasında vasıflı ve eğitilmiş göçmenlerin (beyin göçmenleri) oranı OECD'nin (2024a) raporuna göre %36 olarak tahmin edilebilir¹. OECD ülkelerinde yaşayan göçmen sayısı 150 milyon civarında olduğu için (OECD, 2024) bu sayının %36'sına denk düşen yaklaşık 54 milyon göçmenin beyin göçmeni olarak OECD ülkelerinde yaşadığı söylenebilir. Daha önce ortaya konduğu üzere tüm beyin göçmenlerinin en az yüzde 60'ının ise genç denilebilecek yaşta (18-35 arası) göç ettiğini söylemek yanlış olmaz. Bu sebeple beyin göçü ve gençlik arasında sıkı bir ilişki vardır. Beyin göçüne karar verme süreci daha çok genç yaşta şekillendiği için gelişmekte olan ülkeler açısından bu tarz göçün engellenmesi ya da azaltılması için devlet yönetimlerinin genç neslin ihtiyaçlarına cevap vermesi gerekmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından genç bireylerin beyin göçüne yönelmesi ve en verimli dönemlerini ülke dışında sarf etmesi bazı çalışmalarda ortaya konduğu üzere genellikle olumsuz bir sonuç doğurmaktadır (Beine vd., 2008; Docquier vd., 2007; El Ouassif, 2021). Çünkü bir ülkenin üretim pozisyonunda olan vatandaşlarının verimini başka ülkelere aktarması, ülke içi yerli üretimi azalttığı için ülkenin dış ticarete ihracat payı azalmakta, aynı şekilde ithalata bağımlı kalması sebebiyle de dış borcu artmakta ve böylece ülke ekonomisi derin yaralar almaktadır.

¹ Bu rapora göre OECD dışında doğanlar arasında alanında çalışıp yükseköğrenim görmüş olanların yüzdesi %38, herhangi bir OECD ülkesinde doğanlar arasında ise %34'tür. Bu iki oranın ortalaması olan %36, OECD ülkelerindeki toplam göçmenler arasında yükseköğrenim görmüş vasıflı göçmenlerin (beyin göçmenleri) olanların yüzdesini vermektedir.

Ülke içinde kişi başı düşen milli gelirin azalmasının en önemli sebeplerinden birisi ülke işgücünün daha çok vasıfsız ve eğitimsiz bireylerden oluşmasıdır. Beyin göçüne maruz kalan ülkelerde vasıflı ve eğitilmiş profesyonel/uzman elemanların yurt dışına gitmesi üretimi azalttığından zamanla ülkenin fakirleşmesi vuku bulmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen klasik yaklaşım beyin göçünün gelişmekte olan ülkeler açısından olumsuz sonuçlara yol açmasına odaklanmaktadır. Diğer taraftan son zamanlarda yapılan bazı çalışmalar (Prato, 2022; Koska vd., 2013), beyin göçünü gerçekleştirenlerin bir kısmının sonradan ülkeye geri dönerek katma değer yaratması, kazandıkları paraları menşe ülkelerine havale etmeleri, ayrıca diaspora çalışmalarının menşe ülkeye getiri sağlaması açısından beyin göçünü olumlu yorumlamaktadır.

Teorik açıdan göç, ana ülkede beyin göçüne, yabancı ülkede ise beyin kazanımına neden olmaktadır. Bir tarafın kaybı diğer tarafın kazanımı gibi algılanmaktadır. Fakat Bhardwaj ve Sharma'nın (2023) ortaya koyduğu üzere vasıflı göçün etkisi iki yönlü olarak değerlendirilmeli, hem kaynak hem de hedef ülke açısından beyin göçü ve kazanımının birlikte gerçekleşebileceği durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü para transferleri, teknoloji transferi, yatırım ve ticaret akışları, sınır ötesi işletmeler ve diaspora topluluklarının hayırsever faaliyetleri beyin göçünün beyin kazanımına dönüşeceğini kanıtlamaktadır.

Her iki yaklaşımın doğruluk payı olmakla birlikte özellikle az gelişmiş ülkelerden genç beyinlerin göç etmesi, ülke ekonomisi ve nitelikli işgücü açısından daha ziyade olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Mainali, 2019). El Ouassif'in (2021) de bahsettiği gibi iyi kalitede iş fırsatlarının olmaması Afrika ve Orta Doğu için ciddi bir zorluk teşkil etmekte ve birçok devlet giderek artan genç nüfusu absorbe edemediğinden, giderek daha fazla genç kalıcı olarak yurtdışına göç etmeye başlamaktadır. Bu durum özellikle vasıflı ve eğitilmiş genç beyinlerin kaybedilmesi sebebiyle onarılmaz sonuçlara yol açabilmektedir.

3. Genç Beyinlerin Göç Etme Sebepleri

Bir yerden başka bir yere göç etmenin en anlaşılır sebebi insanların daha iyi yaşam koşullarında yaşamak istemesidir. Çünkü insan ancak bulunduğu coğrafyanın yaşam koşullarından memnun olmadığında göç etmeye karar verir. Bir yerlerde daha iyi bir yaşam olabileceği umudu insanda göç etme isteği uyandırır. Bu sebeple göç karar vermenin ilk aşaması insanın içinde bulunduğu coğrafyanın sosyal ve ekonomik koşullarından umudu kesmesidir. Yani bulunduğu yerin ona artık iyi bir

gelecek vadetmemesidir. Sonraki aşama ise zihinsel anlamda kendini buna hazır hale getirmektir. Zihinsel olarak kendini göç etme fikrine hazır hale getiren kişi ise eğer imkanları varsa eyleme geçme aşamasına gelecektir.

Literatür incelendiğinde göç etme sebepleri genellikle *ekonomik, siyasal, sosyal ve doğal nedenler* gibi genel başlıklar altında toplanmaktadır (Tamer, 2020; Bobić ve Janković, 2017; Ekici ve Tuncel, 2015). Pek tabi günümüzde bireysel sebeplerin de başat rol oynamaya başladığını söylemek gerekir. Bunlara ek olarak Staszewski (2021) çağdaş göç sebepleri üzerine yaptığı çalışmasında *teknolojik ve demografik faktörleri*² de ekleyerek göç etme sebeplerini genişletmiştir. Ayrıca küreselleşme sebebiyle insan ilişkilerinin ve devlet sınırlarının *uluslararasılaşması* da günümüzde önemli bir faktör olarak ele alınabilir. Bahsi geçen genel göç sebeplerinin aynı zamanda beyin göçünün de dinamiklerini oluşturduğunu söylemek gerekir. Bu minvalde beyin göçüne yol açan faktörleri hedef ülkenin çekici, kaynak ülkenin itici faktörleri altında toplayarak sınıflandırma yapmak mümkündür. Çeşitli kaynakların ileri sürdüğü üzere çekici ve itici faktörler ekonomik, sosyal, siyasal ve eğitimsel yönden değerlendirilmelidir (Ghanbari-Jahromi ve Marzaleh, 2024; Khan, 2021; Vakili ve Mobini, 2023; Topalović ve Hampel, 2021; Jenkins, 2016).

Her ne kadar bazı beyin göçü sebepleri genel göç sebepleri ile benzerlik gösterse de beyin göçünün kendine özgü sebepleri de bulunmaktadır. Özellikle hedef ülkeyi cazip kılan eğitim ve mesleki gelişim imkanları, düşünce özgürlüğünün olması gibi faktörler bireylerin beyin göçüne meyletmelerini sağlayan önemli faktörlerdir. Çünkü beyin göçüne yönelen kişiler genellikle bilinçli, vasıflı, eğitilmiş ve yüksek verim üretebilen ülke vatandaşlarıdır. Beyin göçmenlerinin bu özellikleri hedef ülkede kendilerini gerçekleştirebilecekleri imkanları aramalarına yol açmaktadır. Aşağıda ele alındığı üzere hedef ülkenin vadettikleri, kaynak ülkenin kronik sorunlarına çare mahiyetindedir. Bu sebeple beyin göçü birey açısından çekici faktörleri elde etmek üzerine kurulu bir mantığı yansıtsa da ülkeler açısından beşeri sermayenin kazanılması ve kaybedilmesi anlamına gelmektedir.

² Staszewski (2021) teknolojik faktörleri modern ulaşım araçları ve gelişmiş iletişim ağlarının büyük insan kitlelerinin bir ülkeden veya kıtadan diğerine kolay, hızlı ve nispeten ucuz bir şekilde taşınmasını sağlaması olarak ele almıştır. Demografik faktörler ise nüfusu fazla olan gelişmemiş/gelişmekte olan ülkelere nüfusu az olan gelişmiş ülkelere doğru olan göçleri yansıtmaktadır. Günümüzde bu iki faktörün de özellikle genç bireylerin göç etmeleri üzerinde önemli ve azımsanmayacak etkileri olduğunu belirtmek gerekir.

3.1. Çekici Faktörler: Hedef Ülkenin Vadettikleri

Beyin göçü, yüksek nitelikli ve uzman bireylerin ekonomik, akademik, sosyal ve politik nedenlerle kendi ülkelerini terk ederek başka ülkelere ya da bölgelere yönelmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu olgu, özellikle genç ve eğitimli bireyler arasında belirgin bir eğilim olarak ortaya çıkmakta, gelişmekte olan ülkeler için ciddi bir yetkin iş gücü kaybına yol açarken, göçmen kabul eden gelişmiş ülkeler için ekonomik, entelektüel ve kültürel sermayeyi güçlendiren bir dinamik oluşturmaktadır. Gençlerin beyin göçündeki öncü rolü, onların küresel fırsatlara açıklıkları, esnek kariyer beklentileri, teknolojiyle iç içe yaşam tarzları ve yenilikçi bir gelecek arayışlarından kaynaklanmaktadır. Ekonomik fırsatlar, akademik ve bilimsel imkanlar, politik istikrar ve yüksek yaşam kalitesi, gençlerin göç kararlarını şekillendiren temel çekici faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu faktörler, gençlerin bireysel ve kolektif hedeflerini gerçekleştirme çabalarını desteklerken, aynı zamanda onların kendi ülkelerindeki yapısal sınırlamalara karşı bir çıkış yolu olarak değerlendirilmektedir.

3.1.1. Ekonomik Fırsatlar

Ekonomik fırsatlar, gençlerin beyin göçü kararlarında merkezi bir çekici faktör olarak değerlendirilmektedir. Gelişmiş ülkeler, yüksek gelir düzeyleri, esnek iş piyasaları, yenilikçi çalışma ortamları ve sosyal refah sistemleri ile genç profesyonelleri cezbetmektedir. Docquier ve Rapoport (2012), gelişmiş ülkelerdeki yüksek maaşların ve istihdam fırsatlarındaki çeşitliliğin, gelişmekte olan ülkelere nitelikli genç bireylerin göçünü hızlandırdığını ifade etmektedir. Gençlerin ekonomik çekiciliği maddi kazancın ötesinde küresel iş piyasasında prestijli pozisyonlar elde etme, yenilikçi projelerde yer alma ve uzun vadeli finansal istikrar sağlama isteğini de içerdiğini göstermektedir. Gençler, teknoloji, mühendislik veya sağlık gibi dinamik sektörlerde, kendi ülkelerindeki düşük maaşlar ve belirsiz iş piyasalarına kıyasla, küresel merkezlerde daha yüksek gelir ve kariyer ilerleme imkanları bulmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik fırsatlar, gençlerin kariyer esnekliği ve küresel rekabet gücü gibi özellikleriyle birleştiğinde, onların bireysel yetkinliklerini küresel ölçekte ifade etme arzusunu pekiştirmektedir. Nitekim 2000-2016 yılları arasında OECD ülkelerine yönelik doktor göçünün, özellikle Afrika ve Asya'dan gelen genç sağlık profesyonellerinin sayısında artış gösterdiğini ortaya koymaktadır (Botezat ve Ramos, 2020). Bu ülkelerdeki düşük maaşlar ve iş piyasası kısıtlamaları, doktorların OECD ülkelerindeki daha yüksek gelir ve sosyal refah imkanlarına yönelmesine neden olmaktadır. Benzer şekilde Pakistan'da genç doktorların düşük maaşlar,

yetersiz çalışma koşulları ve sınırlı mesleki gelişim fırsatları nedeniyle gelişmiş ülkelere yönelmesi, bu ülkelerin sunduğu ekonomik teşviklerin ve profesyonel tanınma imkanlarının göç kararlarında belirleyici olduğunu göstermektedir (Tahir vd., 2011). Bu bulgu, genç doktorların ekonomik çekiciliği, maddi teşviklerle beraber mesleki tanınırlık ve uzun vadeli kariyer gelişimi beklentileriyle ilişkilendirdiğini ortaya koymaktadır. Pakistan gibi sağlık sektöründe altyapı eksikliklerinin belirgin olduğu ülkelerde, genç profesyoneller, gelişmiş ülkelerdeki modern tesisler ve profesyonel gelişim imkanlarını, mesleki tatmin ve küresel tanınırlık için bir fırsat olarak görmektedir.

Türkiye örneğinde de benzer sonuçlar elde dilmektedir. Örneğin Aytaç ve Aydın (2019), Türkiye’de ekonomik istikrar eksikliği, yüksek işsizlik oranları ve sınırlı kariyer fırsatlarının, genç ve eğitilmiş bireyleri yurtdışındaki daha iyi ekonomik koşullara yönelttiğini ifade etmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre gençler için ekonomik çekicilik, hem anlık gelir artışı hem de uzun vadede istikrarlı bir ekonomik gelecek arayışı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye gibi ekonomik dalgalanmaların sık yaşandığı ülkelerde, gençler, yurtdışındaki iş piyasalarının sunduğu öngörülebilirlik ve güvenlikten etkilenmektedir. Bu durum, gençlerin ekonomik fırsatları, kendi ülkelerindeki yapısal sorunlara karşı bir alternatif olarak değerlendirdiğini ve küresel iş piyasasına entegrasyonlarını bir kurtuluş yolu olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Yine Türkiye’de yapılan başka bir çalışma Türkiye’de uzaktan çalışan genç profesyonellerin yabancı firmalarda istihdam edilmesiyle ortaya çıkan “sanal beyin göçü” olgusunu inceleyerek, yüksek gelir ve esnek çalışma koşullarının gençleri bu firmalara yönelttiğini öne sürmektedir (Bas, 2022). Özellikle yazılımcılar uzaktan çalışma konusunda ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma, dijitalleşmenin gençlerin ekonomik fırsatları değerlendirme biçimlerini dönüştürdüğünü ve fiziksel göçün ötesinde yeni bir göç dinamiği yarattığını göstermektedir.

Yukarıda araştırmaların ortaya koyduğu üzere hedef ülkedeki ekonomik fırsatlar, gençlerin kariyer esnekliği, küresel rekabet gücü ve girişimcilik ruhu gibi özellikleriyle birleştiğinde, maddi refah arayışının ötesinde prestijli pozisyonlar elde etme, yenilikçi projelerde yer alma ve küresel iş piyasasında tanınırlık kazanma gibi motivasyonları da güçlendirmektedir. Gençler, ekonomik çekiciliği, kendi ülkelerindeki yapısal ekonomik sorunlara karşı bir çıkış yolu olarak görmekte, bu fırsatları kişisel ve profesyonel hedeflerini gerçekleştirme aracı olarak görmektedirler.

3.1.2. Akademik ve Bilimsel Fırsatlar

Akademik ve bilimsel fırsatlar, beyin göçünün bir diğer kritik çekici unsuru olarak dikkat çekmektedir. Özellikle uluslararası öğrencilerin ve eğitimli göçmenlerin yönelimi bu konuda yeterli bir kanıt sunmaktadır. OECD 2017 raporuna göre Asya'dan gelen uluslararası öğrenciler, tüm seviyelerde OECD yükseköğretim programlarına kayıtlı en büyük uluslararası öğrenci grubunu oluşturmaktadır. Bunların ekseriyeti Çin'den gelmektedir. Aynı rapora göre Asyalı öğrencilerin dörtte üçü sadece üç ülkeye yönelmektedir: Amerika Birleşik Devletleri (%44), Avustralya (%16) ve Birleşik Krallık (%15). Gelişmiş ülkelerdeki prestijli eğitim ve araştırma kurumları, ileri teknolojiye dayalı altyapılar, disiplinler arası işbirlikleri ve yeterli finansman kaynakları, özellikle akademisyenler, bilim insanları ve araştırmacılar için güçlü bir motivasyon kaynağı oluşturmaktadır. Yine başka bir OECD (2024) raporuna göre 2020/21'de, OECD ülkelerinde -hem OECD dışı doğumlu hem de OECD doğumlu bireyler için- düşük eğitimli göçmenlerden daha fazla yüksek eğitimli göçmenlerin var olduğu, göç oranının çoğu menşe ülke için eğitim seviyesi ile birlikte arttığı ortaya çıkmaktadır. Bu minvalde Vakili ve Mobini (2023), İran'da akademik özgürlüklerin kısıtlanması, araştırma fonlarının yetersizliği ve uluslararası bilimsel işbirliklerine erişimdeki zorlukların, genç bilim insanlarını yurtdışındaki daha elverişli akademik ortamlara yönelttiğini belirtmektedir. "Özellikle genç araştırmacılar için akademik çekicilik, teknik imkanların yanı sıra entelektüel özgürlük ve küresel bilimsel ağlara erişim gibi soyut değerlerle de anlam kazandığında etkili hale gelmektedir. Genç bilim insanları, yurtdışındaki özgür düşünce ve işbirliği imkanlarını, entelektüel potansiyellerini gerçekleştirme fırsatı olarak değerlendirmektedir.

Başka çalışmalar (Wanniarachchi vd., 2022; Ilić ve Milosavljević, 2017), gençlerin kendi ülkelerinde karşılanmayan akademik ve profesyonel ihtiyaçlarını yurtdışında aradığını, gelişmiş ülkelerdeki araştırma imkanlarının ve mesleki gelişim fırsatlarının bu kararları şekillendirdiğini ifade etmektedir. Örneğin Muthanna (2015), Yemen'de genç akademisyenlerin, sınırlı eğitim altyapısı ve araştırma imkanlarının eksikliği nedeniyle gelişmiş ülkelerdeki akademik ortamlara yöneldiğini, bu ülkelerin sunduğu uluslararası ağların ve bilimsel üretkenlik fırsatlarının gençler için çekici olduğunu ifade etmektedir. Golovics (2019), ise Avrupa Birliği'nin doğu-batı beyin göçü bağlamında, genç akademisyenlerin ve öğrencilerin, Batı Avrupa'daki kapsayıcı akademik kültür ve uluslararası işbirlikleri nedeniyle bu bölgelere yöneldiğini öne sürmektedir.

Akademik çekicilik, gençlerin yalnızca teknik altyapı ve finansman kaynaklarına değil, aynı zamanda entelektüel özgürlük, küresel bilimsel ağlara erişim ve disiplinler arası işbirlikleri gibi değerlere odaklandığını göstermektedir. Gençler, bu tür ortamları, akademik üretkenliklerini artırmak ve küresel bir akademik kimlik inşa etmek için bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Özellikle teknolojiyle iç içe olan genç nesiller, gelişmiş ülkelerdeki dijital altyapı ve yenilikçi araştırma ortamlarını, kendi ülkelerindeki sınırlı imkanlara karşı bir alternatif olarak görmekte, bu da onların göç kararlarını güçlendirmektedir. Akademik fırsatlar, gençlerin entelektüel sermayelerini küresel ölçekte değerlendirme arzusunu desteklemekte, onların bireysel ve toplumsal katkılarını daha geniş bir platformda gerçekleştirme motivasyonlarını pekiştirmektedir.

3.1.3. Politik İstikrar ve Yüksek Yaşam Kalitesi

Yukarıda bahsi geçen çekici faktörlerin dışında *politik istikrar ve yüksek yaşam kalitesi* de beyin göçünü teşvik eden temel unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Demokratik yönetim biçimleri, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve insan haklarına saygı, bireylerin güvenli ve adil bir toplumsal düzende yaşama arzularını desteklemektedir. Tessema (2010), Eritre’de siyasi baskılar, otoriter yönetim ve istikrarsızlığın, yetkin bireyleri demokratik ve güvenli ülkelere yönelten ana faktörler olduğunu ifade etmektedir. Politik istikrar ve bireysel özgürlükler, yüksek nitelikli bireylerin göç kararlarında kritik bir çekici faktör olmakta, özellikle çatışma, baskıcı rejimler veya siyasi belirsizlik yaşayan ülkelere kaçan bireyleri gelişmiş ülkelere yönlentmektedir (Gibson ve McKenzie, 2011). Örneğin, savaş, iç karışıklık veya siyasi baskı yaşayan bölgelerden gelen bilim insanları, sanatçılar veya mühendisler, hem kendileri hem de aileleri için güvenli bir yaşam arayışı içinde bu ülkelere sığınmaktadır. Bu durumu kanıtlamak için OECD’nin 2024 raporuna bakmak gerekir. Rapordan anlaşıldığı üzere politik istikrarın olmadığı yerlerden OECD ülkelerine doğru göçün miktarı sürekli artmaktadır. Örneğin bu rapora göre Meksika 12 milyondan biraz daha az göçmenle OECD’ye olan göçte en büyük menşe ülke olmaya devam etmektedir. Hindistan ve Çin, her biri OECD’ye göç eden yaklaşık 6 milyon kişi ile göçmenlerin ikinci ve üçüncü ana menşe ülkeleri olarak öne çıkmaktadır. Doğu Avrupa ve Güney Amerika’dan OECD ülkelerine göç, 2000/01 dönemine kıyasla 2020/2021 döneminde önemli ölçüde artmıştır. Romanyalı göçmenlerin sayısı üç kattan fazla artarken, Venezuelalı göçmenler %738 oranında artmıştır. Dikkat edilirse göçün menşe ülkeleri siyasi ve sosyal sorunların fazla olduğu ülkeler olarak

öne çıktığından hedef ülkenin siyasi istikrarı ve yüksek yaşam kalitesi özelde genç bireylerin genelde tüm göçmenlerin göç etmesine sebep teşkil etmektedir.

Politik istikrarın yanı sıra, yüksek yaşam kalitesi de göç kararlarında belirleyici bir rol oynamaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki kaliteli sağlık hizmetleri, düşük suç oranları, çevresel sürdürülebilirlik ve kapsamlı eğitim imkanları, bireylerin refah düzeylerini artırmaktadır (Kapur ve McHale, 2005; Roudgar ve Richards, 2015). Özellikle aile sahibi bireyler, çocuklarının daha iyi bir eğitim alabileceği ve güvenli bir çevrede büyüyebileceği inancı nedeniyle bu ülkelere yönelmektedir. Bu bağlamda, politik istikrar ve yaşam kalitesi, bireylerin kendi güvenlik ve refahlarının yanında gelecek nesillerin fırsatlarını da göz önünde bulundurdıkları bir karar sürecini desteklemektedir. Neticede, beyin göçünün çekici faktörleri, bireylerin ekonomik refah, mesleki tatmin, sosyal özgürlük ve güvenli bir gelecek arayışlarının birleşiminden doğmaktadır. Ancak, bu süreç, gelişmekte olan ülkeler için ciddi bir yetkin iş gücü kaybına yol açmakta ve ekonomik, sosyal ve bilimsel kalkınma süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

3.2. İtici Faktörler: Kaynak Ülkenin Kronik Sorunları

Menşee ülkelerdeki sosyal, ekonomik, siyasi ve eğitimsel sorunlar beyin göçünü tetikleyen ve bireylerin göç kararında etkili olan kronik sorunlardır. Özellikle ekonomik sorunlar genç bireyleri daha zengin ve gelişmiş ülkelere göç etmeye itmektedir. Tam da bu sebeple yüksek gelirli ülkelerde ikamet eden uluslararası göçmenlerin olası tüm varış noktalarındaki toplam göçmenlere oranı 1960 ve 2010 yılları arasında %43'ten %60'a yükselmiş, yüksek gelirli ülkelerin toplam nüfusu içindeki yabancı doğumluların oranıyla ölçüldüğü üzere bu ülkelere ortalama göç oranı 1960'tan bu yana üç katına, 1985'ten bu yana ise iki katına çıkmıştır (Docquier, 2014).

3.2.1. Ekonomik Faktörler

Ekonomik faktörler, genç bireylerin beyin göçüne yönelmesini tetikleyen en temel itici unsurlar arasında yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkelere düşük ücretler, kısıtlı istihdam fırsatları ve ekonomik belirsizlik, genç profesyonellerin daha yüksek gelir, mesleki tatmin ve sosyal mobilite sunan ülkelere ya da bölgelere göç etmesine neden olmaktadır. Örneğin, Nijerya'da sağlık sektöründe çalışan genç doktorlar, düşük maaşlar ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle Birleşik Krallık ve Kanada gibi ülkelere yönelmektedir (Okeke, 2013). Bu durum, yalnızca maddi gelir eksikliğiyle sınırlı olmayıp, genç bireylerin uzun vadeli kariyer hedeflerini gerçekleştirme

arzusunu da kapsamaktadır. Çin’de denizcilik sektöründe çalışan genç profesyoneller, düşük ücretler ve sınırlı kariyer gelişim imkanları nedeniyle Avustralya ve Singapur gibi küresel merkezlere göç etmektedir (Liu ve diğerleri, 2021). ABD’de ise, devlet destekli yükseköğrenim burslarının mezunların başka eyaletlere ya da ülkelere göçünü engellemede yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir (Hawley ve Rork, 2013). Çünkü küreselleşme, genç bireylerin yurtdışındaki fırsatlar hakkında bilgi edinmesini kolaylaştırarak bu süreci hızlandırmaktadır (Zhatkanbaeva vd., 2012). Ekonomik itici faktörler, genç bireylerin mevcut koşullardan kaçma arzusunun yanı sıra, küresel iş piyasasında daha rekabetçi bir konum elde etme motivasyonunu da yansıtmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik faktörler, genç bireylerin bireysel ve toplumsal refah arayışıyla birleştiğinde, beyin göçünü tetikleyen güçlü bir dinamik oluşturmaktadır.

3.2.2. Eğitim ve Mesleki Gelişim İmkanlarının Yetersizliği

Eğitim ve mesleki gelişim imkanlarının yetersizliği, genç bireylerin ülkelerini terk etme kararlarında belirleyici rol oynayan bir diğer önemli faktördür. Gelişmekte olan ülkelerde yüksek kaliteli eğitim, araştırma altyapısı ve kariyer gelişim fırsatlarının sınırlı olması, gençleri uluslararası standartlarda imkanlar sunan ülkelere yönlendirmektedir. Örneğin, Hindistan’da mühendislik ve teknoloji alanlarında eğitim alan genç bireyler, yerel üniversitelerin kısıtlı araştırma imkanları ve akademik altyapı eksiklikleri nedeniyle Silikon Vadisi gibi küresel teknoloji merkezlerine göç etmektedir (Docquier, 2014). İnsan sermayesi ediniminin uluslararası göçle yakından bağlantılı olduğu ve eğitim piyasalarının kalitesinin göç kararlarını şekillendirdiği belirtilmektedir (Zakharenko, 2012). Genç bireyler, özellikle lisans veya yüksek lisans sonrası dönemde, küresel iş piyasasında rekabet edebilmek için ileri düzey eğitim ve uzmanlaşma imkanları aramaktadır. Filipinler’de sağlık çalışanlarının, daha iyi eğitim ve mesleki gelişim fırsatları sunan ABD ve Avrupa ülkelerine yönelmesi buraya dayandırılabilir (Chand ve Clemens, 2023). Benzer şekilde Türkiye’de hemşirelik öğrencilerinde yapılan bir çalışma, genç bireylerin yurtdışında daha ileri düzey eğitim imkanları aradığını ve yerel sistemlerin bu talepleri karşılayamadığını ortaya koymaktadır (Özdemir ve Tosun, 2024). Bu durum, eğitim sistemlerinin küresel taleplere yanıt verememesiyle doğrudan ilişkilidir ve genç bireylerin ülkelerindeki yapısal eksikliklere karşı duyarlılığını artırmaktadır. Eğitim imkanlarının yetersizliği, mesleki gelişimin dışında, genç bireylerin bilgi toplumunda kendilerini konumlandırma ve küresel ağlara entegre

olma arzusunu da etkileyerek beyin göçünü derinleştiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

3.2.3. Siyasi ve Sosyal İstikrarsızlık

Kaynak ülkenin kronik sorunlarından olan *siyasi ve sosyal istikrarsızlık*, genç bireylerin göç kararlarını şekillendiren temel faktörlerden bir diğerini oluşturmaktadır. Siyasi baskılar, yolsuzluk, güvensizlik ve toplumsal huzursuzluk, genç bireylerin gelecek planlarını olumsuz etkileyerek göçü bir kurtuluş stratejisi haline getirmektedir. Kuzey Makedonya’da, yükseköğretimdeki genç bireylerin, yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle Almanya ve Hollanda gibi Avrupa Birliği ülkelerine yöneldiği görülmektedir (Jovcheska, 2024). Benzer şekilde, Venezuela’da devam eden siyasi ve ekonomik kriz, genç akademisyenlerin ve profesyonellerin Şili ve Kolombiya gibi daha istikrarlı Latin Amerika ülkelerine ya da Kuzey Amerika’ya göç etmesine yol açmaktadır. Ayrıca savaş, beyin göçüne önemli bir katkıda bulunmaktadır. Örneğin Ukrayna’daki çatışma, özellikle 2022 işgalinden sonra hem Ukrayna’da hem de Rusya’da beyin göçünü tetiklemiştir (Greenberg vd., 2025). Genç bireyler, özgürlük, adalet ve güvenli bir yaşam arayışı içinde olduğundan siyasi istikrarsızlık bu ihtiyaçları karşılamayı zorlaştırmaktadır. Her ne kadar özellikle sosyoekonomik sistemlerin karmaşıklığı genç bireylerin göç kararlarını şekillendirse de siyasi belirsizliğin de bu süreçte önemli bir rol oynadığı savunulmaktadır (Biglari vd., 2022). Özellikle azınlık gruplarına mensup veya farklı görüşlere sahip genç bireyler, siyasi ve sosyal baskılardan daha fazla etkilenecek daha demokratik ve kapsayıcı toplumlara yönelmektedir. Siyasi ve sosyal istikrarsızlık, genç bireylerin ülkelerine olan aidiyet duygusunu zayıflatarak, göçü yalnızca bir fırsat arayışı değil, aynı zamanda bir varoluşsal zorunluluk olarak algılamalarına yol açmaktadır.

Siyasi ve sosyal istikrarsızlık özellikle kültürel ve toplumsal hoşgörüsüzlükle birleşince göçün yolunu daha fazla açmaktadır. Ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve kültürel çeşitliliğe karşı olumsuz tutumlar, genç bireylerin kendilerini ülkelerinde dışlanmış hissetmelerine neden olmaktadır. Türkiye’de hemşirelik öğrencilerinde yapılan bir çalışma, kültürel yetkinlik eksikliği ve yabancı düşmanlığına yönelik tutumların beyin göçü eğilimini artırdığını göstermektedir (Özdemir ve Sevinç, 2023). Pakistan’da dini ve etnik azınlıklara yönelik ayrımcılık, genç akademisyenlerin ve profesyonellerin Birleşik Krallık ve ABD gibi ülkelere göç etmesine neden olmaktadır. Kültürel ve sosyal hoşgörüsüzlük, genç bireylerin ülkelerindeki toplumsal sermayeye olan güvenini sarsarak, onların kendilerini küresel bir vatandaş

olarak yeniden tanımlamalarına ve daha kapsayıcı toplumlara yönelmelerine yol açmaktadır.

3.2.4. Çalışma Koşulları ve Mesleki Tatminsizlik

Yukarıda bahsi geçen itici faktörlerin dışında *çalışma koşulları ve mesleki tatminsizlik* sorunu da genç profesyonellerin göç kararlarında etkili olmaktadır. Yoğun iş yükü, yetersiz altyapı ve iş-yaşam dengesizliği, genç bireylerin ülkelerinde kalma motivasyonunu azaltmaktadır. Romanya’da doktorların elverişsiz çalışma koşulları ve düşük ücretler nedeniyle Almanya ve Birleşik Krallık gibi ülkelere göç etmesi (Botezat ve Ramos, 2020), Bangladeş’te beyin göçüne yönelen göçmenlerde özellikle kötü yaşam ve çalışma koşullarının göç etme niyetini daha fazla etkilemesi (Farzana ve Jamil, 2025) bu çerçevede değerlendirilebilir. Çalışma koşulları, genç bireylerin maddi kazancın yanında, profesyonel gelişim, iş tatmini ve kişisel refah arayışını da etkileyerek beyin göçünün derinleşmesine etkide bulunmaktadır.

Gençlik-beyin göçü ilişkisi, ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel faktörlerin etkileşimiyle şekillenmektedir. Genç bireyler, yüksek eğitim düzeyleri ve yetkinlikleriyle, ülkelerindeki fırsatları değerlendirme konusunda hassas bir konumda bulunmaktadır. Ekonomik istikrarsızlık, eğitim ve kariyer imkanlarının yetersizliği, siyasi baskılar ve kültürel hoşgörüsüzlük, genç bireylerin aidiyet duygusunu zayıflatarak göçü bir zorunluluk haline getirmektedir. Küreselleşme, genç bireylerin küresel iş piyasasına erişimini kolaylaştırırken, aynı zamanda ülkelerindeki eksiklikleri daha görünür kılmaktadır (Zhatkanbaeva vd., 2012). Psikolojik ve sosyal faktörler de bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Genç bireylerin insan sermayesi yatırımlarını göç seçenekleriyle ilişkilendirdiği ve bu durumun uzun vadeli kariyer planlarını etkilediği belirtilmektedir (Chand ve Clemens, 2023). Gelişmekte olan ülkeler, beyin göçünü azaltmak için genç bireylere yönelik ekonomik fırsatları artırmalı, eğitim ve çalışma koşullarını iyileştirmeli, siyasi ve sosyal istikrarı sağlamalıdır. Ancak bu şekilde, nitelikli genç nüfusun kaybı önlenabilir ve bu ülkelerin kalkınma süreçleri desteklenebilir.

Sonuç olarak, beyin göçü, genç bireylerin ekonomik, sosyal, siyasi, eğitimsel ve kültürel olarak itici faktörlere verdiği bir yanıt olarak ortaya çıkmaktadır. Zira kariyer, eğitim ve kişisel gelişim hedefleri özellikle genç bireylerin karar alma süreçlerinde merkezi bir rol oynamaktadır. Nijerya, Hindistan, Kuzey Makedonya, Venezuela, Güney Afrika, Romanya, Filipinler, Bangladeş, Türkiye ve Pakistan gibi örnekler, bu itici faktörlerin farklı coğrafyalarda nasıl etkili olduğunu

göstermektedir. Bu ülkelerdeki genç bireyler, yerel koşullardan kaçmakla kalmayıp, aynı zamanda küresel bağlamda kendilerini yeniden var etme arayışı içinde olmaktadır.

Sonuç

Beyin göçü, günümüzde özellikle genç nüfusun yoğun katılımıyla şekillenen, gelişmekte olan ülkeler için derin ekonomik, sosyal ve demografik etkiler yaratan bir olgudur. 18–35 yaş arası bireyler, hem eğitimlerini tamamladıkları hem de kariyer planlamalarının başladığı bu dinamik dönemde, daha iyi yaşam koşulları, akademik olanaklar, politik istikrar ve yüksek gelir fırsatları arayışıyla yoğun bir şekilde göç etmektedir. Yapılan araştırmalar, uluslararası öğrenci hareketliliğinden yüksek eğitilmiş profesyonel göçüne kadar gençlerin bu sürecin ana taşıyıcısı olduğunu göstermektedir.

Beyin göçünün gençlik üzerindeki etkileri, yalnızca bireysel düzeyde kariyer gelişimiyle sınırlı kalmamakta, kaynak ülkeler açısından üretken, yaratıcı ve nitelikli insan sermayesinin kaybı anlamına gelmektedir. Eğitilmiş gençlerin başka ülkelere yerleşmesi, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme potansiyelinin azalmasına, teknolojik yeniliğin yavaşlamasına ve sosyal kalkınmanın sektöre uğramasına neden olmaktadır. Özellikle genç nüfusun göç ettiği ülkelerdeki siyasi özgürlük, akademik altyapı, ekonomik istikrar gibi çekici faktörler ile kaynak ülkelerdeki işsizlik, düşük ücretler, siyasal belirsizlik ve eğitim kalitesindeki yetersizlikler, bu süreci hızlandırmaktadır.

Buna karşın, beyin göçünün tamamen olumsuz bir çerçevede ele alınması da günümüz gerçekliğini tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Diaspora ağları, finansal transferler, bilgi ve teknoloji transferleri gibi yollarla genç beyinlerin zamanla kaynak ülkelere katkıda bulunabilecekleri düşünülmektedir. Ancak yine de mevcut veriler, özellikle düşük ve orta gelirli ülkeler açısından, genç ve eğitilmiş bireylerin kalıcı olarak kaybının kısa ve orta vadede ciddi kalkınma kayıplarına yol açtığını göstermektedir.

Sonuç olarak, beyin göçü ile gençlik arasındaki ilişki, gelişmekte olan ülkeler için hem büyük bir fırsat hem de ciddi bir risk alanıdır. Bu süreci olumluya çevirmek, gençlerin kendi ülkelerinde kalıp gelişimlerini sürdürebilecekleri ekonomik, sosyal ve akademik ortamların yaratılmasıyla mümkün olacaktır. Gelişmekte olan ülkeler, genç nüfuslarını elde tutmak için yapısal reformlara, kapsayıcı politikalara ve küresel standartlara uygun eğitim ve çalışma ortamlarına ihtiyaç duymaktadır. Maddi

güvenceyle birlikte sosyal ve siyasal istikrarın sağlanması için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Nitekim beyin göçmenlerinin sadece ekonomik güvence elde etmek için göç ettiğini düşünmek eksik bir değerlendirmedir. Genç bireyler kendilerini özgür hissettikleri, medeni gelişmişlik olarak yüksek düzeydeki ülkelerde üretime katılmak için motive olabilmektedir. Bu sebeple ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi olarak belirli bir refah seviyesine ulaşmak, insan haklarına saygılı, üreten ve geliştiren bireylere değer veren bir ortam yaratmak, gelişmekte olan ülkelerin beşeri sermayesini elde tutması için elzemdir. Aksi takdirde, gençlik enerjisinin ve yaratıcılığının başka coğrafyalara gitmesi, kaynak ülkelerde uzun vadeli kalkınma hedeflerini zayıflatmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Adeyemi, R. A., Joel, A., Ebenezer, J. T., & Attah, E. Y. (2018). The effect of brain drain on the economic development of developing countries: Evidence from selected African countries. *Journal of Health and Social Issues (JOHESI) Vol, 7(2)*, 66-76.
- Aytaç, S., & Aydın, G. C. (2019). Analysis of the effects of pull and push factors on brain drain: An example of Turkey. *Journal of Social Economics Research, 6(2)*, 74-84.
- Balmer, B., Godwin, M., & Gregory, J. (2009). The Royal Society and the 'brain drain': natural scientists meet social science. *Notes and Records of the Royal Society, 63(4)*, 339-353.
- Barišić, A., Ghodsi, M., Sabouniha, A., & Stehrer, R. (2024). *The factors driving migration intentions and destination preferences in Central, East and Southeast European countries*. The Vienna Institute for International Economic Studies.
- Bas, H. (2022). The virtual brain drain in Turkey: A qualitative research on remote employees' experiences in foreign firms. *Istanbul Journal of Economics-Istanbul İktisat Dergisi, 72(2)*, 915-951.
- Batista, C., Han, D., Haushofer, J., Khanna, G., McKenzie, D., Mobarak, A. M., ... & Yang, D. (2025). Brain drain or brain gain? Effects of high-skilled international emigration on origin countries. *Science, 388(6749)*, eadr8861.
- Beine, M., Docquier, F., & Schiff, M. (2008). *Brain drain and its determinants: a major issue for small states* (No. 3398). IZA Discussion papers.

- Bhardwaj, B., & Sharma, D. (2023). Migration of skilled professionals across the border: Brain drain or brain gain?. *European Management Journal*, 41(6), 1021-1033.
- Biondo, A. E., Monteleone, S., Skonieczny, G., & Torrissi, B. (2012). The propensity to return: Theory and evidence for the Italian brain drain. *Economics Letters*, 115(3), 359-362.
- Bobić, M., & Janković, S. (2017). *Towards Understanding of Contemporary Migration: Causes, Consequences, Policies, Reflections*. Institute for Sociological Research, Faculty of Philosophy, University of Belgrade.
- Botezat, A., & Ramos, R. (2020). Physicians' brain drain-a gravity model of migration flows. *Globalization and health*, 16, 1-13.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction A Social Critique of the Judgement of Taste* (Trans. R. Nice). Harvard University Press.
- Bourdieu, P.(1986). "The Forms of Capital." in *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, pp. 241-258, edited by J. G. Richardson. New York: Greenwood Press.
- Chand, M. (2019). Brain drain, brain circulation, and the African diaspora in the United States. *Journal of African Business*, 20(1), 6-19.
- Chand, S., & Clemens, M. A. (2023). Human capital investment under exit options: Evidence from a natural quasi-experiment. *Journal of Development Economics*, 163, 103112.
- Chen, S., Zhang, Y., & Ye, A. (2016). A dynamic semi parametric panel spatial lag model for brain drain and economic stability based on the security perspective. *International Journal of Security and Its Applications*, 10(10), 249-260.
- Docquier, F. (2014). The brain drain from developing countries. *IZA world of labor*.
- Docquier, F., & Rapoport, H. (2012). Globalization, brain drain, and development. *Journal of Economic Literature*, 50(3), 681-730.
- Docquier, F., Lohest, O., & Marfouk, A. (2007). Brain drain in developing countries. *The World Bank Economic Review*, 21(2), 193-218.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.

- El Ouassif, A. (2021). *The challenge of the youth bulge in Africa and the Middle East: Migration and the brain drain*. NSD-S HUB & PCNS Joint Project.
- Farzana, K., & Jamil, A. (2025). Brain Drain in Bangladesh: Exploring Key Factors, Impacts and Strategic Policy Recommendations. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 25(3), 248-257.
- Ghanbari-Jahromi, M., & Marzaleh, M. A. (2024). Factors Affecting Brain Drain and a Solution to Reduce it in Iran's Health System: A Qualitative Study. *Archives of Iranian Medicine*, 27(8), 427.
- Gibson, J., & McKenzie, D. (2011). Eight questions about brain drain. *Journal of Economic Perspectives*, 25(3), 107-128.
- Gibson, J., & McKenzie, D. (2011). Eight questions about brain drain. *Journal of Economic Perspectives*, 25(3), 107-128.
- Golovics, J. (2019). Addressing the EU's east-west brain drain: Why a tax solution would be in vain. *New Perspectives. Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*, 27(2), 63-85.
- Greenberg, M. R., Schneider, D., Mayer, H., & Kosson, D. (2025). US brain drain as local distributive justice: the case of distressed rural locations. *Local Environment*, 1-17.
- Hawley, Z. B., & Rork, J. C. (2013). The case of state funded higher education scholarship plans and interstate brain drain. *Regional Science and Urban Economics*, 43(2), 242-249.
- Horvat, V. (2004). Brain drain, threat to successful transition in South East Europe? *Southeast European Politics*, 76-93.
- Ilić, D., & Milosavljević, M. (2017). Brain drain: Propulsive factors and consequences. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 6(4), 2285-3642.
- International Organization for Migration (2024). World Migration Report 2024. https://publications.iom.int/system/files/pdf/pub2023-047-l-world-migration-report-2024_13.pdf erişim tarihi: 25.04.2025
- Jenkins R. (2016). Brain drain. *BJPsych Int*, 13(3): 53-55.

- Jovcheska, S. (2024). Exploring corruption in higher education: A case study of brain drain in North Macedonia. *International Journal of Educational Development*, 107, 103025.
- Kapur, D., & McHale, J. (2005). *Give Us Your Best and Brightest: The Global Hunt for Talent and Its Impact on the Developing World*. Center for Global Development.
- Khan, J. (2021). European academic brain drain: A meta-synthesis. *European Journal of Education*, 56(2), 265-278.
- Kone, Z. L., & Özden, Ç. (2017). Brain drain, gain and circulation. In *Handbook of globalisation and development* (pp. 349-370). Edward Elgar Publishing.
- Koska, O. A., Saygin, P. Ö., Çağatay, S., & Artal-Tur, A. (2013). International migration, remittances, and the human capital formation of Egyptian children. *International Review of Economics & Finance*, 28, 38-50.
- Krannich, S., & Hunger, U. (2022). Should they stay or should they go? A case study on international students in Germany. *Comparative Migration Studies*, 10(1), 39.
- Lee, E. S. (1966). *A Theory of Migration*. *Demography*, 3(1), 47-57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Liu, J. Q., Ge, Y. E., & Zhang, Y. (2021). Empirical analysis of brain drain of Chinese seafarers: Reasons and countermeasures. *Maritime Transport Research*, 2, 100035.
- Mainali, B. R. (2019). Brain drain and higher education in Nepal. In *Higher Education in Nepal* (pp. 87-99). Routledge.
- McNeill, W. H. (1984). Human Migration in Historical Perspective. *Population and Development Review*, Vol. 10, No. 1, 1-18.
- Migali, S., & Scipioni, M. (2018). *A global analysis of intentions to migrate* (JRC Technical Report No. JRC111207). European Commission.
- Muthanna, A. (2015). Quality education improvement: Yemen and the problem of the 'brain drain'. *Policy Futures in Education*, 13(1), 141-148.
- Najib, M., Abdullah, S., Narresh, S., & Juni, M. H. (2019). Brain-drain phenomenon among healthcare workers. *International Journal of Public Health and Clinical Sciences*, 6(3), 90-103.
- OECD (2022). *International Migration Outlook 2022*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/30fe16d2-en>

- OECD (2023). International Migration Outlook 2023. Paris: OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/b0f40584-en>
- OECD. (2013). Education at a glance 2013. Paris: OECD.
- OECD. (2017). Education at a Glance 2017: OECD Indicators. OECD Library.
- OECD. (2024). International Migration Outlook 2024. Paris: OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/50b0353e-en>
- OECD. (2024a). Global Trends in Immigration to OECD Countries from 2000/01 to 2020/21.
https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/10/global-trends-in-immigration-to-oecd-countries-from-2000-01-to-2020-21_079e649a/752a1b9e-en.pdf Erişim tarihi: 23.04 2025
- Okafor, C., & Chimereze, C. (2020). Brain drain among Nigerian nurses: Implications to the migrating nurse and the home country. *International Journal of Research and Scientific Innovation*, 7(1), 15-21.
- Okeke, E. N. (2013). Brain drain: Do economic conditions “push” doctors out of developing countries? *Social Science & Medicine*, 98, 169-178.
- Özdemir, N. G., Tosun, S., Gokce, S., Karatas, Z., & Yucetepe, S. (2024). Factors influencing attitudes towards brain drain among nursing students: A path analysis. *Nurse Education Today*, 143, 106389.
- Özdemir, S., & Sevinç, S. (2023). Correlation between cultural competence, xenophobia, and attitudes towards brain drain in nursing students. *Nurse Education Today*, 131, 105963.
- Prato, M. (2022). The global race for talent: Brain drain, knowledge transfer, and growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 140(1), 165-238.
- Siekierski, P., Lima, M. C., & Borini, F. M. (2018). International mobility of academics: Brain drain and brain gain. *European Management Review*, 15(3), 329-339.
- Staszewski, W. (2021). Causes of Contemporary Migrations. *Journal of Eastern Europe Research in Business and Economics*. <https://doi.org/10.5171/2021.325285>
- Tahir, M. W., Kauser, R., & Tahir, M. A. (2011). Brain drain of doctors; causes and consequences in Pakistan. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 75, 406-412.

- Tamer, M. (2020). Göç, göçün nedenleri ve uluslararası göç üzerine kavramsal bir analiz. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(60), 2808-2818.
- Tessema, M. (2010). Causes, challenges and prospects of brain drain: The case of Eritrea. *International Migration*, 48(3), 131-157.
- The Global Migration Data Portal (2024). International students globally. https://www.migrationdataportal.org/themes/international-students-trends?utm_source=chatgpt.com Erişim tarihi: 27.04.2025
- Topalović, A., & Hampel, D. (2021, November). Causes of “brain drain” problem in selected Western Balkan countries. In *25th European Scientific Conference of Doctoral Students* (p. 133).
- Vakili, S., & Mobini, M. (2023). An overview of brain drain, causes, and policy issues in Iran. *Medical Education Bulletin*, 4(2), 715-726.
- Wanniarachchi, H. E., Kumara Jayakody, J. A. S., & Jayawardana, A. K. L. (2022). An organizational perspective on brain drain: What can organizations do to stop it? *The International Journal of Human Resource Management*, 33(8), 1489-1525.
- Zakharenko, R. (2012). Human capital acquisition and international migration in a model of educational market. *Regional Science and Urban Economics*, 42(5), 808-816.
- Zhatkanbaeva, A., Zhatkanbaeva, J., & Zhatkanbaev, E. (2012). The impact of globalization on “brain drain” in developing countries. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 47, 1490-1494.

Tanrı Dağı'ndan Dijital Mekana: Tengriciliğin Sanal İzdüşümleri

From Mount Tengri to Cyberspace: The Digital Refractions of Tengrism

Soydan Tefik KARAHAN

Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Lisans Öğrencisi, AYBU Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı

Ministry of National Education, Master's Student, Ankara Yıldırım Beyazıt

University, Graduate School of Social Sciences, Department of Sociology.

Ankara, Türkiye.

E-posta: soydantkarahan@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2255-1938

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makale / Research Article

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Yaz-Haziran/Summer-June

Geliş/Received: 22 Mayıs/May 2025

Kabul/Accepted: 29 Haziran/June 2025

Yayın/Published: 30 Haziran/June 2025.

Atıf/Cite As

Karahan, Soydan. "Tanrı Dağı'ndan Dijital Mekana: Tengriciliğin Sanal İzdüşümleri".
Demokrasi Platformu Dergisi, (2025), 14/42, 78-92.

İntihal/Plagiarism

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale intihal taramasından geçirildi ve intihal tespit edilmemiştir.
/This paper was checked for plagiarism. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Soydan Karahan)

Finansal Destek / Grant Support: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Soydan Karahan % 100

Web: <https://www.demokrasiplatformu.com/dergi> **E-mail to:** demokrasiplatformudergisi@gmail.com

Publisher Sosyal Politikalar ve Ekonomi Derneği, Ankara-Türkiye.

Öz

Dijitalleşmenin inanç sistemlerine olan yansımaları, bu çalışmada Tengricilik üzerinden ele alınmaktadır. Geleneksel dini yapılarla kıyaslandığında daha bireysel, yoruma açık ve kurumsallıktan uzak dijital dini uygulamaların artması, yeni topluluk formlarının ve kimlik kurgularının doğmasına zemin hazırlamaktadır. Dijital mecralarda Tengricilik, yalnızca geçmişin bir inanç mirası olarak değil; aynı zamanda çağdaş bireyin kimliğini yeniden kurma, kültürel hafızayı tazeleme ve ideolojik yönelimler geliştirme çabasının bir parçası olarak yeniden tanımlanmaktadır. Bu dijital bağlamda Tengricilik, kişisel manevi beklentilere yanıt sunmanın ötesinde, kolektif kültürel kimliğin dijital düzlemde ifade bulmasına da olanak tanımaktadır. Sanal ortamlarda seçici, bireysel ve sembolik tercihlere dayalı olarak yeniden inşa edilen bu inanç formu, dijital din fenomeni çerçevesinde konumlandırılmaktadır. “Hareketsiz dini toplumsallaşma” kavramı ise, dijitalleşen inanç formlarının sosyolojik anlamlandırılmasında açıklayıcı bir zemin oluşturmaktadır. Araştırma sonuçları, dijital Tengriciliğin hem sahici bir manevi arayışa hem de kültürel ve ideolojik kimlik inşasına katkı sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din sosyolojisi, Dijitalleşme, Dijital din, Tengricilik.

Abstract

This study examines the implications of digitalization on belief systems through the case of Tengrism. Compared to traditional religious structures, the rise of digital religious practices—characterized by individualism, interpretive openness, and non-institutionality—has fostered the emergence of new forms of community and identity construction. In digital spaces, Tengrism is redefined not merely as a legacy of ancestral belief but also as a dynamic site for contemporary individuals to reconstruct identity, revitalize cultural memory, and articulate ideological orientations. In this context, digital Tengrism not only responds to personal spiritual needs but also facilitates the expression of collective cultural identity in a virtual environment. Reconstructed through selective, symbolic, and personalized engagements, this belief form is situated within the broader phenomenon of digital religion. The concept of “immobile religious socialization” provides an explanatory framework for the sociological interpretation of digitalized forms of belief. The research findings reveal that digital Tengrism contributes both to an authentic spiritual quest and to the construction of cultural and ideological identity.

Keywords: Sociology of Religion, Digitalization, Digital Religion, Tengrism

Giriş

Dijitalleşme, günümüz toplumlarında yalnızca iletişim biçimlerini dönüştürmekle kalmamış; aynı zamanda bireylerin inanç sistemleriyle kurdukları ilişkiyi ve kimlik inşa süreçlerini de derinlemesine etkilemiştir. Geleneksel dinî yapıların çözülmeye başladığı ve bireysel maneviyat arayışlarının öne çıktığı bu toplumsal zeminde, dijital platformlar yeni türden inanç temsillerinin üretildiği ve dolaşıma girdiği mecralar haline gelmiştir. Bu bağlamda, tarihsel kökleri derin olmasına karşın günümüz itibarıyla kurumsal yapısı zayıflamış olan Tengricilik gibi inanç biçimlerinin dijital ortamda yeniden görünürlük kazanması, sosyal bilimler açısından dikkate değer bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Bu araştırma, dijital din kavramı çerçevesinde son yıllarda daha fazla görünürlük kazanan manevi eğilimlerden biri olan dijital Tengriciliği incelemektedir. Literatürde dijital din yalnızca geleneksel dini yapıların çevrimiçi ortama taşınmasıyla sınırlı kalmayıp; aynı zamanda dijital platformlarda doğrudan şekillenen, kurumsallaşmamış, bireysel yorumlara açık ve çoğu zaman ideolojik anlamlar yüklenen inanç biçimlerinin de ortaya çıkışını kapsamaktadır (Suleymanova, 2009; Bako & Hubbes, 2011; Bakó, 2012; Kudaibergenova, 2019; Temirbayeva vd., 2023; Bekenova vd., 2025). Bu bağlamda Tengricilik, geleneksel anlamda örgütlü bir din olarak değil; birey odaklı, dijital araçlarla yeniden tanımlanmış ve sıklıkla kimliksele ya da kültürel temsillerle bütünleşmiş bir inanç biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın temel meselesi, dijital Tengriciliğin nasıl bir manevi yönelim olarak doğduğu ve bu yönelimin bireysel, kültürel ve ideolojik düzeyde ne tür anlamlar içerdiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda araştırmada şu temel sorulara odaklanılmıştır:

Dijital platformlarda karşılaşılan Tengricilik söylemleri bireysel maneviyat arayışlarını nasıl yansıtmaktadır?

Bu söylemler içinde hangi kültürel, ideolojik ya da tarihsel unsurlar öne çıkmaktadır?

Tengriciliğin dijital ortamda kurumsallaşmamış bir inanç biçimi olarak şekillenmesi, dijital din kavramıyla nasıl ilişkilendirilebilir?

Dijital Tengricilik örnekleri geleneksel dini yapılarla karşılaştırıldığında ne tür özgünlükler veya kopuşlar sergilemektedir?

Bu sorular ışığında çalışmanın amacı, teorik ve kavramsal düzlemde dijital Tengriciliği analiz etmek; bu yönelimin dijital maneviyat alanındaki yerini tartışmaya açmak ve böylelikle hem dijital din literatürüne katkıda bulunmak hem de yeni inanç biçimlerinin sosyolojik dinamiklerini incelemektir. Araştırma, literatür incelemesi ve doküman analizi yöntemine dayanmaktadır. Elde edilen veriler, dijital maneviyatın bireysel kimlik ve kültürel temsil boyutlarını anlamaya katkı sağlayacak şekilde analiz edilmiştir.

1. Tengricilik Kavramı: Tarihsel Arka Plan

Tengricilik, tarihsel kökeni Orta Asya göçebe topluluklarına dayanan, doğa merkezli bir inanç sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özkan'a (2019, 203) göre Tengricilikteki tanrı tasavvuru, göksel düzene dayalı kozmik bir kutsallık anlayışıyla şekillenirken, Tengri (Gök Tanrı) evrenin yaratıcı ve düzenleyici kudreti olarak merkezde konumlanmaktadır. Yer-su ruhları, atalar kültü ve doğaya yönelik kutsiyetin eşlik ettiği bu inanç sistemi, erken dönem Türk siyasal ve toplumsal örgütlenmelerini belirleyen temel yapılardan biri olmuştur. Bu yönüyle Tengricilik, yalnızca teolojik değil; aynı zamanda kültürel, siyasi ve tarihsel bir fenomen olarak değerlendirilmelidir.

Akademik literatürde Tengricilik üç temel eksen etrafında incelenmektedir: tarihsel-antropolojik araştırmalar, ideolojik restorasyon çalışmaları ve dijital çağda yeniden canlandırma pratikleri. İlk ekseninde, Esin (1980), Golden (1992) ve Kafesoğlu (1992) gibi araştırmacıların Göktürk Yazıtları ve arkeolojik materyaller üzerinden gerçekleştirdiği incelemeler, Tengriciliğin siyasal otoriteyi nasıl meşrulaştırdığına odaklanır. Özellikle Kağan'ın iktidarının "Gök Tengri tarafından verilmiş" sayılması, bu inanç sisteminin devlet meşruiyetinde oynadığı rolü gözler önüne serer.

İkinci eksen, 1990 sonrası post-komünist coğrafyada ve Türkiye'de gelişen milliyetçi yönelimler çerçevesinde Tengriciliğin bir kimlik restorasyon aracı olarak kullanılmasına dair analizlerdir. Laruelle (2007) ve Aytürk (2019), Tengriciliğin ulus inşa süreçlerinde "saf" ve "özgün" Türk kimliğini temsil eden bir sembol olarak idealize edildiğini ortaya koyar. İslam'ın "dışsal etki" olarak konumlandığı bu söylemde, Tengricilik bir tür etnik-mitolojik özlem nesnesi haline getirilmiştir.

Üçüncü ve daha güncel araştırma ekseni ise dijital kültür bağlamında Tengriciliğin yeniden üretimini ele almaktadır. Karagöz (2021) ve Atay (2023) gibi çalışmalarda, Tengricilik sosyal medya, YouTube, bloglar ve çevrimiçi topluluklar üzerinden bireysel ve kolektif kimliklerin kurucu bir ögesi olarak

değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Tengriciliğin dijital dinle ilişkili olarak incelenme olanağı ortaya çıkmaktadır.

Dijital Din- Dijital Tengricilik

Sanayi sonrası dönemde toplumsal yapının teknolojiyle evrimi, geleneksel dini kurumların ve ibadet pratiklerinin yeniden yapılandığı bir zemin oluşturmuştur. Bilhassa internetin küresel düzeyde yaygınlaşması, dini yaşantının mekânsal sınırlarının ötesine taşınmasına, bireysel ve toplumsal inanç biçimlerinin dijital ortamda yeniden üretilmesine olanak sağlamıştır (Campbell, 2012, 4). Bu bağlamda, “dijital din” kavramı, yalnızca dini içeriklerin dijitalleşmesini değil; aynı zamanda inancın bireysel ve kolektif düzeyde yeniden inşa edildiği, dinî söylemlerin dönüştüğü dinamik bir süreci ifade etmektedir. Kavram, genel itibarıyla iki düzlemde ele alınabilir: İlki, mevcut dini yapılar ve ritüellerin dijital mecralara taşınması; ikincisi ise dijital ortamın doğasında şekillenen, sanal etkileşimlerle varlık kazanan yeni inanç biçimlerinin tezahürüdür (Helland, 2005, 5). Bu çalışmada ağırlıklı olarak ikinci düzlem üzerinde durulmaktadır. Çünkü Tengricilik örneğinde görüldüğü üzere, dijital platformlar yalnızca geleneksel mirasın aktarımı değil; aynı zamanda yeni kimlik ve anlam dünyalarının üretildiği bir inanç zemini sunmaktadır.

Dijital ortamda bireylerin inanç deneyimlerini ifade etmesi, mekândan bağımsızlaşmanın ötesinde, inanç içeriklerinin bireyselleşmesini, seçmeciliğe açık hale gelmesini ve hibrit yapılarla yeniden kurgulanmasını beraberinde getirmektedir (Campbell & Tsuria, 2021). Tengricilik bağlamında, kullanıcıların atalara saygı, doğayla uyum ve gök tanrı inancı gibi temel öğeleri dijital kimlik inşa süreçlerine entegre ettikleri gözlemlenmektedir.

Dijital din olgusu, klasik anlamda hiyerarşik yapıya dayalı dini örgütlenmelere alternatif bir yapı sunar. Burada bilgi akışı tek yönlü değil; karşılıklı etkileşim esasına dayalıdır. Bireyler yalnızca dinleyici değil; aynı zamanda içerik üreticisi, söylem kurucusu ve inanç alanında aktif öznelerdir (Hutchings, 2017, 19). Bu durum, merkezi otoriteye dayanmayan inanç sistemlerinde, örneğin Tengricilikte, daha da belirgin hale gelir. İnanç, bireylerin kolektif üretimiyle dijital zeminde yeniden varlık bulur.

Bu noktada dijital din kavramı, Tengriciliğin dijital ortamda yeniden inşasını anlamlandırmak açısından temel bir çerçeve sunmaktadır. Campbell (2012), dijital dini yapıların yalnızca geleneksel dinlerin çevrimiçi versiyonları olmadığını; aksine dijital ortamda doğan, gelişen ve çoğu zaman kurumsal olmayan, bireysel yoruma

açık yeni inanç biçimleri olduğunu belirtmektedir. Dijital Tengricilik, bu yapısal dönüşümün özgün örneklerinden biridir.

Dijitalleşme, Tengriciliğin bireysel tercihlere dayalı, seçmeci ve yorumlanabilir bir inanç biçimine dönüşmesine olanak sağlamış; bu dönüşümle birlikte bireyler, geleneksel dini yapılarla bağlarını kopararak kendi özgün manevi anlayışlarını dijital platformlarda yeniden şekillendirme imkânı bulmuştur. Sosyal medyada sıklıkla karşılaşılan “Ben Tengri’ye inanıyorum ama dine değil” ya da “Atalarımın izindeyim” gibi ifadeler, bireylerin kurumsal ve normatif din anlayışlarından uzaklaşarak, daha kişisel ve seçmeci bir inanç yapısı oluşturduklarını göstermektedir (Lövhheim, 2013). Bu bağlamda Tengricilik, bir yandan toplumsal hafızada yer eden nostaljik geçmişin bir temsili olarak, diğer yandan ise bireylerin modern kimlik bunalımlarına karşı anlam arayışı içerisinde başvurdukları bir yol olarak işlev kazanmaktadır.

Stuart Hall’un (1996) kimlik kuramı çerçevesinde ele alındığında, bu dijital temsiller, kimliğin durağan ve özsel bir yapı olmadığını; söylemler ve temsiller aracılığıyla sürekli inşa edilen, katmanlı ve değişken bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Hall’a göre kimlik, bireyin içinde bulunduğu söylemler içerisinde konumlanan ve temsiller yoluyla kurulan bir oluş halidir. Dijital Tengricilik uygulamalarında sıkça rastlanan “ataların izinden gitme” veya “dine değil Tengri’ye inanma” gibi sözler, bireyin kendisini belli bir kültürel hafıza, tarihsel köken ve etnik aidiyet üzerinden yeniden tanımladığı, söylemsel çerçevede şekillenen performatif kimlik oluşumlarına işaret etmektedir.

Bu çerçevede dijital Tengricilik, Hall’un “kimliğin yeniden konumlandırılması” (repositioning of identity) olarak adlandırdığı sürece uygun düşmektedir. Birey, küresel modernitenin sunduğu parçalanmış kimlik alanlarında sabit bir kimlik yerine, geçmişten seçtiği öğeleri ve dijital mecralardaki temsil biçimlerini birleştirerek yeni bir kimlik kurmaktadır. Bu noktada Tengricilik, geleneksel bir inanç sisteminden çok, bireylerin Tengri’yi ve “ataları” kültürel birer simge olarak kullanarak dijital ortamda kendilerine ait özgün kimlikler inşa ettikleri söylemsel bir kaynak işlevi görmektedir.

Tengriciliğin dijitalleşmesi aynı zamanda yeni türden cemaatleşme biçimlerini doğurmuştur. YouTube videoları, Instagram gönderileri ve Reddit başlıkları üzerinden şekillenen dijital Tengrici cemaatler, klasik dini yapılardan farklı olarak ağ temelli, yatay hiyerarşiye ve gönüllülüğe dayalı bir katılım modeli sunar. Bu dijital cemaatlerde bireyler yalnızca inanç değil; aynı zamanda tarih, kültür ve ideoloji

temelli bir ortak kimlik inşası gerçekleştirmektedir (Campbell & Tsuria, 2021). “Kök Tengri’nin çocuklarıyız” ya da “Tengri Türk’e yol gösterir” gibi sloganlar (“Kök Tengri’nin Çocukları”; “Gök Tanrı Dini”, 2025; “Tengricilik”; Ok_Independent3264, 2024), bu kolektif dijital kimliklenmenin somut göstergeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte, dijital Tengricilik tamamen özgürleştirici ve nötr bir alan sunmamaktadır. Platform algoritmaları, içerik politikaları ve görünürlük stratejileri, hangi temsillerin öne çıkacağını belirleyici unsurlar haline gelmiştir. Bu durum, dijital Tengriciliğin estetik, popüler kültür ve ideolojiyle iç içe geçmiş bir yapı kazanmasına yol açmıştır (Gillespie, 2018; Gerbaudo, 2018). Milliyetçi ya da anti-Arap içeriklerle bezenmiş Tengrici söylemler, dijital inancın aynı zamanda politik ve kültürel bir duruş biçimi olarak da işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Tengriciliğin dijitalleşme süreci, bireysel otantiklik arayışının bir yansıması olarak da okunabilir. Modern birey, kurumsallaşmış dinî yapılar yerine daha kadim, doğaya dayalı ve yoruma açık inanç sistemlerine yönelme eğilimindedir (Cowan, 2005). Bu eğilim hem sekülerleşme hem de modern kimlik krizlerine karşı bir yanıt niteliği taşımaktadır. Ne var ki dijital din deneyimi, tümüyle özgür ve sınırsız bir alan sunmaz. Platform algoritmaları, görünürlük stratejileri ve içerik politikaları, hangi inanç temsillerinin öne çıkacağını doğrudan etkilemektedir (Gillespie, 2018, 21). Bu durum, dijital Tengricilik söylemlerinin görünürlük uğruna belli estetik biçimlere, popüler kültür unsurlarına veya ulusalcı söylemlere yakın durmasını zorunlu kılabilir. Dolayısıyla dijital din, bireysel bir ifade alanı olmanın ötesinde, güç ilişkileri ve hegemonik yapılarla örülü bir zeminde var olmaktadır.

1.1. Dijital Cemaat Ekseninde Tengricilik

Modern toplumların sekülerleşme ekseninde geçirdiği dönüşüm, bireylerin dinî yapılarla kurduğu ilişkinin mahiyetinde köklü bir değişime neden olmuştur. Geleneksel cemaat yapılarına olan bağlılığın zayıflaması, bireyleri yeni manevi arayışlara yönlendirmiş; bu yönelimin dijital düzlemdeki tezahürü ise “dijital cemaatleşme” biçimlerinin ortaya çıkışı şeklinde somutlaşmıştır (Hoover & Echchaibi, 2012).

Dijital cemaatleşme olgusu, klasik anlamda fiziksel mekânlarda bir araya gelerek ibadet eden bireylerin oluşturduğu yapılardan farklılaşarak, internet üzerinden ortak değer, inanç ya da kimlik paydasında birleşen bireylerin etkileşimsel ağlarına dayanmaktadır. Bu cemaatler, merkezî otoritenin belirleyici olduğu dikey

örgütlenmelerden ziyade, yatay ilişkiler ağında şekillenen, içerik üreticileri, semboller, anlatılar ve yorumlar etrafında örülen yapılar olarak belirginleşmektedir. Literatürde bu yapılar sıklıkla “dijital cemaat” ya da “ağ topluluğu” (networked community) kavramlarıyla tanımlanmaktadır (Campbell, 2007, 6).

Bu çerçevede, Tengricilik olgusu yalnızca çevrimiçi ortamda yeniden ihya edilen bir inanç formu değil; aynı zamanda dijital etkileşim ekseninde kimlik kazanan bir cemaat hareketine dönüşmektedir. YouTube, Instagram ve Reddit gibi platformlarda (“Bütün Yönleriyle Tengri Dini”, 2022; “Ve Geri Geldi- Tengri Dini Türkiye’de Yeniden Başladı”, 2022) Tengriciliğe ilgi duyan bireylerin bir araya gelerek ortak bir sembolik evren oluşturdukları gözlemlenmektedir. Bu sembollerin anlam dünyası, kullanıcılar tarafından kolektif biçimde inşa edilmekte ve dijital etkileşim aracılığıyla bir “biz” duygusu geliştirilmektedir. “Ataların yolu”, “Gök Türk’ün inancı” ya da “Gerçek Türk dini” gibi ifadeler, bireysel bir inanç beyanı olmanın ötesinde, kolektif bir kimliğin dijital sahnede icrasıdır. Bu tür söylemler, bireylerin yalnız olmadıkları hissini pekiştirerek, dijital düzlemde “manevi aidiyet” duygusunun inşasını olanaklı kılmaktadır (Campbell & Tsuria, 2021).

Dijital cemaatleşmenin dikkat çekici yönlerinden biri, katılımın gönüllülüğe ve seçmeciliğe dayalı olmasıdır. Geleneksel dinî cemaatlerde çoğunlukla doğumla belirlenen aidiyetlerin yerini, dijital ortamda bireyin öznel kararıyla dâhil olduğu inanç toplulukları almaktadır. Bu durum, yalnızca cemaat yapısını değil; aynı zamanda inancın içeriğini ve pratiğini de bireyselleştirmekte, inancı “hazır paket” olmaktan çıkararak yapılandırılabilir kimlik ögesine dönüştürmektedir (Turkle, 2011, 154).

Dijital Tengrici cemaatler aynı zamanda “dijital hafıza” üretimi bakımından da dikkate değerdir. YouTube gibi platformlarda (Tengri Düşünce, 2023, Mayıs 8) yer alan “Atalar Dini” temalı videolarda kullanılan tarihsel anlatılar, görsel ikonografi ve içerik biçimleri, yalnızca bilgi aktarımı değil; aynı zamanda kolektif bir tarihsel bilinç ve kimlik üretiminin parçası olarak işlev görmektedir. Bu üretim, izleyicinin nostaljiyle harmanlanan politik bir kimliklenme sürecine dâhil olmasına zemin hazırlar. Dolayısıyla “cemaat”, burada yalnızca inananların değil; aynı tarihsel anlatıyı ve kültürel hafızayı paylaşan bireylerin dijital birlikteliğini de ifade eder.

Dijital cemaatleşme bağlamında bir diğer dikkat çekici unsur, “duygusal topluluk” (affective community) oluşumudur. Kullanıcılar, yalnızca bilgi paylaşmakla kalmaz; aynı zamanda tanınma, aidiyet ve duygusal destek deneyimi yaşarlar. “Sonunda kendimi bulan bir inanç!” ya da “Ben de artık Tengri

yolundayım” gibi kullanıcı yorumları (yabqu.official, 2023, Temmuz 20) bireysel dönüşümün dijital cemaat içinde kolektif bir kabul pekiştirildiğini göstermektedir (Lövheim, 2013, 45). Bu bağlamda, inanç yalnızca bireysel bir tecrübe değil; aynı zamanda dijital ortamda sosyal olarak doğrulanan ve güçlenen bir kimlik unsurudur.

1.2. Hareketsiz Dini Toplumsallaşma Biçimi Olarak Tengricilik

Dijitalleşmenin bireysel ve kolektif yaşam pratiklerini dönüştürdüğü günümüzde, toplumsallaşma süreçleri de fiziksel mekânla sınırlı olmayan yeni biçimlere evrilmiştir. Bu bağlamda, Castells’in vurguladığı şekilde (Castells, 2013, 486-487) merkezî olmayan ağ yapıları, bireylerin zamansal ve mekânsal sınırların ötesinde kolektif deneyimler inşa ettiği esnek bir sosyal bağlam sunmaktadır. Bu dönüşüm, klasik anlamda yüz yüze ilişkileri temel alan Durkheim’cı toplumsallaşma modellerinin ötesine geçmekte; bireylerin dijital araçlar aracılığıyla kurduğu ilişkiler, “hareketsiz toplumsallaşma” (immobile socialization) kavramı etrafında yeniden düşünülmektedir.

Bakardjieva’nın “sanal birliktelikler” (virtual togetherness) (Bakardjieva, 2003, 291-313) kavramsallaştırması, dijital etkileşim biçimlerinin yalnızca geleneksel sosyal bağların bir uzantısı değil; aynı zamanda kendine özgü motivasyon ve pratiklerle şekillenen ayrı bir toplumsal deneyim alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Bilgi edinme, fikir paylaşımı, tartışma ve gerektiğinde dijital mecralardan geri çekilme gibi esnek katılım biçimlerinin gözlemlendiği bu sanal birliktelikler, bireylerin gündelik hayatlarının bir parçası haline gelmiş, süreklilik arz eden bir sosyal gerçeklik üretmiştir. Bu yapıların en dikkat çeken özelliği, bireylerin özel alanlarından kamusal etkileşimler kurmalarına olanak tanınması ve mahremiyet ile ifşa arasında bir denge kurabilmeleridir. Bakardjieva’nın alan araştırması neticesinde vurguladığı “hareketsiz toplumsallaşma” olgusu, dijital din kavramı bağlamında yeniden düşünülmeye değerdir. Zira Sherkat’ın (2013, 80) tanımıyla dinî toplumsallaşma, bireylerin inanç ve değer dünyalarını sosyal etmenler aracılığıyla şekillendirdiği bir etkileşim sürecidir (Sarıkaya, 2022, 261-264). Bu bağlamda dijital dinî pratiklerin, klasik anlamda fiziksel cemaat ortamlarında gözlemlenen dinî sosyalleşme biçimlerinin yerini aldığı değil; bu yapıların dijital zeminde yeni biçimlere büründüğü savunulabilir.

Hareketsiz dini toplumsallaşma şeklinde dijital manevi yönelimlere atıfla yeniden kurgulanan kavram, modern dijital teknolojilerin sunduğu imkânlarla birlikte bireyin fiziksel olarak yer değiştirmeksizin dinî kimliğini edinmesi, sanal

cemaat yapıları içerisinde yer alması, otoriteyle kurduğu ilişkiyi yeniden tanımlaması ve manevi pratiklerini icra etmesi süreçlerini ifade etmektedir. Bu süreçlerin ilk boyutu olarak değerlendirilebilecek olan dinî kimlik edinimi, bireylere çevrimiçi anonimlik aracılığıyla geleneksel sosyal sınırların ötesine geçerek çok katmanlı ve esnek kimlik kurguları inşa etme imkânı sunmaktadır. Dijital kimlik, çoğu zaman gündelik yaşamın normatif yapısından bağımsız, bireyin kendisini yeniden ifade edebileceği bir alan yaratırken; marjinal, heterodoks veya bireyselleştirilmiş dinî eğilimlerin de görünürlük kazandığı bir zemini beraberinde getirmektedir. Dinî topluluk oluşturma süreci ise, dijital çağın kitlesizleştirici etkisiyle birlikte geleneksel cemaat yapılarına alternatif olmasa da onları tamamlayıcı mahiyette işleyen sanal birlikteliklerin oluşumuna imkân tanımaktadır. Dijitalleşmenin dinî otorite algısında da önemli bir kırılma yarattığı görülmektedir. Özellikle ağ-toplum yapısının öne çıkardığı bireyselleşme, geleneksel veya kurumsal dinî otoritelerin yerine, dijital mecralarda öne çıkan etkileyicilerin (influencer, yorumcu, içerik üretici) dinî bilgi üretiminde söz sahibi olmasına neden olmaktadır. Maneviyatın dijital platformlara taşınmasıyla birlikte ritüellerin zaman ve mekâna bağlılığı da ortadan kalkmakta; çevrimiçi vaazlar, dua uygulamaları ve çeşitli dijital ibadet biçimleri, bireyin ruhsal deneyimini psikolojik ve sembolik düzeyde yaşamaya yönlendirmektedir. Son kertede, tüm bu boyutlar değerlendirildiğinde, hareketsiz dinî toplumsallaşma kavramı, dijital çağın sunduğu esneklik, parçalanmışlık ve çoğulluk gibi niteliklerin dinî yaşantıya nasıl sirayet ettiğini ortaya koymakta; bireyin yeni medya ortamlarında şekillenen dinî deneyimlerini sosyolojik bağlamda anlamlandırmak için işlevsel bir kavramsal çerçeve sunmaktadır (Sarıkaya, 2022, 265-272).

Tengricilik örneğinde bu toplumsallaşma biçimi somut olarak gözlemlenmektedir. Dijital platformlarda Tengricilik, yalnızca bir inanç biçimi olarak değil; aynı zamanda bireysel maneviyat, kolektif hafıza ve kültürel kimlik üretimi için bir zemin sunmaktadır. YouTube videolarında anlatılan tarihsel anlatılar, Instagram gönderilerinde paylaşılan Tengri sembolleri ve Reddit başlıklarında sürdürülen tartışmalar, bireylerin fiziksel olarak bir araya gelmeden oluşturdukları manevi birlikteliğin tezahürleridir. Bu içeriklerde sıklıkla karşılaşılan “Ataların yolu”, “Kök Tengri’nin çocuklarıyız” gibi söylemler, bireylerin HDT bağlamında dijital cemaatleşme ve kimliklenme pratiklerini nasıl yürüttüğünü göstermektedir.

Tengriciliğin dijital ortamda yeniden canlandırılması, aynı zamanda bireylerin çevrimiçi platformlar üzerinden farklı habituslara sahip topluluklarla etkileşim kurmasını da mümkün kılar. Dijital oyun platformları örneğinde olduğu gibi,

bireyler bu ortamlarda kendi ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeleri doğrultusunda bir pozisyon alır; dolayısıyla hareketsiz toplumsallaşma da tıpkı çevrimdışı toplumsallaşmada olduğu gibi belirli eşitsizlikleri ve farklılıkları barındırır. Tengrici dijital cemaatler, bu farklılıklar içerisinde bireylerin kendi özgül yollarını bulmalarına imkân tanırken, aynı zamanda bir tür normatif cemaat dilinin de üretilmesini sağlar.

Bu süreçte dijital maneviyat yalnızca bireysel bir arayış değil; aynı zamanda ideolojik ve kültürel yönelimlerin yeniden üretildiği bir alandır. Tengricilik, dijital mecralarda kimi zaman İslam’a karşı etnik bir kimlik söylemi olarak; kimi zaman ise doğal, sade ve bireysel bir maneviyat arayışının temsili olarak sunulmaktadır. Bu çeşitlilik, dijital din söylemlerinin yalnızca Tanrı, kutsal ya da doğa gibi kavramlar etrafında değil; aynı zamanda millet, kimlik ve politik duruşlar etrafında da kurgulandığını göstermektedir.

Sonuç

Dijital din kavramı, Tengriciliğin sanal zeminde yeniden doğuşunu anlamlandırmada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Dijital platformlar, Tengriciliği yalnızca nostaljik bir referans değil; yaşayan, dönüşen ve bireyselleşen bir inanç biçimi olarak yeniden üretmektedir. Bu süreç, modern kimlik politikaları, kültürel direniş biçimleri ve yeni sağ eğilimlerle iç içe geçmiş çok katmanlı bir yapıyı yansıtmaktadır. Bu bağlamda dijital Tengricilik, hem bireysel manevi arayışın hem de kolektif kültürel aidiyetin dijital ortamda ifade bulmuş bir karşılığı olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda dijital din, yalnızca içerik değil; estetik, kültürel ve ideolojik formlar aracılığıyla yeni toplumsal gerçekliklerin inşasına da katkı sunmaktadır.

Dijital cemaatleşme olgusu, Tengriciliğin sanal zeminde yeniden üretimini anlamlandırmak bakımından kurucu bir çerçeve sunmaktadır. Sosyoloji birey ile toplum arasındaki çok katmanlı ilişkileri kavramaya yöneliktir. Bu çok katmanlılık, dijital Tengricilik örneğinde yalnızca inanç paylaşımı değil; aynı zamanda tarihsel hafıza, kültürel kimlik ve ideolojik pozisyon üretimi gibi unsurlarla da iç içedir. Bu yönüyle dijital Tengricilik, klasik cemaat yapılarından ayrılarak hem bireysel hem de kolektif düzeyde çok yönlü kimlik inşasına imkân tanıyan özgün bir sosyal form olarak karşımıza çıkmaktadır. “Hareketsiz dini toplumsallaşma” kavramı hem dijital dinin teorik çerçevesini hem de Tengricilik gibi yeniden canlandırılan inanç sistemlerinin dijital ortamdaki varlığını anlamak açısından işlevsel bir çerçeve

sunmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin dijital ortamlarda kurdukları maneviyat temelli ilişkiler, yalnızca bireysel inanç deneyimlerinin değil; aynı zamanda kolektif kimliklerin, kültürel hafızanın ve ideolojik pozisyonların yeniden üretildiği sosyal formasyonlar olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç itibariyle, Tengricilik hem tarihsel hem dijital düzlemde çok katmanlı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Akademik literatürde hâlâ kavramsal olarak netleştirilememiş olan Tengricilik; kimine göre bir din, kimine göre bir kült ya da kültürel semboldür. Bu belirsizlik, dijital alanda da kendini göstermekte; bireyler Tengriciliği kimi zaman "Türklerin kadim dini", kimi zaman ise kültürel bir aidiyet sembolü olarak konumlandırmaktadırlar.

Kaynakça

- Aytürk, İhsan. "Türkçülüğün İdeolojik Dönüşümü ve Alternatif Kimlik Arayışları." *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 42 (2019): 51–76.
- Bakardjieva, Maria. "Virtual Togetherness: An Everyday-Life Perspective." *Media, Culture & Society* 25/3 (2003): 291–313. <https://doi.org/10.1177/0163443703025003001>.
- Bako, Rozalia - Hubbes, Laszlo-Attila. "Religious Minorities' Web Rhetoric: Romanian and Hungarian Ethno-Pagan Organizations". *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 10/30 (16 Kasım 2011), 127-158. <https://www.jsri.ro/ojs/index.php/jsri/article/view/550>
- Bakó, Rozália Klára. "Visual Rhetoric in Virtual Spaces". *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica* 4/2 (2012), 385-394. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=192940>
- Bekenova, Fariza vd. "The Role of Religious Traditions in the Development of Turkic Culture and their Importance for Contemporary Society". *Pharos Journal of Theology* 106/3 (2025). <https://doi.org/10.46222/pharosjot.106.3025>
- "Bütün Yönleriyle Tengri Dini". haz. Anonim. Yayın Tarihi 29 Haziran 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=v6KwYiRsoog>
- Campbell, Heidi A. "Religious Authority and the Blogosphere." *Journal of Computer-Mediated Communication* 12(3) (2007): 1043–1062.
- Campbell, Heidi A. *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. New York: Routledge, 2012.

- Campbell, Heidi A. "The Internet and the Transformation of Religious Discourse." *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*, edited by Heidi A. Campbell. New York: Routledge, 2013.
- Campbell, Heidi A., and Ruth Tsuria. *Digital Religion: Understanding and Researching Religious Practice in New Media*. New York: Routledge, 2021.
- Castells, Manuel. *Bin Yılın Sonu: Enformasyon Çağı Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 3*. Çev. Ebru Kılıç. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Cowan, Douglas E. *Cyberhenge: Modern Pagans on the Internet*. New York: Routledge, 2005.
- Esin, Emel. *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi ve Sanatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1980.
- Gerbaudo, Paolo. *The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy*. London: Pluto Press, 2018.
- Gillespie, Tarleton. *Custodians of the Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media*. New Haven: Yale University Press, 2018.
- Golden, Peter B. *An Introduction to the History of the Turkic Peoples*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1992.
- Hall, Stuart. "Who Needs 'Identity'?" In *Questions of Cultural Identity*, edited by Stuart Hall and Paul du Gay, London: SAGE Publications, 1996.
- Helland, Christopher. "Online Religion as Lived Religion: Methodological Issues in the Study of Religious Participation on the Internet." *Heidelberg Journal of Religions on the Internet* 1(1) (2005): 1–16.
- Hoover, Stewart, and Nabil Echchaibi. *Media, Religion and Culture: An Introduction*. New York: Routledge, 2012.
- Hutchings, Tim. *Creating Church Online: Ritual, Community and New Media*. New York: Routledge, 2017.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Millî Kültürü*. Ankara: Ötüken Neşriyat, 1992.
- Kudaibergenova, Diana T. "Religion, Power, and Contemporary Art in Central Asia: Visualizing and Performing Islam". <https://doi.org/10.1163/22142290-00602008>

- "Kök Tengri'nin Çocukları". Erişim 03 Temmuz 2025.
https://www.facebook.com/koktengrinincocuklari?locale=tr_TR
- Laruelle, Marlène. "Religious Revival, Nationalism and the 'Invention of Tradition': Political Tengrism in Central Asia and Tatarstan." *The China and Eurasia Forum Quarterly* 5(2) (2007): 24–39.
- Lövheim, Mia. "Mediatization of Religion." In *Mediatized Worlds: Culture and Society in a Media Age*, edited by Andreas Hepp and Friedrich Krotz, London: Palgrave Macmillan, 2013.
- Ok_Independent3264. "Tengrici Türkiye Nasıl Bir Ülke Olacak - Tengricilik". Reddit Post. *r/AteistTurk*, 23 Temmuz 2024.
https://www.reddit.com/r/AteistTurk/comments/1ea84zh/tengrici_turkiye_nasil_bir_ülke_olacak_tengricilik/
- Özkan, Mustafa. "Tengricilik ve Türk Mitolojisinde Tanrı Algısı." *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, no. 92 (2019): 201–220.
- Sarıkaya, Mehmet Emin. "Hareketsiz Toplumsallaşma ve Geleneksel Dini Toplumsallaşma Formları İlişkisi." *Dijitalleşme ve Din: Teorik Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri*, edited by İhsan Çapcıoğlu and Fatma Çapcıoğlu, İstanbul: Kriter Yayınevi, 2022.
- Sherkat, Darren E. "Dini Sosyalleşme: Etki Kaynakları ve Araçların Etkileri." *Journal of Turkish Studies* 8/3 (2013): 279–297. Çev. Özcan Güngör.
<https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.3956>.
- Suleymanova, Dilyara. "Tatar Groups in V Kontakte: The Interplay between Ethnic and Virtual Identities on Social Networking Sites". *Digital Icons: Studies in Russian, Eurasian and Central European New Media* 1/2 (2009), 37-55.
<https://doi.org/10.5167/uzh-31943>
- Temirbayeva, A. A. vd. "The Digital Palette of Kazakhstan in the Context of the Study Tengrian Internet Communities". *Bulletin of the Karaganda University History. Philosophy Series* 109/1 (30 Mart 2023), 323-331.
<https://doi.org/10.31489/2023hph1/323-331>
- Tengri Düşünce. Bütün Yönleriyle Tengri Dini – Sesli Kitap [Video]. YouTube, 8 Mayıs 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=v6KwYiRsoog>
- Tengricilik. "Tengricilik". Erişim 03 Temmuz 2025.
<http://tengriciturkiye.blogspot.com/p/forum.html>

Tiktok. "Gök Tanrı Dini". Sosyal Medya. 2025. Erişim 03 Temmuz 2025.
https://www.tiktok.com/discover/g%C3%B6k-tanr%C4%B1-dini?utm_source=chatgpt.com

Turkle, Sherry. Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. New York: Basic Books, 2011.

"Ve Geri Geldi- Tengri Dini Türkiye'de Yeniden Başladı". haz. Anonim. Yayın Tarihi 11 Temmuz 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=sl5pPwLxLJ8>

yabqu.official. Tengri Biz Menen [Instagram gönderisi]. 20 Temmuz 2023.
<https://www.instagram.com/p/CvANu0ZtcXY/>

